

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΤΜΗΜΑ: ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ»

Υλοποίηση Εργασίας:

Νικολάου Ευαγγελία

Δημητρίου Αθηνά

Χατζηκωνσταντή Ζαφείρα

Επιβλέπων Καθηγητής:

Αναστασίου Α.

ΠΑΤΡΑ 2009

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
1.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	5
1.3 ΕΙΔΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	8
1.3.1 ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΦΙΛΙΑ.....	10
1.4 ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	11
1.5 ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	15
1.6 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	16
1.7 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	19
1.8 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	21
1.9 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	26
1.10 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	31
2.2 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	31
2.3 ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	33
2.4 ΝΟΜΙΜΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	34
2.5 Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Ε.....	36
2.6 Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	36
2.7 ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	45
2.7.1 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

3.1	ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	53
3.2	ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	54
3.3	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.1	ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΞΗ ΣΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ.....	60
4.2	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΥΛΟΥ.....	62
4.3	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	65
4.3.1	ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	68
4.4	ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	70
4.4.1	Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΕΡΕΥΝΕΣ – ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ Ε.Ε

5.1	ΕΡΕΥΝΑ – Η ΣΤΑΣΗ ΤΩ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΥ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	81
5.2	ΕΡΕΥΝΑ - Η ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	85
5.3	ΕΡΕΥΝΑ – ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΕ ΔΥΟ ΠΛΑΙΣΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ, ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ.....	89
5.4	ΕΡΕΥΝΑ – Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	98
5.5	ΕΡΕΥΝΑ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΗΓΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.....	109
5.6	ΕΡΕΥΝΑ – ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	116

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....123

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....128

ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ – ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακα 1: Αναλογία των μεταναστών στον πληθυσμό της χώρας & των περιφερειών.....	29
Πίνακας 2. Πρότυπα της ΔΟΕ, που αφορούν και στους μετανάστες εργαζομένους.....	72
Πίνακας 3. Διεθνή κείμενα του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους μετανάστες.....	74
Πίνακας 4. Αριθμός απασχολούμενων μεταναστών και ποσοστά στον πληθυσμό και στο εργατικό δυναμικό.....	101
Πίνακας 5. Μετανάστες ασφαλισμένοι στα βασικά ασφαλιστικά ταμεία.....	102
Πίνακας 6. Κυριότεροι λόγοι έκδοσης άδειας παραμονής στην Ελλάδα 2003/04...	102
Πίνακας 7. Κύρια σύνταξη.....	104
Πίνακας 8. Επικουρική σύνταξης.....	105
Γράφημα 1: Η σοβαρότητα του προβλήματος της μετανάστευσης.....	86
Γράφημα 2: Ο αντίκτυπος του προβλήματος της μετανάστευσης στην κοινωνία.....	86
Γράφημα 3: Το ποσοστό των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	87
Γράφημα 4: Η επαφή των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους μετανάστες τον τελευταίο μήνα.....	88

Η μετανάστευση, παρά την εντύπωση που μπορεί να προκαλεί η έξαρση της στην Ευρώπη την τελευταία δεκαετία, αποτελεί ένα συνεχές φαινόμενο και όχι κάποια απόκλιση από τη “φυσιολογική” κοινωνική οργάνωση σε παγκόσμιο επίπεδο. Η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με την οικονομική ανάπτυξη. Το φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμών υπήρχε από αρχαιότατων χρόνων.

Στην νεότερη μετανάστευση στην Ευρώπη διακρίνουμε τέσσερις διαφορετικές φάσεις. «Η πρώτη είναι η περίοδος 1945-1960. Είναι η περίοδος της ανοικοδόμησης των χωρών μετά το β’ Παγκόσμιο πόλεμο του αποαποικισμού. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η κύρια αιτία μετανάστευσης ήταν η μετακίνηση πληθυσμών εξαιτίας του τέλους του πόλεμου, η επιστροφή των αποίκων και του εργατικού δυναμικού από τις αποικίες. Η δεύτερη περίοδος είναι από το 1955 ως το 1973. Είναι η περίοδος σημαντικής μετανάστευσης εργατικού δυναμικού από το λεγόμενο Νότο προς την Ηπειρωτική Ευρώπη και γενικότερα προς τις βόρειες χώρες. Η τρίτη περίοδος είναι η περίοδος 1974-1988. Κατά την περίοδο αυτή περιορίζεται η μετανάστευση, επειδή οι χώρες υποδομής μεταναστών δε ζητούν πλέον νέο εργατικό δυναμικό. Η τελευταία περίοδος είναι η περίοδος μετά το 1988, η οποία χαρακτηρίζεται από τη μετακίνηση πληθυσμών από την Ανατολική προς τη Δυτική Ευρώπη. Η οικονομική κρίση που πλήττει τις Δυτικοευρωπαϊκές χώρες και σε συνδυασμό με τις δυσμενείς πολιτικο-οικονομικο-κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στις Ανατολικές και Αφρικανικές χώρες δημιουργούν αυξημένα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ευρώπη. Μάλιστα, χώρες οι οποίες ήταν χώρες αποστολής μεταναστών έγιναν χώρες υποδοχής μεταναστών συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης, δηλαδή της μαζικής μετακίνησης προσώπων από μια περιοχή σε μία άλλη, σφράγισε ιστορικά την Ελλάδα και την Ευρώπη και συνέβαλε αποφασιστικά στη διαμόρφωση της κοινωνικής, δημογραφικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής πραγματικότητας της εποχής μας. Με τον όρο *μετανάστευση* «δεν εννοούμε μόνο την αλλαγή του τόπου κατοικίας ή /και εργασίας αλλά μια πολυσύνθετη διαδικασία η οποία συνδέεται με σημαντικές κοινωνικές παραμέτρους που επηρεάζουν:

Τα ίδια τα άτομα, τους προσανατολισμούς τους, τον τρόπο συμπεριφοράς τους και τον κοινωνικό τους περίγυρο, τους μετακινούμενους και τις ομάδες στις οποίες ανήκαν ή ανήκουν ή αισθάνονται ότι ανήκουν, καθώς και τις ομάδες τις οποίες συναντούν και με τις οποίες θα συναλλαγούν στη χώρα υποδοχής.

Γίνεται αντιληπτό ότι οι μεταναστευτικές ροές συντελούν σε ένα νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. «Περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από ,την ελεύθερη διακίνηση εργαζόμενων στα πλαίσια της διευρυμένης αγοράς εργασίας της Ενωμένης Ευρώπης, τις μεταβολές που παρατηρούνται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, που μέσω πολιτικών και οικονομικών διαδικασιών, συμβάλουν στην έξοδο από τις χώρες αυτές προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, το διαρκώς ογκούμενο πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Είναι βέβαια σαφές ότι οι ξένοι που διαμένουν στην Ευρώπη προέρχονται από διαφορετικές χώρες, έχουν διαφορετικές κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, και τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης από τις αρχές και τους κατοίκους των χωρών υποδοχής

Η εισροή νομίμων και παράνομων μεταναστών στην Ευρώπη ήταν πολύ μεγάλη, με αποτέλεσμα να οδηγηθούν οι χώρες υποδοχής σε καταστάσεις, αδυναμίας άσκησης ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων, συνθήκες αποκλεισμού και εμφάνιση ρατσιστικών αντιδράσεων. Έτσι αναδείχτηκε η

αναγκαιότητα υιοθέτηση μέτρων που θα οδηγούσαν στην ανάπτυξη μιας σύνθετης μεταναστευτικής πολιτικής και μιας πολυπολιτισμική κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μεγαλύτερο ενδιαφέρον στην πορεία της ζωής του ανθρώπου παρουσιάζει ο όρος 'μετανάστευση'. Η μετανάστευση των ανθρώπων είναι ένα φαινόμενο πανάρχαιο και που κάθε φορά καθορίζεται από διαφορετικούς παράγοντες. Στα προϊστορικά ακόμη χρόνια, οι διάφορες ανθρώπινες φυλές ήταν αναγκασμένες να μεταναστεύουν από τον έναν τόπο στον άλλο, προσπαθώντας να επιβιώσουν. Από τα κρύα κλίματα πήγαιναν στα πιο ζεστά, από τα ορεινά στα πεδινά, από τα φτωχά σε καρπούς και κυνήγι στα περισσότερο πλούσια. Φαίνεται λοιπόν πως ο κύριος λόγος που δικαιολογούσε τη σταθερή μετανάστευση στο παρελθόν, ήταν η προσπάθεια επιβίωσης. Ο ίδιος λόγος ισχύει σε σημαντικό βαθμό και μέχρι σήμερα, που η μετανάστευση εμφανίζεται με καινούριες μορφές. Ενώ στα προϊστορικά χρόνια ήταν γενικό φαινόμενο η μετανάστευση κι αναγκαστικό πολλές φορές, στην ιστορική πια εποχή αρχίζει να διαφοροποιείται, χωρίς να σταματά βέβαια. Τώρα, μεγάλες ομάδες ανθρώπων μεταφέρονται από τον ένα τόπο στον άλλο, μέσα στα πλαίσια κυριάρχησης πάνω στους συνανθρώπους τους και κατάκτησης καινούριων χωρών (Wikipedia, 2009¹). Στην παρούσα πτυχιακή εργασία πρόκειται να γίνει μια εκτενής ανάλυση στην έννοια της μετανάστευσης, στα αίτια που την προκαλούν, στις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις εντός και εκτός των συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η μετανάστευση αποτελεί ένα σημαντικό φαινόμενο της ανθρώπινης ζωής. Από καταβολής κόσμου, ο άνθρωπος μετακινείται από τόπο σε τόπο αναζητώντας πιο ευνοϊκούς τρόπους επιβίωσης. Χαρακτηριστικά

¹ <http://el.wikipedia.org>

αναφέρεται ότι στην έρημο της κεντρικής Ασίας γίνονταν μεταναστεύσεις ολόκληρων φυλών επί 3.000 χρόνια περίπου ενώ, υπάρχουν αρχαιολογικές ενδείξεις για προϊστορικές μετακινήσεις στην Κίνα και την Ευρώπη. Γενικά όμως, οι άνθρωποι που ζούσαν σε μέρη που περιστοιχίζονταν από βουνά σε σχέση τις πεδιάδες δεν μετακινούνταν τόσο συχνά καθώς, οι προϊστορικοί άνθρωποι στις μετακινήσεις χρησιμοποιούσαν δρόμους με λιγότερα εμπόδια. Προτιμούσαν έτσι, να μετακινηθούν πηγαίνοντας από παραθαλάσσια μέρη αντί να τα διασχίσουν ή προτιμούσαν ν' ακολουθήσουν τις όχθες των ποταμών περνώντας μέσα από κοιλάδες όπως, του Νείλου ή του Τίγρη και του Ευφράτη, που ήταν οι πρώτες που κατοικήθηκαν και ανέπτυξαν αξιόλογο πολιτισμό το έτος 4.000 π.Χ περίπου.

Ιστορικά αναφέρετε ότι ο πολιτισμός μετακινήθηκε αρχικά ανατολικά περνώντας το 3.000 π.Χ από την Μικρά Ασία στις Ινδίες και το 2.000 – 1.000 π.Χ στην Κίνα, η προέλευση του είναι κυρίως δυτική καθώς, το 2.000 π.Χ εξαπλώθηκε στην Βαβυλώνα, το 1.300 – 612 π.Χ στην Ασσυρία, το 500 π.Χ στην Περσία, το 600 – 300 π.Χ στην Ελλάδα, το 500 – 400 π.Χ στην Ρώμη, το 450 – 1400 μ.Χ στην Γαλλία και το 1.300 – 1.500 μ.Χ στην Ισπανία και την Αγγλία. Από εκεί, το 1.800 μ.Χ πέρασε στην Αμερική και το 1.900 μ.Χ στην Κίνα. Η δυτική αυτή μετακίνηση των λαών των εθνών οφειλόταν συνήθως, στην αναζήτηση καλλίτερων συνθηκών διαβίωσης και θρησκευτικής ή πολιτικής ελευθερίας. Η μετανάστευση από απόψεως κατοίκων, γλώσσας και εθνικής ταυτότητας έχει αλλάξει ριζικά την σύνθεση ολόκληρων χωρών και ηπείρων.

Σύμφωνα με άρθρο του Μπένο Ι. (1999)² μετά από 400 χρόνια η Αμερική, η Αυστραλία, η Ωκεανία, το Βόρειο ήμισυ της Ασίας και μερικά μέρη της Αφρικής κατακτήθηκαν από τους λευκούς. Στην νέα της μορφή η μετανάστευση, που γίνεται κυρίως για οικονομικούς λόγους, εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονη με την έναρξη της εκβιομηχάνισης στις πιο προηγμένες χώρες. Στο πρώτο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα πάνω από 100 εκατομ. άτομα μετανάστευσαν από την μια χώρα στην άλλη.

Μεγάλη μεταναστευτική κίνηση παρατηρείται κυρίως, απ' όλα τα μέρη του κόσμου καθώς, πολλές χιλιάδες ανθρώπων μετακινούνται στον Νέο Κόσμο με τις απέραντες εκτάσεις εύφορης γης και την αλματώδη βιομηχανική ανάπτυξη που

---

² <http://www.apodimos.com>

απαιτεί πολλά εργατικά χέρια. Η Ελλάδα υπήρξε από τις χώρες που πρόσφερε στις Η.Π.Α το περισσότερο δυναμικό της καθώς, από το 1900 έως το 1921 μετανάστευσαν συνολικά 384.00 άτομα. Η υπερπόντια αυτή μεταναστευτική δύναμη αναχαιτίστηκε όμως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, με τα περιοριστικά μέτρα που έλαβε για να εμποδίσει την εισροή και άλλων ξένων μεταναστών, η κυβέρνηση των Η.Π.Α το 1920.

Τα κενά που δημιούργησε όμως η υπερπόντια αυτή μετανάστευση ήλθε να καλύψει, στην Ελλάδα, ο πληθυσμός που μετακινήθηκε με την Μικρασιατική καταστροφή. Συνολικά την περίοδο αυτή επέστρεψαν στην χώρα πάνω από 1.300.000 πρόσφυγες. Οι επιπτώσεις δε, του μεγάλου αυτού αριθμού των προσφύγων ήταν μακροπρόθεσμα πολύ θετικές καθώς, οι πιο πολλοί ήταν κάτοικοι πόλεων (Επιστήμονες, Έμποροι, Τεχνίτες ή Εργάτες) που με την πείρα τους στην βιομηχανία, την βιοτεχνία, το εμπόριο και τις τραπεζικές συναλλαγές και αναζωογόνησαν την ελληνική οικονομία. Εμφανίστηκαν έτσι, την περίοδο του μεσοπολέμου, πολλές βιομηχανίες που αύξησαν τις ευκαιρίες για απασχόληση των εργατών που έμεναν σε αδράνεια ή υποαπασχόληση, μειώνοντας παράλληλα την επιθυμία πολλών να μεταναστεύσουν σε άλλες χώρες καθώς, είναι γεγονός ότι, την περίοδο αυτή, με τα πλούσια μεταναστευτικά εμβάσματα από τις Η.Π.Α υπήρχε έντονο το συναίσθημα της ξενιτιάς Στην αναχαίτιση του υπερπόντιου αυτού μεταναστευτικού ρεύματος συνετέλεσε πολύ με τις καταστρεπτικές του συνέπειες, ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος. Από το 1950 αρχίζει έτσι πάλι, η μετακίνηση κυρίως, προς την Αμερική, την Αυστραλία και τον Καναδά, λόγω της υποαπασχόλησης και της ανεργίας στην χώρα πολλών Ελλήνων. Θεωρείται ότι μόνο στο διάστημα 1953 – 1964 μετανάστευσαν σε υπερπόντιες χώρες 250.00 Έλληνες.

Πολλά δυτικό – Ευρωπαϊκά κράτη που αποκαταστάθηκαν κοινωνικά, μετά τις ζημιές του πολέμου, και αύξησαν ραγδαία την οικονομία τους, απορρόφησαν όχι μόνο το δικό τους εργατικό δυναμικό, αλλά δημιούργησαν ανάγκες για ξένα εργατικά χέρια. Τα κράτη αυτά προσέλκυσαν έτσι, πολλούς Έλληνες όχι μόνο για τα ημερομίσθια που ήταν αρκετά υψηλά, αλλά και γιατί βρίσκονταν πιο κοντά στην πατρίδα και με τι συχνότερες επισκέψεις μετριαζόταν η νοσταλγία των ξενιτεμένων ενώ η μετακίνηση τους στοίχιζε λιγότερο. Η Γαλλία υπήρξε η πρώτη χώρα που ενδιαφέρθηκε για Έλληνες εργαζόμενους και υπέγραψε με την χώρα μας ειδικές

μεταναστευτικές συμβάσεις που κατοχύρωναν τα δικαιώματα των μεταναστών και της οικογένειας τους που άφηναν φεύγοντας. Παρόμοιες μεταναστευτικές συμβάσεις έγιναν αργότερα, στο Βέλγιο, την Γερμανία και άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Η μεγαλύτερη όμως απορρόφηση του ελληνικού εργατικού δυναμικού έγινε από την Γερμανία. Γενικά, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, από το 1995 και μετά μετανάστευσαν στην Ευρώπη πάνω από 750.000 άτομα, το 80% των οποίων εγκαταστάθηκαν στην Δ. Γερμανία και το 4% στην Ιταλία ενώ, ένα πολύ μικρό αριθμό συγκέντρωσαν άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η μεγαλύτερη όμως μεταναστευτική κίνηση προς την Ευρώπη παρατηρείται στις περιόδους 1962 – 1965 και 1969 – 1970. Μετά το 1970 αρχίζει κάποια βαθμιαία κάμψη και παρατηρείται αντίθετα ανάμεσα στους Έλληνες μετανάστες μια τάση επιστροφής στην πατρίδα. Το φαινόμενο αυτό μερικώς, ερμηνεύεται από το γεγονός ότι ο ρυθμός ανάπτυξης στις χώρες υποδοχής υποχώρησε και η οικονομική κατάσταση των χωρών αποστολής, όπως η Ελλάδα, βελτιώθηκε σημαντικά ευνοώντας τον επαναπατρισμό.

Συμπερασματικά από τα παραπάνω βλέπουμε την τάση των ανθρώπων για εξωτερική μετανάστευση κυρίως για:

- Οικονομικούς και πληθυσμιακούς και,
- Ανεργίας και υποαπασχόλησης

1.3 ΕΙΔΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Στο σημείο αυτό κρίθηκε απαραίτητο να αναφερθούν τα βασικά είδη που οδηγούν τους ανθρώπους στην γεωγραφική μετανάστευση. Σύμφωνα με τον Μπένεο I³, τα είδη της μετανάστευσης είναι:

Ατομική ή Ομαδική Μετανάστευση

Στο είδος αυτό, μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων εγκαταλείπουν τον τόπο τους και εγκαθίστανται σε κάποιον άλλο. Οι βασικοί λόγοι είναι οικογενειακοί, οικονομικοί κοινωνικοί, κ.λπ.

---

³ <http://www.apodimos.com>

Εσωτερική ή Εξωτερική

Όπου η μετανάστευση, στο είδος αυτό γίνεται στα όρια ενός Κράτους ή πέρα απ' αυτό.

Εκούσια ή Αναγκαστική

Η μετανάστευση αυτή γίνεται με βασικό σκοπό να μειωθούν οι στερήσεις και ν' αυξηθούν οι απαιτήσεις των μεταναστών. Συχνά όμως λόγω των πολιτικών, θρησκευτικών ή άλλων διώξεων παρουσιάζεται το φαινόμενο της αναγκαστικής μετανάστευσης.

Προσωρινή ή μόνιμη

Ως προσωρινή ορίζετε η μετανάστευση που γίνεται σε ορισμένο χρονικό διάστημα, ανάλογα με τον χρόνο που απαιτείται για την διευθέτηση των υποθέσεων, καθώς υπάρχει πάντα η πρόθεση της επανόδου. Όταν η μετανάστευση είναι αδύνατον να καθοριστεί χρονικά ή είναι αβέβαιης διάρκειας και δεν υπάρχει πρόθεση επανόδου από τον μετανάστη, τότε θεωρείται μόνιμη.

Ηπειρωτική ή Υπερπόντια

Η διάκριση αυτή γίνεται ανάλογα, με το αν στην μετακίνηση από χώρα σε χώρα, παρεμβάλλεται ή όχι θάλασσα και η χώρα της μετανάστευσης ανήκει σε άλλη ήπειρο. Σήμερα, γίνεται πιο επιλεκτική διάκριση ανάμεσα στις ενδο-ηπειρωτικές και διηπειρωτικές μεταναστεύσεις και διατηρείται πιο έντονη η εικόνα της ενότητας ή της ασυνέχειας της γεωγραφικής περιοχής όπου κινείται συνήθως ο μετανάστης.

Στην παρούσα έρευνα πρόκειται να γίνει ανάλυση σχετικά με τον διαχωρισμό της εσωτερικής και της εξωτερικής μετανάστευσης. η αντιμετώπιση του διαχωρισμού αυτού είναι μάλλον άσχετη καθώς, κάποια είδη μετανάστευσης δεν υπάγονται σε καμιά από τις παραπάνω κατηγορίες και μερικά σημαντικά χαρακτηριστικά των μεταναστών παραμένουν τα ίδια, είτε μεταναστεύουν σε άλλη χώρα είτε σε άλλη πόλη της πατρίδας τους. Παρατηρούνται έτσι, μεγαλύτερες διαφορές ανάμεσα στα όρια μιας χώρας παρά ανάμεσα σε δύο και ο μετανάστης που μετακινείται από το χωριό στην πόλη αντιμετωπίζει περισσότερα προβλήματα από την μετακίνηση του σε μια άλλη χώρα.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, ένας γεωργός που μεταναστεύει σε μια πόλη αλλάζει ίσως, πιο συχνά τρόπο ζωής από εκείνον που μεταβαίνει σε άλλη χώρα και παραμένει γεωργός. Η εσωτερική μετανάστευση όμως, χαρακτηρίζεται κυρίως από την «**Αστυφιλία**» που αφορά την μετακίνηση των ανθρώπων από την ύπαιθρο στα μεγάλα αστικά κέντρα, γεγονός που προκαλεί την αλματώδη αύξηση του πληθυσμού των πόλεων.

1.3.1 ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΦΙΛΙΑ

Τα βασικά αίτια που οδηγούν στην αστυφιλία είναι⁴:

- Πρόοδος της Επιστήμης και της Τεχνολογίας,
- Η Ανασφάλεια της αγροτικής ζωής.
- Η καλύτερη Διαβίωση μεγάλες πόλεις.
- Η Συγκέντρωση των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων στα αστικά κέντρα.
- Η συνακόλουθη Διόγκωση του τομέα των υπηρεσιών που προσφέρεται στην αύξηση της προσφοράς εργασίας στις μεγάλες πόλεις.
- Η Αύξηση των αναγκών της ζωής, που υπαγορεύει την συμμετοχή της γυναίκας στο οικογενειακό εισόδημα, όταν η απασχόληση σε αγροτικές εργασίες δεν βρίσκει διέξοδο στην επαρχία και κρίνεται μη αποτελεσματική.
- Η Παιδεία, η Υγεία και η Ψυχαγωγία που είναι εφικτές με την ύπαρξη ελεύθερου χρόνου για τον εργαζόμενο στα μεγάλα αστικά κέντρα
- Η μεγαλύτερη Ελευθερία όμως που παρέχεται στις μεγάλες πόλεις, ενισχύει γενικά τους παρακάτω παράγοντες:
  - Τα Οικολογικά προβλήματα
  - Ο Εξοντωτικός ρυθμός της ζωής.
  - Η Μείωση του Ελεύθερου χρόνου.
  - Η Μαζική μετακίνηση των ανθρώπων
  - Η Μοναξιά.
  - Η Αύξηση της Επιθετικότητας και του Ανταγωνισμού
  - Η Έξαρση της Βίας και της Εγκληματικότητας

---

⁴ <http://www.apodimos.com>

Το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την χώρα καθώς, η μετακίνηση από τα χωριά στα μεγάλα αστικά κέντρα αυξάνεται συνεχώς και αλματωδώς. Εκτός όμως, από την εσωτερική μετανάστευση στα αστικά κέντρα γίνεται έμμεσα εκτενέστερη αναφορά στην Ελλάδα που παρατηρούνται συνεχείς και εκτεταμένες μεταναστευτικές κινήσεις στον αγροτικό χώρο και συνοδεύονται άμεσα με τα οικονομικά φαινόμενα που αφορούν κυρίως την γυναίκα καθώς, ο γάμος συνεπάγεται με την μετακίνηση συνήθως, της νέφης (και σπάνια του γαμπρού) από το χωριό της σε άλλο χωριό ή πόλη.

Η Ελληνική εσωτερική μετανάστευση άρχισε όταν βελτιώθηκαν οι μέθοδοι και τα μέσα της καλλιέργειας που επέτρεπαν την αύξηση της αγροτικής παραγωγής με λιγότερα παραγωγικά χέρια. Όταν οι αγρότες άρχιζαν να πλεονάζουν στην ύπαιθρο, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της εισροής και της εγκατάστασης τους στις πόλεις. Έτσι, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και έως το 1960 η μέση εσωτερική μετανάστευση ανήλθε ετησίως στα 60.000 άτομα περίπου ενώ, την 25ετία μεταξύ 1950 και 1975 ο αστικός πληθυσμός έχασε περίπου 1 εκατομ. άτομα (Από 4.8 σε 3.7 εκατομ.) (apodimos, 1999).

1.4 ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Πολλοί είναι εκείνοι που ώθησαν τα άτομα, τις φυλές ή τις άλλες ομάδες του πληθυσμού μιας χώρας να μετασταθμεύσουν. Τα βασικά κίνητρα των πρώτων μεταναστών ήταν η ανάγκη εξεύρεσης τροφής, η επιβίωση και ο φόβος μιας ισχυρότερης δύναμης. Αργότερα όμως, λειτούργησαν και άλλα κίνητρα για τις μετακινήσεις τους όπως, η θρησκευτική καταδίωξη, η πολιτική καταπίεση, οι οικονομικές δυσκολίες και η επιθυμία ν' αποφύγουν τις κυρώσεις κάποιου νόμου.

Ο Ravenstein (1885)⁵ ήταν από τους πρώτους που επιχείρησαν να ερμηνεύσουν την μετανάστευση διατυπώνοντας κάποιες αρχές οι οποίες αφορούσαν προβλήματα υπερπληθυσμού, δυσμενές νομικό πλαίσιο, υψηλή φορολογία και αρνητικό κοινωνικό περιβάλλον και θέτοντας ως κυρίαρχο κίνητρο τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης και του βιοτικού επιπέδου.

---

⁵ Ravenstein, E.G. (1885) "The Laws of Migration" Journal of the Royal Statistical Society, v 48, pp. 167-227, και (1889) "The Laws of Migration". Journal of the Royal Statistical Society, v. 52, pp. 241-301

Πιο αναλυτικά:

Τα βασικά όμως αίτια μετακίνησης του ανθρώπου ήταν τα παρακάτω:

- **Το Περιβάλλον**, καθώς η γεωγραφική θέση του τόπου παραμονής πολλών φυλών δεν ευνοούσε την διαβίωση τους.
- **Οι Πληθυσμιακές πιέσεις** καθώς, η έκταση της γης δεν ήταν συχνά αρκετή για να θρέψει τον πληθυσμό ενός τόπου και ανάγκαζε πολλούς να φύγουν.
- **Οι Φυσικές καταστροφές**. Οι πλημμύρες, η ξηρασία και ο παγετός που καταστρέφουν τις καλλιέργειες εξαναγκάζουν συχνά τα άτομα να μετακινηθούν για εύρεση τροφής σε πιο γόνιμα περιοχές.
- **Η Θρησκευτική καταδίωξη** . Λέγεται ότι είναι στην ανθρώπινη φύση η προσπάθεια του ανθρώπου να πείθει τους αλλόθρησκους και να υιοθετεί την δική του ή να καταδιώκει και να προσπαθεί να εξολοθρεύσει κάποιους που

δεν συμμορφώνονται. Χαρακτηριστικά παραδείγματα θρησκευτικής καταδίωξης υπάρχουν πολλά στην ιστορία της ανθρωπότητας αρκεί, να σκεφτεί κανείς την δίωξη των Χριστιανών από του Ρωμαίους.

- **Τα Πολιτικά κίνητρα**. Οι μεταναστεύσεις με πολιτικά κίνητρα, που συναντώνται συχνά

στην εποχή μας,

- **Τα Εργασιακά αίτια**. Η έλλειψη εργασίας στον τόπο καταγωγής αναγκάζει περιστασιακά πολλά άτομα να ξενιτεύονται σε τόπους που οι ευκαιρίες ανεύρεσης εργασίας είναι μεγαλύτερες.
- **Τα Οικονομικά αίτια**. Πολλά άτομα μεταναστεύουν συνήθως, όταν οι οικονομικές συνθήκες απασχόλησης στην χώρα υποδοχής είναι πιο ευνοϊκές από τις συνθήκες στην χώρα αποστολής και εκτός από τις αμοιβές που είναι πιο υψηλές, παρέχονται με συμβόλαια ανάλογη εργασία, ασφαλιστική κάλυψη, οικογενειακά επιδόματα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγη και άλλα μέσα που δημιουργούν στον μετανάστη συναίσθημα ασφάλειας όμοιο σχεδόν μ' εκείνο που είχε στην πατρίδα του.
- **Άλλοι κοινωνικοί λόγοι**. Η μετανάστευση γίνεται επίσης και για οικογενειακούς λόγους, όταν οι γονείς θέλουν να ζήσουν κοντά στα παιδιά τους ή τα εγγόνια τους, για λόγους ανεύρεσης συντρόφου και την δημιουργία

οικογένειας, ειδικά για τις γυναίκες, που επιθυμούν να ξεφύγουν από το συχνά στενό κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον.

Εκτός όμως από τα παραπάνω αίτια που συνδέονται κυρίως με την εξωτερική μετανάστευση, υπάρχουν και άλλα που χαρακτηρίζουν – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορούν ν' αποτελέσουν κίνητρα φυγής σε άλλη χώρα – την εσωτερική μετανάστευση. Αυτά είναι:

- **Η Βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας** καθώς, μια σύγχρονη πόλη είναι προϊόν της βιομηχανίας και η ίδρυση βιομηχανιών σ' αυτές ή κοντά σ' αυτές δημιούργησε μεγαλύτερη ανάγκη εργατικών χεριών που συνετέλεσε στην μετακίνηση των εργατών.
- **Η Εμπορική ανάπτυξη της χώρας** καθώς, παράλληλα με την βιομηχανική, η εμπορική ανάπτυξη μιας πόλης δημιουργεί συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες προσωπικού για την διακίνηση των προϊόντων, τις διεθνείς σχέσεις και τις άλλες συναλλαγές που απορρέουν απ' αυτές. Η διαρκής ζήτηση προσωπικού από τις επιχειρήσεις που εδρεύουν κυρίως στις μεγάλες πόλεις προσελκύει συνεχώς τους νέους της υπαίθρου, όχι μόνο για οικονομικούς λόγους αλλά, και την ελπίδα της μελλοντικής απασχόλησης να μεταναστεύσουν.
- **Οι Μέθοδοι καλλιέργειας.** Ενώ αυξήθηκε η προσφορά εργασίας στην πόλη, μειώθηκε αντίστοιχα στην ύπαιθρο καθώς βελτιώθηκαν τα μέσα καλλιέργειας και οι μέθοδοι παραγωγής.
- **Η Εποχιακή ανεργία,** καθώς στην ύπαιθρο η εργασία που είναι συχνά εποχιακή (Θερισμός, Τρύγος, Σπορά κ.λ.π) έχει σαν αποτέλεσμα τον υπόλοιπο χρόνο να μην αξιοποιείται ικανοποιητικά. Αντίθετα, στην πόλη η απασχόληση είναι συνεχής και συστηματική με σίγουρο εισόδημα και καλλίτερους όρους ασφάλισης.
- **Ο Μαγνητισμός της πόλης.** Εκτός από τους οικονομικούς και εργασιακούς λόγους η πόλη γενικά, είναι πιο ελκυστική και για κοινωνικούς λόγους. Ανάμεσα σ' αυτούς αναφέρονται ενδεικτικά οι παρακάτω:
  - **Τα Ερεθίσματα.** Η πόλη προσφέρει πιο πολλά ερεθίσματα από την ύπαιθρο, ειδικά στους νέους. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων όπου μπορεί να συμμετάσχει καθένας για ν' αποφύγει την μοναξιά και την απομόνωση. Αν και η ζωή στην πόλη είναι γενικά πιο δύσκολη,

υπάρχουν πολλές ευκαιρίες εξέλιξης που ενισχύουν τον ενθουσιασμό και την εμπιστοσύνη των ανθρώπων.

- **Η Ψυχαγωγία.** Η πόλη προσφέρει περισσότερα είδη ψυχαγωγίας από το χωριό, γεγονός που προσελκύει πιο πολύ τους νέους.
- **Τα Πνευματικά και Διανοητικά προβλήματα.** Ο πνευματώδης άνθρωπος ή ο νέος που έχει ιδιαίτερη έφεση στην μάθηση έλκεται από την πόλη, όχι μόνο γιατί παρέχει καλλίτερη εκπαίδευση σ' όλα τα επίπεδα αλλά, γιατί διαθέτει βιβλιοθήκες, μουσεία, πινακοθήκες και άλλες πνευματικές εστίες για εκδηλώσεις που προσφέρουν στον άνθρωπο που επιθυμεί να μορφωθεί, όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις.
- **Το Βιοτικό και Κοινωνικό – Οικονομικό επίπεδο.** Ένας από τους πιο βασικούς σκοπούς μετακίνησης του εσωτερικού μετανάστη είναι η επίτευξη ενός ανώτερου βιοτικού επιπέδου τόσο για τον εαυτό του, όσο και για την οικογένεια του. Η πόλη, στην ουσία, προσφέρει περισσότερες ανέσεις στο σπίτι, πιο ελκυστικούς όρους εργασίας και περισσότερο ελεύθερο χρόνο για την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων εξίσου απαραίτητων για την καλύτερη ποιότητα ζωής και την ικανοποιητική διαβίωση του ανθρώπου. Γενικά, ακόμη και σήμερα, επικρατεί η εντύπωση ότι οι κάτοικοι των πόλεων βρίσκονται πιο ψηλά κοινωνικό – οικονομικά από τους κατοίκους της υπαίθρου. Παρατηρείται έτσι συχνά στους αγρότες και κυρίως τα παιδιά τους που κατορθώνουν να μορφωθούν, να προτιμούν την επαγγελματική τους εξέλιξη στην πόλη αντί στο χωριό.
- **Η Συγκέντρωση δραστηριοτήτων.** Εκτός από την βιομηχανία, το εμπόριο και την παιδεία, στις μεγάλες πόλεις, συγκεντρώνεται πλήθος από δραστηριότητες όπως, εκδοτικοί οίκοι και διάφορα γεωργικά σωματεία που αποτελούν το επίκεντρο της των προτιμήσεων του σύγχρονου ανθρώπου.
- **Άλλοι Κοινωνικοί παράγοντες.** Άλλοι λόγοι που ωθούν τους κατοίκους της υπαίθρου να μεταβούν στην πόλη είναι για να βοηθήσουν τα παιδιά τους στις σπουδές ή να μεγαλώσουν τα εγγόνια τους, όταν οι γονείς τους εργάζονται.

1.5 ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Η εσωτερική μετανάστευση, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω είναι η μετανάστευση που γίνεται εντός των ορίων ενός κράτους. Η εσωτερική μετανάστευση διακρίνεται κυρίως σε σχέση με τον μετανάστη, με τον τόπο προέλευσης και την πόλη μετακίνησης⁶(apodimos, 1999).

Πιο αναλυτικά:

Για τον Μετανάστη,

Η μετακίνηση στις πόλεις, όπως και η εξωτερική μετανάστευση, έχει θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις τόσο για τον ίδιο όσο και για τον τόπο προέλευσης του όταν ερχόμενος στην πόλη αντιμετωπίζει πολλά κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα. Το φαινόμενο αυτό που λέγεται «**Αστικοποίηση**» προϋποθέτει μεταβολή στην σκέψη, την συμπεριφορά, τις κοινωνικές αξίες και την κοινωνικό – οικονομική δομή της χώρας. Έτσι, για παράδειγμα, ο αγρότης στην πόλη για να μπορέσει να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο αναγκάζεται, πολλές φορές, να απαρνηθεί τον παλιό του εαυτό και ένα μεγάλο ποσοστό αγροτών νοσταλγεί το χωριό, υποφέρει από τις δυσκολίες της ζωής, από την πολυκοσμία, την απομόνωση, τους κινδύνους και την αγωνία που χαρακτηρίζουν, γενικά, τα μεγάλα αστικά κέντρα. Πολλοί μετανάστες για να μεταβούν στην πόλη αποχωρίζονται τις οικογένειες τους.

Για τον τόπο Προέλευσης.

Όλες οι επιπτώσεις της εσωτερικής μετανάστευσης για τον τόπο προέλευσης είναι μάλλον αρνητικές. Η υπαίθρος που απογυμνώνεται από τους νέους και τα εργατικά χέρια, έχει σαν αποτέλεσμα ο πληθυσμός ν' απαρτίζεται κυρίως από μικρά παιδιά και από ηλικιωμένους. Ο δείκτης γεννητικότητας μειώνεται σημαντικά και το χωριό δίνει την εντύπωση γηροκομείου. Έντονο εμφανίζεται επίσης, το πρόβλημα της εκπαίδευσης των παιδιών και της οργάνωσης της κοινότητας. Τα σχολεία της υπαίθρου καθώς, διαθέτουν τον στοιχειώδη μόνο εξοπλισμό και οι δάσκαλοι που τα επανδρώνουν είναι συχνά άπειροι, υστερούν κατά πολύ από τα σχολεία των πόλεων. Είναι γεγονός ότι στα σχολεία της υπαίθρου παραμένουν κυρίως δάσκαλοι με λιγότερα προσόντα απ' αυτούς που βρίσκουν θέση στην πόλη ενώ, από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα των σχολείων της υπαίθρου είναι η υπερφόρτωση των

---

⁶ <http://www.apodimos.com>

δασκάλων με πιο πολλές από μια τάξεις ώστε, να μην δίνεται έτσι η ανάλογη προσοχή στους μαθητές.

Για την Πόλη.

Η μετακίνηση προς τις μεγάλες πόλεις που ακόμη δεν έχει σταματήσει, αποτελεί έντονο φαινόμενο στην χώρα και έχει αλλάξει γενικά την ζωή των πόλεων. Παράλληλα, δημιούργησε διάφορες κοινωνικές επιπτώσεις που ομοιάζουν με την εξωτερική μετανάστευση στην χώρα υποδοχής. Ο πληθυσμός των πόλεων αυξήθηκε έτσι υπερβολικά και πολλοί από τους εσωτερικούς μετανάστες ζουν κάτω από δυσμενείς συνθήκες ενώ, το ποσοστό της ανεργίας αύξησε σημαντικά την εγκληματικότητα. Πολλοί είναι οι νέοι που προτιμώντας την πόλη λόγω της περισσότερης ψυχαγωγίας και ελευθερίας που προσφέρει, ξέφυγαν από την κλειστή ζωή και την προστασία της οικογένειας και καθώς, δεν ήταν προετοιμασμένοι ν' αντιμετωπίσουν τις νέες αυτές τάσεις παρασύρθηκαν σε καταστάσεις που τους οδήγησαν σε συμπεριφορές και συνήθειες μη αποδεκτές από την κοινωνία.

1.6 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Όπως η εσωτερική, έτσι και η εξωτερική μετανάστευση έχει κάποιες διακρίσεις σε σχέση με τον μετανάστη, με την χώρα υποδοχής, με την νοοτροπία και την κοινωνική δομή της χώρας, με τις επιπτώσεις της εισροής ξένου πληθυσμού σε μία χώρα, αρνητικές συνέπειες όπως εγκληματικότητα και θετικές επιπτώσεις σε σχέση με την χώρα 'αποστολή' (arodimos, 1999).

Πιο αναλυτικά:

Για τον Μετανάστη.

Η μετανάστευση έχει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις όχι μόνο για τον ίδιο μετανάστη, την οικογένεια του και την χώρα αποστολής αλλά, και για την χώρα υποδοχής. Πολλές από τις επιπτώσεις αυτές συνδέονται άμεσα με την οικονομική και κοινωνική θέση των μεταναστών στην πατρίδα τους και την χώρα υποδοχής καθώς, και την ικανότητα, την διάθεση προσαρμογής, την στάση, την πολιτική και την αντιμετώπιση των μεταναστών από την χώρα υποδοχής. Πρωτεύουσα σημασία για τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στον ίδιο τον μετανάστη είναι η θέση του στην χώρα υποδοχής. Παρατηρείται όμως, μια διαφοροποίηση της θέσης αυτής ανάλογα

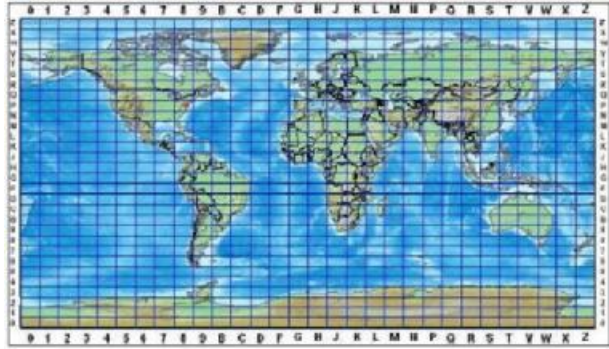
με την χώρα της αποδημίας. Ειδικά για τους Έλληνες μετανάστες η μετακίνηση σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα όπως η Δυτική Γερμανία λόγω, του συχνά προσωρινού χαρακτήρα της από την πλευρά του μετανάστη αλλά, και της ομαδικής απασχόλησης του από την χώρα υποδοχής, κυρίως σε βιομηχανίες, δεν ευνοεί την κοινωνική του ένταξη. Αντίθετα, παρατηρείται έντονο το στοιχείο της προκατάληψης για τους νέους εργάτες με αποτέλεσμα να συγκεντρώνονται στις εργατικές περιοχές των πόλεων, να συνδικαλιζονται και στιγματίζονται πολιτικά.

Για την χώρα Υποδοχής.

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης είναι επίσης σημαντικές και για την χώρα υποδοχής των μεταναστών καθώς, πολλές απ' αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω, ισχύουν από αντίθετη άποψη. Οι πιο σημαντικές και ιδιόζουσες στην περίπτωση αυτή είναι:

- Η Μετανάστευση αλλοιώνει σημαντικά την Δημογραφική εμφάνιση και την δομή της χώρας υποδοχής. Καθώς, ο πληθυσμός της αυξάνει πολλές φορές εντυπωσιακά αλλάζει η δομή του από το γεγονός ότι οι μετανάστες – όταν η μετανάστευση δεν γίνεται για οικονομικούς λόγους – είναι συνήθως άντρες νεαρής ηλικίας.
- Από οικονομική άποψη η χώρα υποδοχής ωφελείται σημαντικά από τους μετανάστες. Χρησιμοποιώντας ανειδίκευτους εργάτες έχει μηδαμινό κόστος και ωφελούνται ανάλογα καθώς, αυξάνουν την παραγωγή τους οι βιομηχανίες. Η είσοδος σε μικρό χρονικό διάστημα μεγάλου αριθμού μεταναστών σε μια χώρα διαταράσσει επίσης, την ισορροπία της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας και κρατά σε χαμηλό επίπεδο τους μισθούς τόσο των μεταναστών στην ξένη χώρα όσο, και των κατοίκων της που ενδιαφέρονται να κάνουν περιουσία και αδυνατούν ν' αποκτήσουν μεγάλους μισθούς, τουλάχιστον στην αρχή της απασχόλησης τους.

- Η Νοοτροπία και η Κοινωνική δομή της χώρας διαταράσσεται. Καθώς, τα άτομα ή οι ομάδες που μεταναστεύουν μεταφέρουν μαζί τους τα ήθη, τα έθιμα και τις απόψεις τους για τα διάφορα κοινωνικά θέματα όπως, η θρησκεία, η παιδεία, η ηθική και οι διάφορες αξίες επηρεάζεται η παραμονή τους.
- Η άμεση Επίπτωση της εισροής ξένου πληθυσμού σε μια χώρα και η δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων και αντιδράσεων ανάμεσα στους μόνιμους κατοίκους και τους μετανάστες. Οι αντιδράσεις αυτές καταλήγουν συχνά στην δημιουργία ρατσιστικών τάσεων εκ μέρους των μόνιμων κατοίκων, που δεν αποδέχονται τους μετανάστες στην οικονομία τους ή στην καθημερινή τους ζωή και προσπαθούν να τους απορρίψουν ή να τους περιορίσουν όσο το δυνατόν πιο πολύ σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές, που πολλές φορές αποτελούν «Γκέτο» και περιορίζονται σε ορισμένους μόνο κλάδους της οικονομίας και των γενικότερων δραστηριοτήτων τους, στην χώρα υποδοχής. Ο ρατσισμός αυτός αποτελεί συνήθως, μόνιμη αιτία προστριβών, διαπληκτισμών και εγκληματικών ενεργειών ανάμεσα στις δύο κοινότητες.
- Η αυξημένη Εγκληματικότητα των μεταναστών. Σε αρκετές χώρες παρατηρείται κάποιος συσχετισμός ανάμεσα στην μετανάστευση και την εγκληματικότητα, αν και πολλές έρευνες σχετικά με το θέμα δεν συμφωνούν πάντα μεταξύ τους. Είναι όμως γεγονός ότι πολλοί από τους μετανάστες ζουν, τουλάχιστον στην αρχή, κάτω από άθλιες συνθήκες και οι διάφορες παρατηρήσεις που σχετίζονται μ' αυτό αποδεικνύουν ότι η εγκληματικότητα την πρώτης γενιάς των μεταναστών ήταν και είναι γενικά, κάπως μειωμένη λόγω της ανασφάλειας που αισθάνονται και του φόβου που υπάρχει ότι σε περιπτώσεις παρανομίας θα απελαθούν από την φιλοξενούσα χώρα. Αντίθετα, η εγκληματικότητα της δεύτερης γενιάς εμφανίζεται, με βασικά αίτια την ελλιπή ένταξη και την περιθωριοποίηση της, περισσότερο αυξημένη.

Για την χώρα Αποστολής.

Μερικές, από τις θετικές επιπτώσεις της μετανάστευσης για την χώρα αποστολής, είναι η μείωση της ανεργίας και η ενίσχυση του ισοζυγίου πληρωμών με την αποστολή μεταναστευτικών εμβασμάτων για την συντήρηση της οικογένειας των μεταναστών και την εισροή ξένου κεφαλαίου για μόνιμη επένδυση στην πατρίδα. Στον τομέα της εργασίας, αν ο μετανάστης αποκτήσει, στην χώρα υποδοχής κάποια ειδικότητα, επανερχόμενος θα μπορεί να βοηθήσει με τις γνώσεις που θα έχει αποκτήσει για πειθαρχημένη, συντονισμένη και αποδοτική εργασία στην προσπάθεια εξύψωσης του πολιτιστικού επιπέδου του λαού και την κάλυψη των κενών σε μερικούς τομείς της βιομηχανίας.

1.7 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η μετανάστευση αποτελεί ένα διαχρονικό, διεθνικό και πολυδιάστατο κοινωνικό φαινόμενο, του οποίου τα αίτια, κίνητρα και οι συνέπειες απαιτούν ερμηνεία και εξέταση. Το παραπάνω οφείλεται στο γεγονός ότι το μεταναστευτικό φαινόμενο επηρεάζει και επηρεάζεται από τρεις βασικούς δρώντες, τις οικονομικές μονάδες της χώρας προέλευσης, της χώρας υποδοχής και τους μετανάστες. Οι συνέπειες της μετανάστευσης διαφέρουν στην έκταση και το βαθμό εμφάνισης τους ανάλογα με την εποχή, την περιοχή και μπορεί να είναι επωφελείς ή επιζήμιες.

Όσον αφορά τις συνέπειες της μετανάστευσης για τον ίδιο το μετανάστη, το ψυχολογικό κόστος είναι μεγάλο, καθώς έχει να αντιμετωπίσει προβλήματα επικοινωνίας, λόγω δυσκολιών στη γλώσσα, αποστέρηση από την οικογένεια ή τον κοινωνικό περίγυρο και διαφορετική κοινωνική- πολιτισμική πραγματικότητα. Αρκετοί ερευνητές τονίζουν ότι οι μετανάστες είναι «μια οριακή πολιτισμική κατηγορία, η οποία υφίσταται ένα πολιτισμικό σοκ εντασσόμενοι σε μια νέα κοινωνία, σε μια νέα κουλτούρα και ένα νέο τρόπο ζωής».

Η μετανάστευση έχει συνέπειες και για την οικογένεια του μετανάστη είτε τον ακολουθεί, είτε παραμένει στη χώρα αποστολής. Ο Δαμανάκης (1993), παρουσιάζει τις επιπτώσεις στην οικογένεια σύμφωνα με τρία στάδια που περνάει. Κατά το πρώτο παρατηρείται μια αποδιοργάνωση της οικογένειας, που αναλύεται ως ο αποχωρισμός ενός ατόμου, του πατέρα που συνήθως μεταναστεύει και οδηγεί αρκετές φορές σε αποξένωση των μελών. Η δεύτερη φάση αποτελεί το χρονικό διάστημα μετά την

επανένωση της οικογένειας, όπου οι δυσκολίες είναι αρκετές με αποτέλεσμα την ύπαρξη εντάσεων. Κατά την τρίτη φάση, τα παιδιά εγκαταλείπουν την οικογένεια. Η φάση αυτή δεν εμφανίζεται συχνά καθώς τα παιδιά προτιμούν το περιβάλλον της οικογένειας από το εχθρικό της χώρας υποδοχής, σε συνδυασμό με τη δυσκολία στην εξασφάλιση εργασίας.

Η μετανάστευση εκτός από τους ίδιους τους μετανάστες και την οικογένεια τους, επηρεάζει και την κοινωνία προέλευσης. Εμφανίζονται αρνητικές δημογραφικές συνέπειες στη χώρα αποστολής των μεταναστών, καθώς τα άτομα που βρίσκονται στην παραγωγική ηλικία είναι αυτά που μεταναστεύουν. Η δημογραφική διαταραχή οδηγεί στην υπογεννητικότητα, άρα και σε στασιμότητα και γήρανση του πληθυσμού. Επίσης το προνοιακό σύστημα πλήττεται, καθώς η μείωση του παραγωγικού δυναμικού οδηγεί σε μείωση των ασφαλιστικών εισφορών, οπότε δημιουργείται έλλειμμα στο ασφαλιστικό σύστημα. Επιπλέον με τη μετακίνηση του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού σε άλλες χώρες, μειώνονται οι κοινωνικές εντάσεις που αποσταθεροποιούν και απειλούν τη χώρα προέλευσης.

Παράλληλα, παρατηρούνται και οικονομικές συνέπειες στη χώρα αποστολής. Έτσι τα μεταναστευτικά εμβάσματα που εξέρχονται από την οικονομία υποδοχής, έχουν μακροπρόθεσμα οφέλη, καθώς ενισχύουν την οικονομία της χώρας αποστολής, με αποτέλεσμα την αύξηση του συναλλάγματος και τη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών. Συγκεκριμένα για την Ελλάδα ως χώρα αποστολής μεταναστών τα εμβάσματα συνέβαλαν σε μία παροδική ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο δεν χρησιμοποιήθηκαν σε παραγωγικές επενδύσεις, στην αύξηση του γεωργικού κλήρου ή στον εκσυγχρονισμό της οικογενειακής αγροτικής εκμετάλλευσης, προκειμένου να ενισχύσουν την ελληνική οικονομία και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας αλλά επενδύθηκαν στην αγορά ακινήτων και ενίσχυσαν την κατανάλωση διαρκών αγαθών. Επιπλέον η μετανάστευση ενός μέρους του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού, οδηγεί στη μείωση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης. Ενώ ο επαναπατρισμός των ατόμων είναι πιθανόν να καλύψει τα κενά της εξειδικευμένης εργασίας που έχει ανάγκη η χώρα προέλευσης, καθώς είναι πιθανή η απόκτηση κάποιας ειδικότητας και γνώσης των νέων τεχνολογιών από τους μετανάστες.

1.8 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Τα μεταναστευτικά ρεύματα των τελευταίων ετών, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σε αντίθεση με αυτά των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών, χαρακτηρίζονται: α) από την διεύρυνση του φαινομένου της οικογενειακής συνένωσης, β) από τους νόμιμους και παράνομους μετανάστες και γ) από τον σημαντικό αριθμό προσφύγων και ατόμων που ζητούν πολιτικό άσυλο. Η σταδιακή μετατροπή όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε χώρες υποδοχής μεταναστών καθιστά τη μεταναστευτική εισροή ως ένα κοινό χαρακτηριστικό των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τον στόχο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την προοπτική διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνδυάζεται όλο και πιο στενά με την αναγκαιότητα χάραξης μιας ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Η μετανάστευση, τις επόμενες δεκαετίες, θα εξακολουθήσει να αποτελεί ένα βασικό παράγοντα των δημογραφικών εξελίξεων, ο οποίος θα συμβάλλει στην αποφυγή μείωσης του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας αλλά και των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βέβαια μια τέτοια προοπτική συνδέεται με την ανάπτυξη των πολιτικών κοινωνικο-οικονομικής ένταξης των μεταναστών. Παρόλα αυτά όμως, θα ήταν λάθος να θεωρηθεί ότι ο μεταναστευτικός παράγοντας μπορεί μακροπρόθεσμα να καλύψει τις μακροχρόνιες ανάγκες της οικονομίας σε εργασία, αφού σε μία τέτοια περίπτωση απαιτούνται ιδιαίτερα υψηλά μεγέθη μεταναστευτικών εισροών

Το θεσμικό πλαίσιο άσκησης της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα όπως συμπληρώθηκε με τον Ν. 2910/2001 προσέφερε μία δεύτερη ευκαιρία νομιμοποίησης των μεταναστών, ενώ διατήρησε τη λογική της νόμιμης εισόδου ανάλογα με τις «ανάγκες της αγοράς εργασίας», διαμέσου πολύπλοκων διακρατικών διαδικασιών. Έτσι αναπαράγεται στην πραγματικότητα μία πολιτική εισόδου μεταναστών που στοχεύει στον απόλυτο κρατικό έλεγχο των ροών με κριτήριο την κάλυψη της ζήτησης σε ειδικότητες οι οποίες δεν προσφέρονται επαρκώς στην εγχώρια αγορά εργασίας, ενώ γίνεται δεκτή η ανάγκη μιας εφάπαξ νομιμοποίησης των μεταναστών που βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα.

Ειδικότερα, η έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε σε υπηρεσιακούς ή άλλους παράγοντες που έχουν παρακολουθήσει από διάφορες θέσεις την υλοποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα οδηγούν στο βασικό συμπέρασμα ότι ο

κρατικός μηχανισμός και η τοπική αυτοδιοίκηση δεν έχουν ακόμα ολοκληρώσει την υποδομή, το ανθρώπινο δυναμικό και τη γνώση, που απαιτεί μία τέτοια κινητοποίηση της διοίκησης. Αυτό σημαίνει ότι η ανταπόκριση των μεταναστών στην ασκούμενη μεταναστευτική πολιτική είναι θετική, ενώ το διοικητικό περιβάλλον στο οποίο έπρεπε να την εκδηλώσουν δεν επιτυγχάνει υψηλά επίπεδα αποτελεσματικής λειτουργίας.

Η μετανάστευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα προσεχή χρόνια θα εξακολουθήσει να αποτελεί ένα βασικό παράγοντα των δημογραφικών εξελίξεων. Το ζήτημα όμως που τίθεται είναι: ποιο μοντέλο πολιτικής θα είναι αυτό που θα επικρατήσει στην πολιτική μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα είναι το μοντέλο της Γαλλίας, θα είναι το μοντέλο της Γερμανίας ή θα είναι το μοντέλο της προσωρινής ή εποχικής μετανάστευσης ανάλογα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας των κρατών-μελών με την εφαρμογή της ανοιχτής μεθόδου συντονισμού; Αναμφίβολα, ο ρόλος και η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής καθώς και στην διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου είναι προφανής και καθοριστικός, κυρίως, εξαιτίας:

- του υπερεθνικού χαρακτήρα του μεταναστευτικού φαινομένου
- των πολιτικών για την προώθηση της ελεύθερης διακίνησης των πολιτών στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι κύριες όμως κατευθύνσεις των πολιτικών θα πρέπει να βασίζονται σε θεμελιώδεις αρχές και κύριους άξονες που θα προσαρμόζονται στις ανάγκες όλων των ευρωπαϊκών μεταναστευτικών πολιτικών. Γι' αυτό τον λόγο και ανεξάρτητα από τις εθνικές ιδιαιτερότητες και ευαισθησίες μιας χώρας όλα τα κράτη-μέλη και Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να λάβουν υπόψη τους τις ακόλουθες αρχές:

- Η ασφάλεια των συνόρων αποτελεί βασικό άξονα χάραξης μεταναστευτικής πολιτικής αλλά πρέπει να ακολουθεί και όχι να προηγείται της διαφύλαξης της εσωτερικής κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης.
- Καμία μεταναστευτική πολιτική δεν μπορεί να πετύχει εάν δεν σχεδιασθούν επιμελώς εθνικές πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης των ήδη εγκατεστημένων και νόμιμων μεταναστών αλλά και εκείνων που εισέρχονται και εγκαθίστανται με νόμιμους όρους

- Διαμόρφωση ευρωπαϊκού πλαισίου μεταναστευτικής πολιτικής με δυνατότητα περιθωρίων νομικής ρύθμισης και εξειδίκευσης των μεταναστευτικών μέτρων στο επίπεδο της περιφέρειας ακόμη και της τοπική κοινωνίας.
- Η αξιοποίηση της εμπειρίας των χωρών υποδοχής μεταναστών είναι πολύτιμη για τις νέες χώρες υποδοχής μεταναστών.

Πράγματι, μετά την εγκατάλειψη της ιδέας των εθνικών πολιτικών μετανάστευσης που με διάφορους τρόπους συνέπλεαν με την λογική της «μηδενικής μετανάστευσης», η Ευρωπαϊκή Ένωση διαμορφώνει σταδιακά ένα νέο κοινό πλαίσιο άσκησης μεταναστευτικής πολιτικής, οι αρχές της οποίας είναι οι εξής:

- Ολοκληρωμένη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, η οποία θα εξισορροπεί τις εισόδους για ανθρωπιστικούς και οικονομικούς λόγους, καταπολεμώντας την παράνομη είσοδο, ειδικά δε την είσοδο διαμέσου των παράνομων κυκλωμάτων.
- Δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών που ζουν και εργάζονται σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεργασία με τις χώρες προέλευσης για την ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών.

Μακροπρόθεσμη επιδίωξη ύπαρξης κοινής πολιτικής αναφορικά με το πολιτικό άσυλο. Έτσι η προοπτική ανάπτυξης μιας ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής θα πρέπει να αφορά τουλάχιστον τις παρακάτω πλευρές του μεταναστευτικού φαινομένου, όπως:

- Τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα δέκα νέα κράτη-μέλη η οποία θα ευνοήσει τα μεταναστευτικά ρεύματα προς τις χώρες της Ένωσης
- Την οικογενειακή συνένωση η οποία αποτελεί την σημαντικότερη μορφή μεταναστευτικής εισροής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το ζήτημα των πολιτικών προσφύγων, η σοβαρότητα του οποίου από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 καθιστά επιτακτική την ανάγκη για μία ενιαία ρύθμιση του φαινομένου. Η ενιαία αυτή ρύθμιση μπορεί να αφορά τη συμφωνία σχετικά με τους κανόνες που διέπουν την υποδοχή των προσφύγων και των αιτούντων πολιτικό άσυλο, την εναρμόνιση και την εφαρμογή των κανόνων αυτών καθώς και τη δημιουργία σε ευρωπαϊκό επίπεδο ενός ειδικού ταμείου παροχής οικονομικής βοήθειας στους πρόσφυγες.

Το ζήτημα των οικονομικών μεταναστών, το οποίο απαιτεί ένα καθορισμό και έναν επαναπροσδιορισμό των στόχων, με την έννοια του συγκυριακού ή μόνιμου χαρακτήρα κάλυψης των αναγκών της αγοράς εργασίας από το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό. Την κοινωνικο-οικονομική ένταξη των μεταναστών η οποία απαιτεί πολιτικές (απασχόληση, επαγγελματική κατάρτιση, κοινωνική προστασία, εκπαίδευση μεταναστών) οι οποίες αφορούν τόσο τους μετανάστες, όσο και τις κοινωνίες υποδοχής. την οργάνωση και λειτουργία των εκπαιδευτικών θεσμών, με την έννοια ότι η εκπαίδευση αποτελεί μαζί με την οικογένεια, βασικό παράγοντα κοινωνικοποίησης.

Την συνεργασία με τις χώρες αποστολής των μεταναστών, με την έννοια της παροχής οικονομικής βοήθειας, με σκοπό μακροπρόθεσμα να εκλείψουν οι συνθήκες που ευνοούν τη μετανάστευση καθώς και με τον έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης και της μετακίνησης προσφύγων. Στην κατεύθυνση αυτή, η μετανάστευση περισσότερο θ' αποτελεί λειτουργική συνιστώσα της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας και λιγότερο ως στοιχείο προσαρμοσμένο στις βραχυχρόνιες ανάγκες της διεθνοποίησης της παγκόσμιας οικονομίας. Έτσι, κατ' αυτόν τον στρατηγικό προσανατολισμό η Ευρωπαϊκή Ένωση θα απομακρυνθεί από τις πολιτικές «Ευρώπη – Φρούριο» για τους εντός και εκτός της Ένωσης μετανάστες και θα προσεγγίσει αυτές που θα την καταστήσουν ένα σημαντικό πόλο της διεθνούς αγοράς εργασίας με δυνατότητες εσωτερικής (ευρωπαϊκής) και διεθνούς κινητικότητας.

Επιπλέον, ένας τέτοιος στρατηγικός προσανατολισμός των πολιτικών μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση συνάδει και με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Κορυφής των 15 αρχηγών κρατών στο Τάμπερε της Φιλανδίας (15/10/99) οι οποίες έθεσαν τις βάσεις εφαρμογής «του τρίτου πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης», της χάραξης δηλαδή μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για τα θέματα μετανάστευσης πολιτικού ασύλου και δικαιοσύνης.

Σήμερα τέσσερα χρόνια μετά τις αποφάσεις του Τάμπερε και με την ένταξη δέκα νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και σε συνδυασμό με την αρνητική αξιολόγηση της πολιτικής της «μηδενικής μετανάστευσης» των τελευταίων δεκαετιών, η ελληνική προεδρία (Α' εξάμηνο 2003) μέσα σε μία «συγκρατημένη συμπεριφορά» κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την χάραξη μιας κοινής

ευρωπαϊκής πολιτικής, έχει επεξεργασθεί και διατυπώσει τις εξής θέσεις για θέματα μετανάστευσης:

- Ισομερής καταμερισμός δαπανών μεταξύ των κρατών-μελών. Η συμβολή του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού για ζητήματα μετανάστευσης και ασύλου κρίνεται μείζονος σημασίας για την Ελλάδα. Θεωρεί ότι η αντιμετώπιση ενός συλλογικού προβλήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις χώρες όπου εκφράζεται η μεγαλύτερη πίεση προϋποθέτει συλλογικότητα σε όλες τις πτυχές, άρα και στο χρηματοδοτικό ζήτημα. Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι τα κράτη- μέλη πρέπει να συνεισφέρουν για θέματα που τους αφορούν, ανεξάρτητα αν οι σχετικές δράσεις εκτελούνται στο έδαφος της δικής τους χώρας. Διαφαίνεται μάλιστα για πρώτη φορά ότι το ζήτημα του ισομερούς καταμερισμού δαπανών (burden – sharing) αρχίζουν να το συζητούν τα κράτη- μέλη.
- Ενιαία διαχείριση εξωτερικών συνόρων, με την συγκρότηση ευρωπαϊκής μεθοριακής φρουράς.
- Παράνομη μετανάστευση διαμέσου της θαλάσσης, για την αντιμετώπιση της οποίας η Ελλάδα θεωρεί αναγκαία την ανάπτυξη συστήματος παρακολούθησης, ελέγχου και ανταλλαγής πληροφοριών κρίνοντας απαραίτητη τη θέσπιση συστήματος κοινής χρηματοδότησης αυτών των πρωτοβουλιών.
- Καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης και συνεργασία με τρίτες χώρες. Η Ελλάδα συμφωνεί με την παροχή οικονομικοτεχνικής βοήθειας για την ανάπτυξη των απαραίτητων δομών σε τρίτες χώρες έτσι ώστε να περιοριστεί η λαθρομετανάστευση.

Ο κεντρικός προσανατολισμός των προαναφερόμενων θέσεων επικεντρώνεται στην ανάληψη ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αντιμετώπισης της λαθρομετανάστευσης και ισομερούς καταμερισμού των αναγκαίων δαπανών μεταξύ των κρατών-μελών. Έτσι, στο πλαίσιο μιας προοπτικής ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ανάγκη τους μετανάστες για να αποφύγει τη μείωση του εργατικού της δυναμικού, τα δεκαπέντε κράτη-μέλη θα πρέπει, μεταξύ άλλων, και για τα εξής θέματα της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση να αποφασίσουν:

- Ριζική αναμόρφωση της νομοθεσίας που διέπει το πολιτικό άσυλο.
- Θεσμοθέτηση ελάχιστων αρχών και απαραβίαστων κανόνων, έτσι ώστε να αποφευχθεί το «asylum shopping».
- Σαφή ερμηνεία (σε νομικό κείμενο) των όρων «πρόσφυγας», «μετανάστης» και «οικονομικός μετανάστης».
- Διαδικασία εισόδου υπηκόων τρίτων κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ενιαία ασφαλή πρότυπα θεωρήσεων εισόδου, βίζας, κλπ).
- Δημιουργία ευρωπαϊκής μεθοριακής φρουράς (μορφή, χρηματοδότηση, αρμοδιότητες).
- Βελτίωση των κεκτημένων της Συνθήκης Σέγκεν (επιχειρησιακή συνεργασία, κοινά προξενικά γραφεία, δημιουργία βάσης δεδομένων για τις θεωρήσεις κλπ). Καθορισμό των υποχρεώσεων και της υλικής βοήθειας που πρέπει να παρέχουν τα κράτη-μέλη σε όσους φθάνουν στα σύνορά τους ανεξάρτητα από το λόγο που τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους.

Στον βαθμό που για τα προαναφερόμενα θέματα υπάρχουν σχετικές αποφάσεις, αυτό θα αποτελεί, στις νέες συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 25 κρατών-μελών, την ένταξη μίας σταδιακής μετάβασης προς την κατεύθυνση της ευρωπαϊκής πολιτικής και κοινωνικής ρύθμισης των σύγχρονων μεταναστευτικών ρευμάτων.

1.9 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Οι νέες σχέσεις σε πολιτιστικά και οικονομικά επίπεδα που εγκαθιδρύει το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης εμφανίζονται να έχουν πολλούς κοινούς παρονομαστές. Ένας από αυτούς είναι και η μετανάστευση. Οι οικονομικοί μετανάστες αποτελούν σίγουρα ένα μεγάλο κομμάτι των ανθρώπων που μετακινούνται πέρα από εθνικά σύνορα ⁷(Cccoe, 2009). Η θεωρία της έλξης-ώθησης (push-pull theory) θα μπορούσε σίγουρα να δώσει πολλές απαντήσεις στα αίτια και τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης πάνω στο φαινόμενο της μετανάστευσης. Σύμφωνα με αυτή, για να υπάρξει πληθυσμιακή μετακίνηση πρέπει να υπάρχουν δύο ειδών παράγοντες, αυτοί που ωθούν τους πληθυσμούς να φύγουν από μια χώρα και αυτοί που τους ελκύουν σε μια άλλη. Αρκεί μια τόσο απλή θεώρηση για να καλύψει

⁷ <http://www.cccoe.k12.ca.us/edsvcs/events/synopsis/GenderandGlobalization>

τις ιδιαιτερότητες φαινομένων όπως η μετανάστευση και η παγκοσμιοποίηση σήμερα; Σίγουρα καλύπτει ένα μεγάλο και σημαντικό κομμάτι γενικών χαρακτηριστικών αλλά όχι και των ιδιαιτεροτήτων που δίνουν πλέον κατά την γνώμη μου μια πιο ρεαλιστική εικόνα. Η παγκοσμιοποίηση της επικοινωνίας για παράδειγμα επέφερε με την ραγδαία ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών την επαφή υποψήφιων μεταναστών με ανθρώπους από διάφορες χώρες οι οποίοι έψαχναν κάποιο σύντροφο για να τον παντρευτούν, ακόμη και μέσω ηλεκτρονικής αγγελίας, το γνωστό φαινόμενο “mail-order brides”. Παντρεύονταν τους μετανάστες και οι τελευταίοι με την σειρά τους καλούσαν στην χώρα που βρίσκονταν συγγενείς τους οι οποίοι νομιμοποιούνταν και μπορούσαν έτσι να εργαστούν. Παραδείγματα όπως αυτό αποδεικνύουν πως υπάρχουν σοβαρές παράμετροι οι οποίες ξεφεύγουν της προσοχής παρατηρήσεων και ερευνών. Η παραπάνω λειτουργία προσφέρει με τον τρόπο αυτό μια «έξυπνη» ευκαιρία για εργασία σε ξένη χώρα.

Οι επιπτώσεις στις χώρες υποδοχής, όχι μόνο στις Φιλιππίνες αλλά και σε άλλες, είναι εμφανέστατες. Τα έθιμα, η κουλτούρα και οι τακτικές συμπεριφορές δημιουργούν ένα είδος δεσμών μεταξύ των χωρών αποστολής και υποδοχής. Άλλωστε, ο πολυεθνικός χαρακτήρας που οι μεγαλουπόλεις λαμβάνουν όλο και περισσότερο είναι εμφανής. Το γεγονός αυτό συνδέεται παράλληλα με φαινόμενα όπως οι εθνοτικές συγκρούσεις μεταξύ μεταναστών αλλά και οι τεράστιες κοινωνικές και πολιτικές αναστατώσεις που προκαλούνται από την άνοδο της εγκληματικότητας και της ανεργίας. Είναι παράδοξο πως στην χώρα η οποία αποτέλεσε έμπνευση για απελευθερωτικούς αγώνες πολλών λαών, στην Γαλλία, η άνοδος των ακροδεξιών πολιτικών δυνάμεων είναι αυξανόμενη. Το γεγονός αυτό αποκαλύπτει μια σειρά από προβλήματα και ανησυχίες υπολογίσιμης μερίδας Γάλλων πολιτών, οι οποίοι δεν παρασύρθηκαν απλά από κινδυνολογίες. Αυτό που βιώνουν σίγουρα τους ώθησε στην υπερψήφιση πολιτικών σχηματισμών που βασίζουν την δύναμη τους στον καθαρά αντιμεταναστευτικό έως και ρατσιστικό λόγο τους.

1.10 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα είναι μια χώρα της οποίας μέρος του πληθυσμού της έχει μεταναστεύσει σε διάφορες χώρες του κόσμου. Εκτός από όμως από τους Έλληνες μετανάστες, η χώρας μας δέχεται και μετανάστες από διάφορες χώρες. Το 11% του

πληθυσμού της Ελλάδας καλύπτουν οι μετανάστες που ζουν στην χώρα μας, σύμφωνα με έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης⁸(ΟΟΣΑ) (Έθνος, 2007). Ο αριθμός των μεταναστών υπολογίζεται στις 800.000 με ένα εκατομμύριο.

Στην απογραφή του 2001, στην χώρα μας βρίσκονται 762.191 μετανάστες, 415.552 άνδρες και 346.639 γυναίκες, (54,5% άνδρες και 45,5% γυναίκες). Ο αριθμός των μεταναστών αντιστοιχεί στο 7,0% του πληθυσμού της χώρας, ενώ η αναλογία στην κατά φύλο εξέταση είναι μεγαλύτερη στους άνδρες έναντι των γυναικών (7,7% έναντι 6,3%), (βλέπε Πίνακα 1: Αναλογία των μεταναστών στον πληθυσμό της χώρας & των περιφερειών).

Περί το ήμισυ αυτών βρίσκεται στην Αττική ενώ ένα σημαντικό ακόμη μέρος στην Κεντρική Μακεδονία (48,6% και 13,1% αντίστοιχα), με αποτέλεσμα οι υπόλοιπες περιφέρειες να συμμετέχουν με πολύ μικρότερες αναλογίες. Ειδικότερα, το 1/4 αυτών κατανέμεται σε πέντε περιφέρειες, (Πελοπόννησος, Κρήτη, Στερεά Ελλάδα, Δυτική Ελλάδα και Θεσσαλία των οποίων η συμμετοχή κυμαίνεται από 4,0% μέχρι 6,3%), το 3,7% στο Ν. Αιγαίο, από 2,0% μέχρι 2,6% κυμαίνεται η συμμετοχή σε Ανατολική Μακεδονία & Θράκη, Ήπειρο και Ιόνια Νησιά, ενώ στο Β. Αιγαίο και την Δυτική Μακεδονία βρίσκεται αντίστοιχα το 1,3% και το 1,2% αυτών.

Η κατά φύλο κατανομή των μεταναστών στις περιφέρειες δεν διαφοροποιείται σε τέσσερις περιφέρειες (Κρήτη, Β. Αιγαίο, Ήπειρο και Δυτική Μακεδονία) σε αντίθεση με τις υπόλοιπες εννέα. Όσον αφορά τους άνδρες η κατανομή είναι μεγαλύτερη στις περιφέρειες Πελοποννήσου, Στερεά Ελλάδα, Δυτική Ελλάδα και Θεσσαλία, ενώ στις γυναίκες μεγαλύτερη είναι η κατανομή σε Ανατολική Μακεδονία & Θράκη, Κεντρική Μακεδονία, Ιόνια Νησιά, Αττική και Ν. Αιγαίο.

Πολύ μεγαλύτερη από την μέση συμμετοχή των μεταναστών στον πληθυσμό έχουν οι περιφέρειες των Ιονίων Νήσων, του Ν. Αιγαίου και της Αττικής, (9,1%, 9,3% και 9,8% αντίστοιχα), ενώ λίγο μεγαλύτερη από την μέση έχει και η περιφέρεια Πελοποννήσου (7,5%). Στις γυναίκες οι ίδιες περιφέρειες έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή έναντι της μέσης των γυναικών, ενώ στους άνδρες προστίθεται και η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας,

---

⁸ Εφημερίδα 'Το έθνος'

Πίνακα 1: Αναλογία των μεταναστών στον πληθυσμό της χώρας & των περιφερειών

Σύνολο Χώρας και Περιφέρειες	και τα δύο φύλα	Άνδρες	Γυναίκες
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	7,0%	7,7%	6,3%
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	2,5%	2,5%	2,4%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	5,3%	5,8%	4,9%
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	2,9%	3,4%	2,5%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	4,2%	5,1%	3,4%
ΗΠΕΙΡΟΣ	4,4%	4,9%	4,0%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	9,1%	9,5%	8,8%
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	4,7%	5,6%	3,9%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	6,5%	8,3%	4,6%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	7,5%	8,4%	6,5%
ΑΤΤΙΚΗ	9,8%	10,8%	9,0%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	4,7%	5,1%	4,3%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	9,3%	9,1%	9,5%
ΚΡΗΤΗ	6,7%	7,3%	6,2%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο, η μετανάστευση είναι ένα διεθνές φαινόμενο που πλήττει όλα τα κράτη μέλη. Μια κοινή προσέγγιση σε ότι αφορά τη διαχείριση της μετανάστευσης, οι αρχηγοί των κρατών και κυβερνήσεων της Ε.Ε. αποφάσισαν τον Οκτώβριο του 1999, στο Τάμπερε, να θεσπίσουν μια κοινή μεταναστευτική πολιτική. Συμφώνησαν λοιπόν, ότι οι υφιστάμενες εθνικές νομοθεσίες για την μετανάστευση θα πρέπει να εναρμονιστούν προκειμένου να ελέγχονται οι μεταναστευτικές ροές ανάλογα με τις ανάγκες της οικονομίας και την ικανότητα απορρόφησης και ένταξης νέων μεταναστών της Ε.Ε.

Έχουν ήδη υποβληθεί προτάσεις για να προσδιοριστούν τα κριτήρια αποδοχής των νομίμων μεταναστών στην Ε.Ε., να προωθηθεί η ένταξη τους και να χαλιναγωγηθεί η παράνομη μετανάστευση και η εμπορία των ανθρώπων. Αυτοί οι κανόνες δεν θα ισχύσουν για την Δανία, η οποία αποφάσισε να μη συμμετέχει στον τίτλο IV της συνθήκης ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στόχος του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι να αναλυθεί η μεταναστευτική πολιτική που ισχύει στα κράτη της Ε.Ε.

2.2 ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Στο σημείο αυτό πρόκειται να αναλυθεί ο ενιαίος τρόπος αντιμετώπισης από τα κράτη-μέλη της ΕΕ του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης και η αναβάθμιση της Frontex⁹.

Το Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο, στο οποίο κατέληξαν την Πέμπτη οι υπουργοί Εσωτερικών της ΕΕ, αναμένεται να επικυρωθεί από τους Ευρωπαίους ηγέτες στη Σύνοδο Κορυφής του Οκτωβρίου.

Το Σύμφωνο για τη μετανάστευση στο οποίο κατέληξαν οι υπουργοί Εσωτερικών διέπεται από τρεις βασικές αρχές.

---

⁹ Frontex = υπηρεσία φύλαξης εξωτερικών συνόρων της ΕΕ

1. Η πρώτη, είναι η αντιμετώπιση της πραγματικότητας και η διαχείριση της μετανάστευσης, η οποία θα εξακολουθήσει να απασχολεί την Ευρώπη και στο μέλλον.
2. Η δεύτερη αρχή είναι η κοινωνική ευαισθησία, δήλωσε ο υπουργός, τονίζοντας ότι στόχος της ΕΕ δεν είναι να δημιουργηθεί μια Ευρώπη «φρούριο».
3. Η τρίτη αρχή είναι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στις πέντε βασικές δεσμεύσεις που περιλαμβάνει το Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο για τα κράτη-μέλη της ΕΕ αναφέρεται:

- Η ενθάρρυνση της νόμιμης μετανάστευσης, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις δυνατότητες της χώρας υποδοχής, καθώς και την προώθηση της ομαλής κοινωνικής ένταξης των μεταναστών.
- Η αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης, διασφαλίζοντας παράλληλα την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Η θωράκιση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, μέσω εντατικότερων και ουσιαστικότερων ελέγχων, ιδίως στο πλαίσιο της Frontex. Το ζήτημα αυτό, τόνισε ο Έλληνας υπουργός, ενδιαφέρει ιδιαίτερα τις μεσογειακές χώρες, όπως η Ελλάδα, δεδομένων των αυξημένων μεταναστευτικών πιέσεων που δέχονται λόγω της κατάστασης που επικρατεί στην Αφρική αλλά και τη Μέση Ανατολή.
- Η δημιουργία μιας «Ευρώπης του Ασύλου», με την καθιέρωση ενιαίων διαδικασιών ασύλου και την παροχή συνδρομής σε όποιο κράτος-μέλος την έχει ανάγκη.
- Η συνεργασία με τις χώρες καταγωγής και διέλευσης των μεταναστών και την υποστήριξη της ανάπτυξής αυτών των χωρών.

Τέλος, το Συμβούλιο Υπουργών Εσωτερικών ¹⁰αποφάσισε την ενίσχυση της Frontex, τόσο ως προς τον προϋπολογισμό όσο και ως προς την υλικοτεχνική του υποδομή.

---

¹⁰ <http://www.ypes.gr/el/>

2.3 ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Η Ευρώπη γνωρίζει πως για να διατηρήσει την οικονομική της ισχύ στο ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, θα πρέπει να σταματήσει τη γήρανση και το δημογραφικό της κατήφορο και να δεχθεί «νέο αίμα» από μετανάστες, όπως κάνει συστηματικά εδώ και δεκαετίες η Αμερική. Αυτή είναι και η «λύση» που πρότεινε το 2000 μια σχετική έκθεση του ΟΗΕ: *«Αν οι ανεπτυγμένες χώρες θέλουν να διατηρήσουν τη σημερινή αναλογία ενεργού προς γηράσκοντα πληθυσμό, πρέπει είτε ν' αυξήσουν κατά μια τουλάχιστον δεκαετία το όριο συνταξιοδότησης (σ.σ. δηλαδή από τα 65 στα 75 χρόνια), είτε ν' αυξήσουν τον όγκο των εργαζομένων, υποδεχόμενες μεταναστευτικά ρεύματα πολύ μεγαλύτερα από αυτά που έχουν καταγραφεί ποτέ στην ιστορία»*

Η συγκεκριμένη έκθεση του ΟΗΕ πρότεινε μάλιστα και αριθμούς: ως το 2025 η Ευρωπαϊκή Ένωση θα χρειαστεί 153 εκατομμύρια μετανάστες μόνο και μόνο για να διατηρήσει το εργατικό της δυναμικό σταθερό. Ως το έτος 2050 η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να δεχτεί τουλάχιστον 350 εκατομμύρια μετανάστες απλά και μόνο για να μπορέσει να διατηρήσει τη θέση της στην παγκόσμια οικονομική και γεωπολιτική σκακιέρα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η Ευρώπη χρειάζεται τους μετανάστες. Οι Ευρωπαίοι έχουν υψηλό μέσο όρο ζωής και κάνουν όλο και λιγότερα παιδιά. Δίχως τη μετανάστευση, ο πληθυσμός της Ε.Ε. των 25 κρατών-μελών θα κατακυληήσει από τα 450 εκατομμύρια κατοίκους, που αριθμεί σήμερα, σε λιγότερα από 400 εκατομμύρια κατοίκους, και μάλιστα ηλικιωμένους κατά το 1/3, μέχρι το 2050. Πρέπει να σημειωθεί πως οι δημογραφικά φθίνουσες και γηράσκουσες κοινωνίες έχουν την τάση να καθλώνονται στη στασιμότητα και οι οικονομίες τους να συρρικνώνονται. Αυτή θα είναι και η μοίρα μιας Ευρώπης χωρίς μετανάστες.

Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά σε σχετική ομιλία του ο γ.γ. του ΟΗΕ Κόφι Ανάν: *«Στον 21ο αιώνα οι μετανάστες χρειάζονται την Ευρώπη. Αλλά και η Ευρώπη τους έχει ανάγκη. Μια κλειστή Ευρώπη θα είναι πιο φτωχή, πιο αδύναμη και ηλικιωμένη. Μια ανοικτή Ευρώπη θα είναι πιο δίκαιη, πιο πλούσια, πιο δυνατή και νεότερη. Υπό την προϋπόθεση ότι θα διαχειριστεί με επιτυχία τη μετανάστευση».*

2.4 ΝΟΜΙΜΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Ένας από τους λίγους τομείς στους οποίους οι χώρες της ΕΕ συμφωνούν, είναι η μάχη για την παράνομη μετανάστευση. Έχουν έτσι λάβει κοινά μέτρα για τη φύλαξη των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. Το καλοκαίρι του 2007, ψηφίστηκε μια σειρά μέτρων που διαμοιράζουν το οικονομικό κόστος της 'μάχης' ενάντια στη μη κανονική μετανάστευση μεταξύ των κρατών-μελών με σκοπό να ανακουφίσουν τις νότιες ευρωπαϊκές χώρες που βρίσκονται στην πρώτη θέση «μάχης», στο λεγόμενο «μαλακό νότιο υπογάστριο» της ΕΕ.

Με πρωτοβουλία και της ελληνικής κυβέρνησης γίνεται πλέον ορατή η προοπτική δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής δύναμης ακτοφυλακής για την αποτελεσματικότερη φύλαξη των θαλάσσιων συνόρων της νότιας Ευρώπης και ιδιαίτερα της περιοχής του Αιγαίου που υφίσταται πιέσεις τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής και πολιτικής κρίσης σε χώρες όπως το Ιράκ, το Αφγανιστάν ή το Πακιστάν.

Παρά την αδιαμφισβήτητη πολιτική βούληση των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στον τομέα αυτό, τα αποτελέσματα των μέτρων για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης δεν είναι ικανοποιητικά, τουλάχιστον όχι σε σύγκριση με το μέγεθος των προσπαθειών και το κόστος τους. Η ΕΕ συνεχίζει να υποδέχεται σχετικά υψηλούς αριθμούς παράτυπων μεταναστών που εργάζονται στην παραοικονομία όχι μόνο των νότιων, αλλά και των δυτικών και βόρειων χωρών της ΕΕ.

Για να κατανοηθεί πλήρως το πρόβλημα αναφέρονται οι ακόλουθοι αριθμοί μεταναστών. Το 2005 οι συνοριοφύλακες της Ισπανίας, της Ιταλίας και της Ελλάδας συνέλαβαν περίπου 30.000 παράνομους μετανάστες στα νότια θαλάσσια σύνορα της ΕΕ. Το 2006, που θεωρήθηκε έτος κρίσης για την παράνομη είσοδο μεταναστών ιδιαίτερα στις Κανάριους Νήσους και τη Μάλτα, ο αριθμός αυτός ανέβηκε στα 50.000 άτομα. Παρ' όλα αυτά ο αριθμός είναι σχετικά μικρός αν πάρουμε υπόψη ότι ο συνολικός αριθμός των μη κανονικών μεταναστών στην ΕΕ υπολογίζεται από τον ΟΟΣΑ σε 5-8 εκατομμύρια, σε σύνολο πληθυσμού της ΕΕ που υπερβαίνει τα 490 εκατομμύρια. Για να αντιληφθούμε την τάξη μεγέθους της παράνομης εισόδου μεταναστών, ας σημειώσουμε επίσης ότι οι τρεις αυτές νοτιοευρωπαϊκές χώρες

έχουν συνολικό πληθυσμό 110 εκατομμύρια κατοίκους και εξ αυτών περίπου τα 8 εκατομμύρια είναι μετανάστες.

Σχετικά με το θέμα των χερσαίων συνόρων που για την Ελλάδα είναι ιδιαίτερα σημαντικό, κατά τη διάρκεια του 2007 οι αρχές συνέλαβαν 43.000 άτομα που προσπαθούσαν να εισέρθουν παράνομα στη χώρα. Δηλαδή 10.000 λιγότερους από ότι το 2006 και 5.000 περισσότερους από το 2005. Πράγματι δεν φαίνεται να διανύει η Ελλάδα μια περίοδο κρίσης στο θέμα της παράνομης μετανάστευσης, αν και από τον τύπο έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο πρόβλημα. Εξάλλου, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν είναι δυνατό να γνωρίζουμε τις διαστάσεις της μη κανονικής μετανάστευσης ακριβώς λόγω του αδήλωτου και μη νόμιμου χαρακτήρα του φαινομένου. Η αύξηση στον αριθμό των ατόμων που συλλαμβάνονται στα σύνορα είναι δυνατό να αντικατοπτρίζει μια εντατικοποίηση των ελέγχων παρά μια αύξηση στις μεταναστευτικές πιέσεις.

Το κόστος του ελέγχου των συνόρων είναι επίσης ένα θέμα που συνήθως δεν συζητείται από τους πολιτικούς ή τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Το 2006 οι συντονισμένες επιχειρήσεις της FRONTEX (Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα) HPA I και HPA II για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης από την Αφρική προς τις ισπανικές ακτές κόστισαν περίπου 3,5 εκατ. ευρώ. Το αποτέλεσμα τους ήταν να συλληφθούν περίπου 4.000 επίδοχοι παράνομοι μετανάστες στην αρχή του ταξιδιού τους, κοντά στις αφρικανικές ακτές. Κάποιοι ίσως αποθαρρύνθηκαν και δεν ξεκίνησαν καν αλλά το πόσοι είναι αυτοί δεν το γνωρίζουμε. Ωστόσο, με τα στοιχεία που διαθέτουμε το κατά κεφαλήν κόστος της επιχείρησης αυτής έφτανε τα 90.000 ευρώ (ανά παράνομο μετανάστη που παρέμεινε στην Αφρική). Ο έλεγχος των συνόρων είναι μεν απαραίτητος, τίθεται θέμα όμως αν είναι οικονομικά βιώσιμος και τελικά αν είναι αποτελεσματικός. Πόσες θέσεις εργασίας θα μπορούσαν να είχαν δημιουργηθεί με 3,5 εκατ. ευρώ ή πόση αναπτυξιακή βοήθεια θα μπορούσε να είχε δοθεί σε κοινότητες της υποσαχάριας Αφρικής, αποδυναμώνοντας έτσι τα ρεύματα μετανάστευσης;

Εξάλλου, αυτό που μας λένε οι αριθμοί είναι ότι ο μεγάλος όγκος των μη κανονικών μεταναστών δεν εισέρχονται παράνομα αλλά νόμιμα, με θεωρήσεις εισόδου για τουρισμό, για οικογενειακούς λόγους, ως οικονομικά ανεξάρτητα άτομα,

ή χωρίς καν θεώρηση εισόδου γιατί για πολλές χώρες δεν απαιτείται. Ούτε βέβαια είναι προς το συμφέρον της ΕΕ και της Ελλάδας συγκεκριμένα να επιβαρύνουν τόσο τους ελέγχους στα σύνορα και την έκδοση θεωρήσεων εισόδου σε βαθμό που να αναστείλουν την τουριστική ανάπτυξη και το εμπόριο.

2.5 Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Ε.

Όπως αναφέρθηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια, η τα κράτη – μέλη Ε.Ε. είναι επηρεασμένα από τα ρεύματα της διεθνούς μετανάστευσης. Για τον λόγο αυτό έχουν συμφωνήσει να αναπτύξουν μια κοινή πολιτική μετανάστευσης σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κάνει πολλές προτάσεις για την ανάπτυξη αυτής της πολιτικής, οι περισσότερες από τις οποίες σήμερα αποτελούν νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο βασικός στόχος είναι να χειριστούν καλύτερα τα μεταναστευτικά ρεύματα με μία συντονισμένη προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη την οικονομική και δημογραφική κατάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Παρά τις περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές που λαμβάνουν χώρα από τη δεκαετία του 1970 στα περισσότερα κράτη-μέλη, μεγάλα νόμιμων και παράνομων μεταναστών συνεχίζουν να έρχονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση μαζί με αυτούς που αναζητούν άσυλο. Εκμεταλλευόμενοι τους ανθρώπους που αναζητούν μια καλύτερη ζωή, τα δίκτυα λαθρομεταναστών έχουν κατακλύσει την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτή η κατάσταση σήμαινε ότι σημαντικοί πόροι έπρεπε να κινητοποιηθούν για να αντιμετωπιστεί η παράνομη μετανάστευση και ειδικότερα να στοχεύσουμε κατά των δικτύων λαθρομεταναστών.

Περαιτέρω, έχει αναγνωρισθεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ανάγκη από τους μετανάστες σε κάποιους τομείς και περιοχές για να αντιμετωπίσει οικονομικές και δημογραφικές ανάγκες.

Κατανοώντας ότι μια νέα προσέγγιση για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης ήταν απαραίτητη, οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσδιόρισαν τον Οκτώβριο του 1999 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην Tampere της Φιλανδίας τα στοιχεία για μια κοινή μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η προσέγγιση που

συμφωνήθηκε στην Tampere το 1999 επιβεβαιώθηκε το 2004 με την υιοθέτηση του προγράμματος της Χάγης που ορίζει τους στόχους για την ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την περίοδο 2005-2010.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ¹¹

Οικονομική Μετανάστευση

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προώθησε τον Ιούλιο 2001 μία πρόταση για μία Ντιρεκτίβα σχετική με τις συνθήκες αποδοχής και παραμονής εργατών από τρίτη χώρα. Όμως, λόγω των διαφορετικών απόψεων των κρατών-μελών πάνω στο θέμα, οι διαπραγματεύσεις δεν οδήγησαν στην υιοθέτηση μιας νομοθεσίας. Η Επιτροπή επανέλαβε το 2005 τη συζήτηση για την ανάγκη κοινών όρων για την αποδοχή οικονομικών μεταναστών με Πράσινη Κάρτα πάνω σε μία προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να διαχειριστεί την οικονομική μετανάστευση (COM (2004) 811). Αυτή η συμβουλευτική οδήγησε στην υιοθέτηση τον Δεκέμβριο του 2005 ενός «Σχεδίου πολιτικής πάνω στη νόμιμη μετανάστευση» (COM (2005) 669) που καταγράφει τις δράσεις και τις νομοθετικές πρωτοβουλίες που η Επιτροπή πρόκειται να λάβει, για να ακολουθήσει μία συνεπή ανάπτυξη της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη νόμιμη μετανάστευση.

ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

- Τον Ιούνιο του 2006 η Επιτροπή παρουσίασε τη Δεύτερη Ετήσια Μελέτη για τη Μετανάστευση και την Ενσωμάτωση (SEC (2006) 892) που παρέχει μια επισκόπηση των τάσεων της μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αναλύοντας τις αλλαγές και περιγράφοντας τις δράσεις που πάρθηκαν για την αποδοχή και ενσωμάτωση των μεταναστών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο τη χρονιά 2004.
- Τον Σεπτέμβριο του 2005, η Επιτροπή υιοθέτησε την επικοινωνία «Μια κοινή ατζέντα για την Ενσωμάτωση- Πλαίσιο για την ενσωμάτωση των πολιτών από Τρίτες χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (COM (2005) 389). Αυτή η

---

¹¹ <http://www.firststeps-project.eu>

επικοινωνία παρέχει νέες προτάσεις για δράσεις τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όσο και σε εθνικό επίπεδο. Τα κράτη –μέλη ενθαρρύνονται να ενδυναμώσουν τις προσπάθειές τους με προοπτική να αναπτύξουν μια περιεκτική εθνική στρατηγική ενσωμάτωσης, ενώ προτείνονται νέοι τρόποι που εξασφαλίζουν τη συνέχεια ανάμεσα στις δράσεις που πάρθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε εθνικό επίπεδο.

ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

- Τον Ιούλιο του 2006, η Επιτροπή υιοθέτησε μία Επικοινωνία πάνω στις στρατηγικές προτεραιότητες για τον αγώνα κατά της παράνομης μετανάστευσης πολιτών από τρίτες χώρες (COM (2006) 402) που οικοδομεί πάνω στις καθοδηγούμενες αρχές και τα επιτεύγματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και περαιτέρω αναπτύσσει νέες προτεραιότητες. Ακολουθεί μία περιεκτική προσέγγιση, προσπαθώντας να βρει την ισορροπία μεταξύ της ασφάλειας και των βασικών αρχών των ατόμων και έτσι απευθύνει μέτρα σε όλα τα στάδια της διαδικασίας παράνομης μετανάστευσης.
- Για να εφαρμοστεί πλήρως το Επαναληπτικό Πρόγραμμα Δράσης που συμφωνήθηκε το 2002, η Επιτροπή υιοθέτησε τον Σεπτέμβριο του 2005 μια πρόταση για Ντιρεκτίβα σε κοινά στάνταρτ και διαδικασίες των κρατών-μελών για επιστρέφοντες μετανάστες, πολίτες τρίτων χωρών που παραμένουν παράνομα. Ο στόχος αυτής της πρότασης ήταν να παρέχει καθαρούς, διάφανους και δίκαιους κοινούς στόχους που αφορούν την επιστροφή, απομάκρυνση, χρήση καταναγκαστικών μέτρων, παράνομη επιτήρηση και επανένταξη, ενώ λαμβάνουν υπόψη σοβαρά το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες των ανθρώπων που αφορούν.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

- Το Σεπτέμβριο του 2005, η Επιτροπή υιοθέτησε μια Επικοινωνία «Μετανάστευση και ανάπτυξη: μερικοί σταθεροί προσανατολισμοί» (COM (2005) 390). Αυτή η Επικοινωνία αποτελεί

την απάντηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις προσκλήσεις που έγιναν από το Συμβούλιο το Μάρτιο του 2003 και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Νοέμβριο 2004 για να υποβληθούν σταθεροί προσανατολισμοί για να βελτιωθεί η επίδραση της μετανάστευσης στην ανάπτυξη των χωρών προέλευσης σε διάφορους τομείς. Αποτελεί επομένως μια συμβολή από την μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τους στόχους της πολιτικής ανάπτυξης. Η Επικοινωνία τονίζει τα μέτρα και τις πρωτοβουλίες που μπορεί να οδηγήσουν σε σταθερή πρόοδο.

Η Επικοινωνία αναγνωρίζει έναν αριθμό σταθερών προσανατολισμών στους παρακάτω τομείς: Αποστολές εμβασμάτων, Διευκολύνοντας την συμμετοχή πρόθυμων μελών της διασποράς στην ανάπτυξη των χωρών προέλευσης. Διευκολύνοντας την κυκλοφορία των εγκεφάλων και περιορίζοντας την επίδραση της μετανάστευσης εγκεφάλων.

2) ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

A) Η Ατζέντα Tampere

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε στην Tampere (Φιλανδία) τον Οκτώβριο του 1999 πάνω στα στοιχεία που απαιτούνται για μια μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συγκεκριμένα ότι:

- Είναι βασισμένα σε μια περιεκτική προσέγγιση στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, έτσι ώστε να βρεθεί η ισορροπία μεταξύ της ανθρωπιστικής και οικονομικής αποδοχής.
- Εμπεριέχει τη δίκαιη συμπεριφορά προς πολίτες τρίτων χωρών που στοχεύουν, όσο αυτό είναι δυνατόν, να δώσουν σ' αυτούς ανταγωνιστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις μ' αυτά των πολιτών που προέρχονται από τα κράτη –μέλη στα οποία κατοικούν.
- Ένα στοιχείο-κλειδί στη διαχείριση των στρατηγικών πρέπει να είναι η ανάπτυξη συνεργασιών με χώρες προέλευσης που εμπεριέχουν στρατηγικές ταυτόχρονης ανάπτυξης. Σαν το πρώτο βήμα για τη δημιουργία μιας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τον Νοέμβριο του 2000 μια Επικοινωνία προς το Συμβούλιο και

το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με σκοπό να επαναλάβει μια συζήτηση με τα υπόλοιπα ιδρύματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και με τα Κράτη-μέλη και την αστική κοινωνία. Η Επικοινωνία πρότεινε μια κοινή προσέγγιση προς τη διαχείριση της μετανάστευσης που θα πρέπει να λάβει υπόψη της τα ακόλουθα:

- Την οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη της Ένωσης.
- Την δυνατότητα υποδοχής κάθε κράτους μέλους μαζί με τους ιστορικούς και πολιτιστικούς συνδέσμους με τις χώρες προέλευσης.
- Την κατάσταση στις χώρες προέλευσης και την επίδραση της πολιτικής της μετανάστευσης επάνω τους.
- Την ανάγκη για την ανάπτυξη ειδικών πολιτικών ενσωμάτωσης (βασισμένες σε δίκαιη μεταχείριση των πολιτών από τρίτες χώρες που διαμένουν νόμιμα στην Ένωση, την πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού, τον ρατσισμό και την ξενοφοβία και τον σεβασμό στην διαφορετικότητα)

Αυτό ακολουθήθηκε τον Ιούλιο του 2001 από μια άλλη Επικοινωνία που πρότεινε την υιοθέτηση μιας ανοιχτής μεθόδου συντονισμού για την πολιτική μετανάστευση της Κοινότητας, την ενθάρρυνση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών πάνω στην εφαρμογή μιας κοινής πολιτικής. Η διαδικασία περιλαμβάνει μια επικείμενη συμφωνία σε έναν αριθμό Ευρωπαϊκών στόχων ή οδηγιές που τα κράτη μέλη θα ενσωματώσουν τότε σε εθνικά σχέδια δράσης που θα αναθεωρούνται σε σταθερή βάση.

B) ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ TAMPERE (1999-2004) ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΑΚΟΛΟΥΘΑ:

ΝΟΜΙΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

- Οικογενειακή επανένωση- Η Ντιρεκτίβα του Συμβουλίου 2003/86/EC της 22ης Σεπτεμβρίου 2003 πάνω στο δικαίωμα για οικογενειακή επανένωση μπήκε σε ισχύ στις 3 Οκτωβρίου 2003. Η «νομοθεσία» των Κρατών Μελών έπρεπε να συμβαδίσουν μ' αυτήν την Οδηγία όχι αργότερα από τις 3 Οκτωβρίου 2005.

- Ένα μακροχρόνιο στάτους παραμονής της Ευρωπαϊκής Ένωσης- Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΝΤΙΡΕΚΤΙΒΑΣ 2003/109/ΕΚ ¹²της 25ης Νοεμβρίου 2003 σ' ένα μακροχρόνιο στάτους διαμονής για τους πολίτες τρίτων χωρών που έχουν νόμιμα διαμένει για 5 χρόνια στην επικράτεια ενός Κράτους μέλους που μπήκε σε ισχύ στις 23 Ιανουαρίου 2004. Η νομοθεσία των Κρατών Μελών έπρεπε να συμβαδίσει μ' αυτήν την Οδηγία μέχρι την 23η Ιανουαρίου 2006 το αργότερο.
- Μαθητές- Μια Ντιρεκτίβα πάνω στις συνθήκες για την υποδοχή πολιτών τρίτων χωρών για λόγους σπουδών, ανταλλαγής μαθητών, εκπαίδευσης, εθελοντικών υπηρεσιών, υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο στις 13 Δεκεμβρίου 2004 (Οδηγία 2004/114¹³). Μπήκε σε ισχύ στις 12 Ιανουαρίου 2005. Η νομοθεσία των κρατών-μελών πρέπει να συμβαδίζει με την Ντιρεκτίβα μέχρι την 12η Ιανουαρίου 2007.
- Έρευνες- Μια οδηγία για τη διευκόλυνση της αποδοχής των ερευνητών μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο στις 12 Οκτωβρίου 2005 (Οδηγία 2005/71¹⁴). Οι παροχές του, θα πρέπει να εφαρμοστούν από τα κράτη μέλη μέχρι τις 12 Οκτωβρίου 2007.

ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

- **Ενσωμάτωση και εργασία** - Τον Ιούνιο του 2003, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε ένα έγγραφο πολιτικής πάνω στην μετανάστευση, ενσωμάτωση και εργασία μέσα στο οποίο καλούσε τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εντείνουν τις προσπάθειές τους για ενσωμάτωση των μεταναστών (COM (2003) 336).
- **Ένα δίκτυο Εθνικών σημείων επικοινωνίας πάνω στην ενσωμάτωση** καθορίστηκε και έχει τακτικές συναντήσεις για την ανταλλαγή και συζήτηση καλών πρακτικών. Το δίκτυο παρείχε αξιόλογο δεδομένα για την προετοιμασία του Εγχειριδίου για την Ενσωμάτωση, που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2004.

ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

¹² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0109:en:NOT>

¹³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:375:0012:0018:EL:PDF>

¹⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:289:0015:0022:EL:PDF>

- **Σχέδιο δράσης για την παράνομη μετανάστευση.** Στις 28 Φεβρουαρίου 2002, το Συμβούλιο Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης υιοθέτησε ένα περιεκτικό σχέδιο για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και του δουλεμπορίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση
- **Επιστροφή-** Στις 28 Νοεμβρίου 2002, το Συμβούλιο υιοθέτησε ένα πρόγραμμα Επιστροφής στη Δράση που πρότείνει την ανάπτυξη ενός αριθμού μικρών, μεσαίων και μακροπρόθεσμων μέτρων, συμπεριλαμβανομένων κοινών στο εύρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης μίνιμουμ στάνταρντ ή οδηγιών, στον τομέα των επιστρεφόντων παράνομων μεταναστών.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΡΙΤΕΣ ΧΩΡΕΣ

- **Συμφωνητικά επανόδου** έχουν υπογραφεί μ' έναν αριθμό χωρών (Χονγκ Κονγκ, Μακάο, Σρι Λάνκα, Αλβανία) και διαπραγματεύσεις μ' άλλες είναι σε εξέλιξη.
- **Βοηθώντας τις τρίτες χώρες-** Τον Μάρτιο του 2004 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο υιοθέτησαν έναν κανονισμό εγκαθιδρύοντας ένα πρόγραμμα για οικονομική και τεχνική βοήθεια σε τρίτες χώρες στην περιοχή της μετανάστευσης και ασύλου (AENEAS). Περιέχει ένα πολυετές πρόγραμμα από το 2004 μέχρι το 2008, με μια συνολική δαπάνη 250 εκατ. Ευρώ.

Τέλος, είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η κοινή μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν εφαρμόζεται στη Δανία, που αποφάσισε να απαλλαγεί από την παράγραφο 4 της Συμφωνίας που εγκαθίδρυσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία αποφάσισαν να μετέχουν σε μια βάση ανάλογα με την υπόθεση.

2.6 Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρθηκαν οι βασικοί λόγοι οι οποίοι οδηγούν στην μετανάστευση. Ένας από τους βασικούς λόγους είναι η **εύρεση εργασίας**. Η ένταξη των μεταναστών στην αγορά εργασίας αποτελεί βασικό σημείο αναφοράς στο μέρος αυτό της εργασίας.

Οι διάφοροι Ακαδημαϊκοί προσπαθούν να δώσουν έναν ορισμό στο συγκεκριμένο θέμα «ένταξη μεταναστών» και δίνουν έμφαση σε διαφορετικές πλευρές της ένταξης, εν μέρει λόγω των διαφορετικών επιστημονικών προσεγγίσεών τους, και εν μέρει λόγω των διαφορών των αντιλήψεών τους ως προς το είδος της διεργασίας που θα έπρεπε να ισχύει. Αυτή η τελευταία παράμετρος αναδεικνύεται περισσότερο από οπουδήποτε αλλού στις ιστορικά διαφορετικές εθνικές προσεγγίσεις μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με το πώς πρέπει να ενσωματώνονται οι μετανάστες στην κοινωνία. Πρόσφατα, ο όρος **κοινωνική συνοχή** χρησιμοποιείται σχεδόν ως ταυτόσημος με τον όρο ένταξη (Entzinger και Biezeveld, 2003: 6), τουλάχιστον με την έννοια ότι οι κοινωνίες με υψηλά επίπεδα κοινωνικής συνοχής είναι αυτές στις οποίες οι μετανάστες ενσωματώνονται με επιτυχία.¹⁵

Από την άλλη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει σε πρόσφατη Εγκύκλιό της ότι "η ένταξη πρέπει να νοείται ως μία αμφίδρομη διαδικασία βασισμένη στα αμοιβαία δικαιώματα και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις των νομίμως κατοικούντων στη χώρα πολιτών τρίτων χωρών και της κοινωνίας που τους δέχεται, η οποία παρέχει τις συνθήκες για πλήρη συμμετοχή του μετανάστη (CEC, 2003: 17)¹⁶.

Ένας άλλος ορισμός, που προτείνεται από ακαδημαϊκό αναλυτή, είναι ότι η ένταξη είναι "η διαδικασία κατά την οποία οι μετανάστες γίνονται αποδεκτοί από την κοινωνία, τόσο ως άτομα όσο και ως ομάδες" (Penninx, 2003). Με τον ορισμό αυτό, η φύση της κοινωνίας που δέχεται τους μετανάστες αποτελεί ζωτικής σημασίας παράγοντα στην περίπλοκη εξίσωση η οποία περιλαμβάνει τόσο τους διαφορετικούς πρωταγωνιστές – τους ίδιους τους μετανάστες, τις κυβερνήσεις των χωρών-δεκτών, τις υπηρεσίες τους, και τις τοπικές κοινότητες. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, η άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ της κοινωνίας που δέχεται τους και των μεταναστών σημαίνει ότι η κοινωνία-δέκτης είναι αυτή που έχει τον μεγαλύτερο λόγο στον καθορισμό των αποτελεσμάτων¹⁷.

---

¹⁵ Entzinger, H. and R. Biezeveld (2003): Benchmarking in Immigrant Integration, Rotterdam: ERCOMER. Study carried out for the European Commission, DG Justice and Home Affairs, August 2003

¹⁶ CEC (2003): 'Communication from the Commission... on immigration, integration and employment', COM (2003) 336 final, 3.6.2003

¹⁷ <http://www.migrationinformation.org>

Το πρόβλημα με όλους αυτούς τους ορισμούς, και άλλους, είναι ότι δεν αποδίδουν μία καλή αίσθηση του πόσο περίπλοκο και διαφοροποιημένο είναι το φαινόμενο που καλούμε ένταξη των μεταναστών. Στη συνέχεια, αναπτύσσω ένα πλαίσιο-χρονοδιάγραμμα των διαφόρων τύπων μετανάστευσης, το οποίο περιλαμβάνει χρονοδιάγραμμα των θεμάτων και διαδικασιών της ένταξης, αλλά αναδεικνύει και τις διαφορετικές μορφές ένταξης που έχουν παρατηρηθεί στις διάφορες μεταναστευτικές ομάδες και σε διάφορες κοινωνίες. Χωρίς ένα τέτοιο πλαίσιο είναι αδύνατο ακόμη και να αντλήσουμε χρήσιμα συμπεράσματα από τα διαθέσιμα στοιχεία - πόσο μάλλον να διατυπώσουμε προτάσεις πολιτικής.

Στην Ευρώπη, και έως ένα βαθμό στις Η.Π.Α., η βασική έμφαση έως πρόσφατα ήταν στο κράτος-έθνος και στην εθνική πολιτική με τον ρόλο του καθοριστικού παράγοντα για τη διαμόρφωση ειδών ή τύπων ένταξης. Λόγου χάρη, περιπτώσεις που θεωρούντο ως αντιπροσωπευτικές αυτών των διαφόρων προτύπων ένταξης των μεταναστών ήταν οι παραδοσιακές χώρες μετανάστευσης στον "Νέο Κόσμο", οι χώρες μετανάστευσης στη Δυτική Ευρώπη μεταπολεμικά, και οι χώρες ελεγχόμενης μετανάστευσης στη Μέση και την Άπω Ανατολή. Έχουν προταθεί διάφορες τυπολογίες του φαινομένου της μετανάστευσης και μέσα στην ίδια την Ευρώπη. Περιλαμβάνουν πρότυπα βασισμένα στη σχέση ιθαγένειας - μετανάστευσης, εντός της οποίας ο μηχανισμός παραχώρησης της ιθαγένειας [*ius soli* ή *ius sanguinis*] θεωρείται είτε ως αιτία ή ως σύμπτωμα συγκεκριμένων συστημάτων κοινωνικών αξιών κατά την αντιμετώπιση νεοφερμένων. Σε αυτό το συγκεκριμένο παράδειγμα προτύπου, η Γαλλία θεωρείται ως "αφομοιωτικό" έθνος-κράτος¹⁸(Hollifield, 1997), το Ηνωμένο Βασίλειο ως ανεκτικό προς τις εθνικές μειοψηφίες ως μόνιμους κατοίκους¹⁹(Rex, 1991), και η Γερμανία ως η χώρα του "προσωρινού επισκέπτη-εργαζόμενου" και η χώρα που έως πρόσφατα ηρνείτο ότι προσελκύει μετανάστες²⁰(Brubaker, 1992). Παρόμοια επαγωγικά μοντέλα αναφέρονται σε διάφορες διεργασίες, με ταμπέλες όπως "διαφοροποιημένος αποκλεισμός", "αφομοίωση", και "πλουραλισμός"²¹(Castles, 1995).

---

¹⁸ Hollifield, J. (1997): *L'immigration et l'état-nation à la recherche d'un modèle national*, Paris: Harmattan

¹⁹ Rex, J. (1991): *Ethnic Identity and Ethnic Mobilisation in Britain*, Coventry: CRER, University of Warwick

²⁰ Brubaker, R. (1992): *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Cambridge MA: Harvard University Press

²¹ Castles, S. (1995): 'How nation-states respond to immigration and ethnic diversity', *New Community*, 21/3

Τα μοντέλα αυτά εμφανίζονται πια όλο και λιγότερο χρήσιμα, για διάφορους λόγους. Πρώτον, προϋποθέτουν σταθερές, ή τουλάχιστον αδρανείς νοοτροπίες περί του αστικού κράτους, οι οποίες είναι απίθανο να μεταβληθούν σημαντικά. Δεύτερον, προτείνονται στο εθνικό ή κρατικό επίπεδο, χωρίς να λαμβάνουν υπ' όψιν τοπικές διαφορές ή διαφορές μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών. Τρίτον, εστιάζουν στην ιδεολογία και τις νομότυπες διατυπώσεις, παρά σε απτά αποτελέσματα. Πολλές πρόσφατες εργασίες τείνουν προς την άποψη ότι επέρχεται σύγκλιση των προτύπων ένταξης των μεταναστών στην Ευρώπη ²²(Niessen, 2000, Heckmann, 1999: 23), και ότι υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις στο περιφερειακό και το αστικό επίπεδο, που είναι πολύ εκτενέστερες από τις πιο ορατές εθνικές διαφορές ²³(Koff, 2002, Alexander, 2003). Άλλες αμφισβητούν τη χρησιμότητα αυτών των αφηρημένων μοντέλων και των ερευνητικών ερωτημάτων που τίθενται ²⁴(Vermeulen, 2004).

2.7 ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με την απογραφή του πληθυσμού το 2001, στην Ελλάδα ζουν 672.000 αλλοδαποί, ποσοστό περίπου 7% του συνολικού πληθυσμού (το υψηλότερο ποσοστό στις χώρες της Νότιας Ευρώπης). Επίκαιροι υπολογισμοί καθιστούν σαφές το γεγονός ότι διαμένουν στην Ελλάδα τουλάχιστον 940.000 πολίτες τρίτων χωρών (νόμιμοι και παράνομοι). Στον αριθμό αυτόν προστίθενται περίπου 100.000 άτομα ελληνικής εθνικότητας από το εξωτερικό (η συντριπτική πλειοψηφία από την περιφέρεια του Εύξεινου Πόντου) και 50.000 πολίτες της Ε.Ε. ή της ΕΦΤΑ (Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου). Έτσι, ο αριθμός των ατόμων αλλοδαπής προέλευσης φτάνει

---

²² Niessen, J. (2000): *Diversity and Cohesion: new challenges for the integration of immigrants and minorities*, Strasbourg: Council of Europe

Heckmann, F. (1999): 'Integration Policies in Europe: National Difference and/or Convergence?', EFNATIS Working Paper 28, efms, University of Bamberg

²³ Koff, H. (2002): 'Let's Talk: Dialogue Across Disciplines on Immigration and Integration Issues', Working Paper 60, Center for Comparative Immigration Studies, UCSD

Alexander, M. (2003): 'Local policies towards migrants as an expression of Host-Stranger relations: a proposed typology', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29/3

²⁴ Vermeulen, H. (2004): 'Models and Modes of Immigrant Integration...and where does southern Europe fit?' in C. Inglessi et al. (eds): *Immigration and Integration in Northern versus Southern Europe*, Athens: Netherlands Institute in Athens, pp. 27-39

στο 10,25% του συνολικού πληθυσμού. Περίπου το 56% των αλλοδαπών προέρχεται από την Αλβανία. Άλλες πολυάριθμες ομάδες αποτελούν οι Βούλγαροι (5%), οι Γεωργιανοί (3%) και οι Ρουμάνοι (3%). Η συντριπτική πλειοψηφία των αλλοδαπών διαμένει παρανόμως στην Ελλάδα.

Ο νόμος περί αλλοδαπών του 2001 ρυθμίζει την είσοδο και έξοδο, καθώς και την παραμονή και απασχόληση των αλλοδαπών που ζουν στην Ελλάδα¹⁰⁴ και αποτελεί την βάση της ελληνικής πολιτικής της πολιτογράφησης. Στα πλαίσια του νόμου αυτού, δόθηκε και πάλι σε ορισμένες κατηγορίες παράνομων αλλοδαπών η δυνατότητα νομιμοποίησης του καθεστώτος τους (το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης εφαρμόστηκε το 1998).

Οι βασικές αρχές της ελληνικής πολιτικής μετανάστευσης και ασύλου είναι οι ακόλουθες:

- Η είσοδος στην Ελλάδα ενός αλλοδαπού μπορεί να έχει διαφορετικά αίτια, π.χ. είσοδος με σκοπό την εξαρτημένη ή ανεξάρτητη σχέση εργασίας, την επανένωση της οικογένειας, την άσκηση αυτόνομης οικονομικής δραστηριότητας, την φοίτηση, την απασχόληση σε ένα από τα πεδία που αναφέρονται χωριστά στον νόμο περί αλλοδαπών (π.χ. αθλητές, καλλιτέχνες, επιστήμονες, μανάτζερ κλπ.), καθώς και εξαιτίας ανθρωπιστικών λόγων. Η είσοδος αλλοδαπού στην Ελλάδα με σκοπό την άσκηση εξαρτημένης σχέσης εργασίας επιτρέπεται, εφόσον του έχει χορηγηθεί από την αρμόδια υπηρεσία άδεια παραμονής. Οι εργοδότες που θέλουν να απασχολήσουν αλλοδαπό εργαζόμενο, πρέπει να υποβάλουν σχετική αίτηση στην εκάστοτε αρμόδια υπηρεσία για χορήγηση άδειας εργασίας για τον μελλοντικό εργαζομένό τους. Κατά την πλήρωση ανοικτών θέσεων εργασίας έχουν προβάδισμα οι Έλληνες υπήκοοι και οι αλλοδαποί που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα. Το ελληνικό Γραφείο Εργασίας²⁵(ΟΑΕΔ) συντάσσει κατά το τελευταίο τρίμηνο κάθε έτους έκθεση σχετικά με τις ανάγκες σε αλλοδαπούς εργαζομένους, καταναμημένους σύμφωνα με την επαγγελματική τους εκπαίδευση και τον τόπο εργασίας. Βάσει αυτής της έκθεσης, οι αρμόδιες υπηρεσίες (υπουργεία) κρίνουν σχετικά με το ετήσιο ανώτατο όριο των αδειών εργασίας που θα χορηγηθούν σε αλλοδαπούς. Οι άδειες εργασίας έχουν διάρκεια ενός έτους και μπορούν να ανανεωθούν κατά ένα ακόμη έτος. Μετά από δύο χρόνια, μπορεί να χορηγηθεί

---

²⁵ <http://www.oaed.gr>

διετής άδεια και μετά από δέκα χρόνια άδεια εργασίας απεριόριστης διάρκειας. Προϋπόθεση για την ανανέωση είναι η κατοχή σύμβασης εργασίας. Οι αλλοδαποί με ισχύουσα βίζα εισόδου και άδεια εργασίας, βάσει σχέσης απασχόλησης, μπορούν να υποβάλουν αίτηση χορήγησης άδειας παραμονής, που έχει την ίδια διάρκεια όπως και η άδεια εργασίας που χορηγήθηκε. Προϋπόθεση για την ανανέωση της άδειας παραμονής είναι, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη άδειας εργασίας και η εκπλήρωση εκ μέρους του αλλοδαπού των φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεών του. Οι άδειες εργασίας και παραμονής δεν είναι δεσμευμένες σε έναν εργοδότη ή τόπο εργασίας. Η διαδικασία για την απόκτηση άδειας εργασίας και παραμονής, βάσει ανεξάρτητης σχέσης απασχόλησης, είναι παρόμοια με εκείνη βάσει εξαρτημένης σχέσης απασχόλησης, αλλά στην περίπτωση αυτή δεν υφίσταται συγκεκριμένος εργοδότης, που θα υποβάλει αίτηση για χορήγηση άδειας εργασίας. Αυτό πρέπει να το πράξει ο ίδιος ο αλλοδαπός σε μία από τις διπλωματικές αντιπροσωπεΐες της Ελλάδας στο εξωτερικό.

- Ένας αλλοδαπός μπορεί μετά από διετή νόμιμη παραμονή στην Ελλάδα να ζητήσει την είσοδο του / της συζύγου του, των ανήλικων και ανύπαντρων τέκνων του και των ανήλικων ανύπαντρων τέκνων του / της συζύγου, για τα οποία διαθέτει την επιμέλεια. Προϋπόθεση είναι να συμβιώνουν τα μέλη της οικογένειας μετά την είσοδό τους με τον αλλοδαπό που ζούσε εξ αρχής στην Ελλάδα και να διαθέτει αυτός το απαραίτητο για την διατροφή τους εισόδημα. Μετά την είσοδό τους τα μέλη της οικογένειας, μπορούν να υποβάλουν αίτηση χορήγησης άδειας παραμονής, που είναι δυνατόν να έχει την ίδια διάρκεια ισχύος με εκείνη της άδειας που είχε αρχικά χορηγηθεί στον [αρχικό] αλλοδαπό. Τα μέλη της οικογένειας με άδεια εργασίας μπορούν να εργαστούν. Οι αλλοδαποί που ακολούθησαν στα πλαίσια της επανένωσης της οικογένειας μπορούν να υποβάλουν ανεξάρτητα αίτηση παραμονής, εφόσον έχουν ενηλικιωθεί, έχουν διαζευχθεί ή εάν απεβίωσε ο [αρχικός] συγγενής τους. Οι άδειες παραμονής αυτού του είδους έχουν διάρκεια ενός έτους και μπορούν να χορηγηθούν άλλες δύο φορές για εκάστοτε ένα έτος, αλλά σε κάθε περίπτωση μόνον έως την συμπλήρωση των 21 ετών τού αιτούντος ατόμου.
- Οι αλλοδαποί που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις της νόμιμης παραμονής και των οποίων η έξοδος από την Ελλάδα είναι αδύνατη για ανθρωπιστικούς λόγους, μπορούν να ζητήσουν άδεια παραμονής. Η άδεια που θα χορηγηθεί

θα έχει διάρκεια ενός έτους και μπορεί υπό ορισμένες προϋποθέσεις να ανανεωθεί.

- Ο νόμος περί αλλοδαπών του 2001 έδωσε στους παρανόμως διαβιούντες στην Ελλάδα αλλοδαπούς δυνατότητα νομιμοποίησης της παραμονής τους. Οι αλλοδαποί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, μπορεί να λάβουν προσωρινή άδεια παραμονής. Οι αλλοδαποί με προσωρινή εξάμηνη άδεια παραμονής μπορούν κατ' αρχήν να υποβάλουν αίτηση άδειας εργασίας, που αποτελεί βάση για το δεύτερο βήμα της νομιμοποίησής τους, δηλαδή της υποβολής αίτησης ανανέωσης της προσωρινής άδειας παραμονής. Οι αλλοδαποί, οι οποίοι την στιγμή της θέσης σε ισχύ του νόμου περί αλλοδαπών του 2001 ζούσαν -από διετίας τουλάχιστον- στην Ελλάδα και διέθεταν άδεια παραμονής, έπρεπε να υποβάλουν αίτηση και για τα μέλη της οικογένειάς τους, τα οποία έως τότε ζούσαν παρανόμως κοντά τους.
- Ο νόμος περί αλλοδαπών του 2001 περιέχει ρυθμίσεις που αφορούν τόσο τους νομίμως όσο και τους παρανόμως διαμένοντες αλλοδαπούς στην Ελλάδα. Έτσι π.χ. μπορούν οι ανήλικοι αλλοδαποί να εγγραφούν σε δημόσια σχολεία, ακόμη και αν δεν έχει ρυθμιστεί η νομιμότητα του καθεστώτος των γονέων τους. Επιπλέον, οι αλλοδαποί που διαμένουν νομίμως στην Ελλάδα έχουν τα ίδια ασφαλιστικά δικαιώματα, όπως οι Έλληνες υπήκοοι. Στον νόμο περί αλλοδαπών του 2001 ορίζεται ρητώς ότι οι ρατσιστικές και ξενοφοβικές πράξεις κατά αλλοδαπών διώκονται ποινικά.
- Στην διάρκεια των τελευταίων ετών, η Ελλάδα έχει λάβει σειρά μέτρων καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης, μεταξύ άλλων έχει υπογράψει το 2000 διμερείς συμφωνίες με τις γειτονικές χώρες Τουρκία και Ιταλία. Στόχος ήταν η συνεργασία των εν λόγω χωρών στην καταπολέμηση του λαθρεμπορίου και του εμπορίου ανθρώπων. Στην διμερή συμφωνία με την Τουρκία συμφωνήθηκε, επιπλέον, ότι η παράνομη μετανάστευση θα καταπολεμηθεί με την απέλαση των παρανόμως εισελθόντων υπηκόων των δύο συμβαλλομένων χωρών, καθώς και πολιτών τρίτων χωρών. Για την διεξαγωγή αποτελεσματικής προστασίας των συνόρων έχουν συγκροτηθεί επιπλέον ειδικές αστυνομικές δυνάμεις, κυρίως σε άμεση εγγύτητα με τις συνοριακές περιοχές. Εκτός από τα παραπάνω μέτρα, επιτάθηκαν στην Ελλάδα κατά τα τελευταία χρόνια οι ποινές για την παράνομη είσοδο και απασχόληση αλλοδαπών. Π.χ. η θέση σε κίνδυνο της ζωής του μετανάστη,

στην διάρκεια της παράνομης εισόδου, θεωρείται έγκλημα και διώκεται με ανάλογη αυστηρή ποινή φυλάκισης. Σε περίπτωση θανάτου του παρανόμως μεταφερόμενου προσώπου οι λαθρέμποροι αντιμετωπίζουν ποινή ισόβιας κάθειρξης και πρόστιμο τουλάχιστον 500.000 €.

- Οι πολίτες τρίτων χωρών, που διαμένουν στην Ελλάδα επί δεκαετίας¹⁰⁵ κατά τα τελευταία δώδεκα χρόνια, μπορούν να υποβάλουν αίτηση απόκτησης της ελληνικής υπηκοότητας. Προϋπόθεση είναι μεταξύ άλλων η επαρκής γνώση της ελληνικής γλώσσας και της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού. Μεταξύ 1980 και 2003, πολιτογραφήθηκαν στην Ελλάδα 28.710 άτομα ελληνικής καταγωγής και 14.986 αλλοδαποί μη ελληνικής καταγωγής.
- Η πλειοψηφία των μέτρων που εφαρμόζονται για τους μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα, ισχύει και για τις κοινωνικά αδύνατες ομάδες. Παράλληλα ισχύει πρόγραμμα που συνέταξε το Υπουργείο Εργασίας για την απασχόληση και την επαγγελματική τους εκπαίδευση. Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος, προσφέρονται τμήματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας και επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- Αυτόν τον καιρό, συζητείται στην Ελλάδα ένας νέος νόμος περί αλλοδαπών. Το σχέδιο νόμου θα υποβληθεί εντός του 2005 στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Μεταξύ των σημαντικότερων τροποποιήσεων που επιφέρει ο καταρτιζόμενος νέος νόμος, περιλαμβάνεται και η δραστική απλούστευση της εξαιρετικά γραφειοκρατικής διαδικασίας κατά την χορήγηση των αδειών εργασίας και παραμονής.

2.7.1 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Βασικό θέμα που θα πρέπει να διευθετήσουν οι αρχές της μεταναστευτικής πολιτικής είναι η ορθολογική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, η καλύτερη κοινωνική ένταξη των μεταναστών, η καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων πρέπει να περιλαμβάνουν τα εξής:

- Καθορισμό προτεραιοτήτων, δράσεων και πόρων για την πολιτική ένταξης των μεταναστών
- Θέσπιση πλαισίου που θα εξασφαλίζει τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της πολιτικής

- Εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης με στόχο την ενίσχυση των διαδικασιών ένταξης
- Ειδικά μέτρα για την κοινωνικο-οικονομική ένταξη των μεταναστών με ιδιαίτερη έμφαση στις ομάδες των γυναικών, και των μεταναστών δεύτερης γενιάς
- Κατάρτιση προγραμμάτων για τη γλωσσική εκπαίδευση και πολιτισμική οικονομική και κοινωνικο-πολιτική πληροφόρηση των μεταναστών για τη χώρα
- Κατάρτιση προγραμμάτων εγκατάστασης των καινούργιων μεταναστών και των οικογενειών τους
- Κοινωνική, υγειονομική και οικονομική στήριξη των θυμάτων λαθρομετανάστευσης στη διάρκεια διαμονής τους στην χώρα.

Για τους παραπάνω λόγους συντάχθηκε ένα 'επιχειρησιακό πρόγραμμα για τους μετανάστες. Οι γενικοί στρατηγικοί στόχοι – άξονες προτεραιότητας - του υπό εκπόνηση Επιχειρησιακού Προγράμματος είναι οι ακόλουθοι:

- **Δημιουργία Υπηρεσιών πληροφόρησης, συμβουλευτικής και εξυπηρέτησης** των μεταναστών τόσο εντός της ελληνικής επικράτειας όσο και εκτός αυτής στις πρεσβείες και τα προξενεία στις χώρες προέλευσης των μεταναστών.
- Ανάπτυξη & Προώθηση των Ευκαιριών **Επαγγελματικής Ένταξης των Μεταναστών στην Ελληνική Αγορά Εργασίας**
- **Πολιτισμική προσέγγιση της ελληνικής κοινωνίας με τις ομάδες των μεταναστών** στα πλαίσια της καταπολέμησης των στερεοτύπων, της ξενοφοβίας και του ρατσισμού.
- Βελτίωση των δυνατοτήτων **παροχής υπηρεσιών εκπαίδευσης των μεταναστών**
- **Αναβάθμιση της παροχής υπηρεσιών υγείας και προληπτικής ιατρικής** σε ομάδες των μεταναστών
- Δημιουργία **υποστηρικτικών δομών αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών** για την υποδοχή και προσωρινή στέγαση των μεταναστών .
- **Την εξειδικευμένη γνώση και συλλογή πληροφορίας για τους μετανάστες** και τις μεταναστευτικές ροές.

Ιδιαίτερη βαρύτητα για το Ε.Π, «Για τους Μετανάστες στην Ελλάδα» έχει η υποστήριξη των δομών που εμπλέκονται στην διαδικασία νομιμοποίησης τοσο σε

επίπεδο Νομαρχιών όσο και σε επίπεδο Περιφερειών αλλά και εκτός των συνόρων στις πρεσβείες και τα προξενεία καθώς και η ενίσχυση των διαύλων πληροφόρησης των μεταναστών και των υποστηρικτικών υπηρεσιών ώστε το Ελληνικό κράτος να καταστεί αξιόπιστο και «προσβάσιμο» στους μετανάστες, απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη τους στο ελληνικό σύγχρονο κοινωνικό γίνεσθαι.

Μέσω των προβλεπόμενων δράσεων, επιδιώκεται η προώθηση των ίσων ευκαιριών των ατόμων που ανήκουν στην ευπαθή ομάδα κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών ώστε να αναπτυχθούν υποστηρικτικές δομές και υπηρεσίες, που είναι απαραίτητες, για την ομαλή και λειτουργική ενσωμάτωσή τους στο επαγγελματικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Επίσης, επιδιώκεται η ανάπτυξη εταιρικών δικτύων για κοινωνική προσφορά και αλληλεγγύη και οριζόντιων δράσεων με τη συμμετοχή της ίδιας της ομάδας-στόχου και με βάση τις αρχές του mainstreaming και της ισότητας ανδρών – γυναικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

3.1 ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Βασικός παράγοντας μετανάστευσης, όπως αναφέραμε και στο πρώτο κεφάλαιο είναι η εύρεση εργασίας για μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Οι μετανάστες στην χώρα μας αποτελούν σημαντικό μέρος του πληθυσμού. Οι περισσότεροι απασχολούνται κατά κύριο λόγο σε χειρωνακτικές εργασίες στον αγροτικό τομέα, τις κατασκευές, τη μεταποίηση και τις οικιακές εργασίες, αποτελούν σήμερα ένα σημαντικό μέρος του εργαζόμενου ελληνικού πληθυσμού.

Επιπλέον και κυρίως, η είσοδος μέσα σε λίγα χρόνια εκατοντάδων χιλιάδων νέων στην ηλικία εργαζόμενων στην αγορά εργασίας δεν οδήγησε σε αύξηση της ανεργίας. **Όλες οι μελέτες δείχνουν ότι, τόσο στην Ελλάδα, όσο και συνολικά στην Ευρώπη, η παρουσία μεταναστών δεν συνεπάγεται άνοδο της ανεργίας αλλά αύξηση της απασχόλησης.** Πράγματι, όπως έγινε και στις άλλες αναπτυγμένες χώρες, οι μετανάστες κατέλαβαν θέσεις εργασίας που οι Έλληνες αποφεύγουν. Η εργασία τους, συνήθως σε συνθήκες σκληρές, χαμηλά αμειβόμενη και ανασφάλιστη, επέτρεψε την επιβίωση ή και αναζωογόνηση τομέων της οικονομίας που οδηγούνταν σε ύφεση και εξαφάνιση μέσα σε ένα παγκοσμιοποιημένο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η όποια, οριακή απώλεια θέσεων εργασίας για τους ντόπιους, αντισταθμίζεται μακροοικονομικά από τη συμβολή των μεταναστών στη συνολική αύξηση της απασχόλησης και του παραγόμενου πλούτου.

Είναι άλλωστε κοινός τόπος ότι ένα από τα κυριότερα δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας συνίσταται στην αδυναμία δημιουργίας θέσεων εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, δηλαδή στις κατηγορίες επαγγελματιών που καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και οι πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου πράγματι παρατηρήθηκε τα τελευταία χρόνια αύξηση της ανεργίας των νέων. Σε αυτή την κατηγορία θέσεων εργασίας όμως ο «ανταγωνισμός» ελλήνων και ξένων είναι πρακτικά ανύπαρκτος. Αντιθέτως, η ανεργία παρέμεινε στάσιμη εις ό,τι αφορά τις θέσεις πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, παρά το γεγονός ότι εισήλθαν σ' αυτή την αγορά εργασίας εκατοντάδες χιλιάδες νέοι μετανάστες.

Λόγω της βαθμιαίας συνειδητοποίησης των θετικών πλευρών της μετανάστευσης διαφαίνεται ήδη μια μεταστροφή του κυρίαρχου πολιτικού λόγου και των μέσων διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Γίνεται πλέον συχνά λόγος για τη συμβολή των μεταναστών στην είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ, στην εισαγωγή του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος και στην έγκαιρη ολοκλήρωση μεγάλων έργων υποδομής, ορισμένα εκ των οποίων ήταν αναγκαία για την επιτυχή διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων, στην τονωτική ένεση των εισφορών τους για τη διάσωση των ασφαλιστικών ταμείων (330.000 στο ΙΚΑ, 90.000 στον ΟΓΑ....), στην προσφορά δηλαδή νεότητας σε μια Ελλάδα που γερνάει κλπ.

Αυτή η αλλαγή στάσης και η αναγνώριση του θετικού ρόλου της μετανάστευσης καθώς και του μονιμότερου χαρακτήρα της πρέπει να οδηγήσει και σε μια αναθεώρηση της μεταναστευτικής πολιτικής.

3.2 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Σύμφωνα με την Βεντούρα Λ., (1993), ο ολοένα αυξανόμενος αριθμός μεταναστριών και η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι πολλές γυναίκες μεταναστεύουν μόνες οδήγησε στην αμφισβήτηση της θέσης ότι η γυναίκα απλά ακολουθεί τον άνδρα. Προς αυτήν την «αλλαγή πλεύσης» συνέβαλε αποφασιστικά και η φεμινιστική σκέψη που διεκδίκησε για τη γυναίκα ένα πιο δυναμικό ρόλο, διαφορετικό από τον παραδοσιακό²⁶.

Η μετανάστευση, όπως αναφέρθηκε ήδη, τις δύο περίπου τελευταίες δεκαετίες εκθηλύνθηκε. Μεγάλος αριθμός των μεταναστών που συνιστούν τη νέα μετανάστευση είναι γυναίκες. Πολλές φορές αυτές οι γυναίκες μεταναστεύουν μόνες τους ή φτάνουν στις χώρες υποδοχής νωρίτερα από τους συζύγους τους. Αυτό συμβαίνει κυρίως όταν η αγορά εργασίας και ο καταμερισμός εργασίας κατά φύλο στις χώρες υποδοχής παρουσιάζονται πιο ευνοϊκοί για τη γυναικεία εργασία. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια δραματική αύξηση του τομέα παροχής υπηρεσιών που είναι το αποτέλεσμα του τρόπου και της μορφής ανάπτυξης της οικονομίας των ανεπτυγμένων χωρών. Πρόκειται για έναν τομέα που απασχολεί παραδοσιακά

---

²⁶ Λίνα Βεντούρα, «Μετανάστευση γυναικών: Γέννηση και εξέλιξη του επιστημονικού ενδιαφέροντος», *Δίμη 6*, 1993, σ. 232-233

γυναίκες. Σημειώθηκε αυξημένη ζήτηση εργασίας για το συγκεκριμένο τομέα και οι περισσότερες μετανάστριες σήμερα απασχολούνται σε αυτόν.

Καθώς πρόκειται όμως για έναν τομέα άμεσα συνδεδεμένο με τη γυναικεία εργασία, οι μισθοί είναι ιδιαίτερα χαμηλοί, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα επαγγέλματα που θεωρούνται κατεξοχήν γυναικεία. Παρόλα αυτά η οικονομική βοήθεια που προσέφεραν οι μετανάστριες αυτές στις οικογένειες τους υπήρξε σημαντική και είχε ως αποτέλεσμα να ενισχυθεί ο ρόλος της γυναίκας μέσα στην οικογένεια, μέσα από το νέο οικονομικό ρόλο που αποκτούσε. Για πολλές μετανάστριες αυτή υπήρξε η πρώτη εμπειρία μισθωτής εργασίας και άρα και η πρώτη φορά που αποκτούσαν κάποιον οικονομικό ρόλο. Οι παραδοσιακοί ρόλοι των φύλων άρχισαν σταδιακά να αλλάζουν. Η μετανάστευση φαίνεται λοιπόν να παρέχει μια διαφυγή από τους παραδοσιακούς ρόλους της γυναίκας.²⁷

3.3 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Βασικό σημείο αναφοράς αποτελεί η διερεύνηση του φαινομένου του εκπαιδευτικού θεσμού για τους μετανάστες και συνδέεται με το ότι το σχολείο αποτελεί ταυτόχρονα βασικό παράγοντα κοινωνικής ένταξης και ένα αυτοτελές πεδίο ένταξης. Η ένταξη, ως έννοια και ως διαδικασία, έχει πολλαπλές διαστάσεις και δεν ορίζεται μονοσήμαντα. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι αποτελεί πάντα το ζητούμενο, όχι τόσο στην Ελλάδα ίσως, όπου μόλις πρόσφατα η συζήτηση σχετικά με τη μετανάστευση μετατοπίζεται από τις πολιτικές νομιμοποίησης στις πολιτικές ένταξης, όσο σε πολλές δυτικές χώρες, οι οποίες έχουν μακρά παράδοση και εμπειρία στο μεταναστευτικό ζήτημα²⁸. (Payet, 2003).

²⁷ Η γυναίκα παραδοσιακά απασχολούταν στην αναπαραγωγική εργασία, και βιολογικά αλλά και μέσα από μια σειρά δραστηριοτήτων που ήταν απαραίτητες για τη στήριξη του εργατικού δυναμικού (ανατροφή και εκπαίδευση παιδιών, οικιακές εργασίες). Οι παραδοσιακοί ρόλοι από τους οποίους θέλουν να ξεφύγουν αυτές οι γυναίκες, αναπαράγονται στη χώρα υποδοχής, μέσα από την εργασία τους ως οικιακοί βοηθοί -πρόκειται για αναπαραγωγική εργασία. Αυτή η παρατήρηση δεν πρέπει να παρανοηθεί. Απλά φαίνεται ότι ο νέος ρόλος που απέκτησε η μετανάστρια στις χώρες υποδοχής συνυπάρχει με παραδοσιακές αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς.

²⁸ Payet, J-P. (2003) Ecole et Immigration. Un bilan des travaux (1996-2002), un programme de recherche (1), *Ville-Ecole-Immigration*, 135, 103-122

Ο εκπαιδευτικός θεσμός είναι ίσως ο πλέον προνομιακός χώρος για να μελετήσει κανείς το ζήτημα των μεταναστών δεύτερης γενιάς στην Ελλάδα και αυτό για έναν απλό λόγο: οι μετανάστες δεύτερης γενιάς, σε αυτή την εξελικτική φάση του μεταναστευτικού φαινομένου, είναι κυρίως μαθητές (ή σπουδαστές). Η παρουσία των παιδιών των μεταναστών στο ελληνικό σχολείο είναι πολύ σημαντική. Παρόλο που τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι ο αριθμός των παιδιών που έχουν γεννηθεί στη χώρα, και που εμπίπτουν επομένως στο στενό ορισμό της κατηγορίας «μετανάστες δεύτερης γενιάς», είναι προς το παρόν μικρός, η αυξητική τάση που καταγράφεται από το 1998/99 (Δρεττάκης, 2001) είναι σημαντική και διατηρείται²⁹.

Τα παιδιά των μεταναστών συνιστούν μια νέα κατηγορία μαθητών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία είναι περισσότερο 'ορατά' όταν πρόκειται για περιπτώσεις που έχουν έρθει πρόσφατα στη χώρα ή έχουν ενταχθεί στις τάξεις σε μεγάλη ηλικία. Ο τρόπος με τον οποίο οι έλληνες δάσκαλοι προσλαμβάνουν αυτό το νέο μαθητικό πληθυσμό συνολικά, παρά τις μεγάλες διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στο εσωτερικό του, επιβεβαιώνει την κυριαρχία των στερεοτύπων που χαρακτηρίζουν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και σε άλλα εθνικά πλαίσια. Τα παιδιά των μεταναστών προσλαμβάνονται πρωτίστως ως μια ομάδα μαθητών με 'προβλήματα' και δυσκολίες οι οποίες είναι κυρίως γλωσσικές³⁰ (Cummins, 2003, Bautier, 1990, Varro, 1990, Chryssochoou, 2001).

Στο σημείο αυτό θα αναφέρουμε στοιχεία που αφορούν στην αιτιολογία αυτών των δυσκολιών και σε αντιλήψεις για τη σχολική κατάσταση και πορεία γενικότερα των αλλοδαπών μαθητών, καθώς αυτές αναδεικνύουν τα ερμηνευτικά σχήματα που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί αλλά και κάποια φαινομενικά παράδοξα.

Αυτά τα ερμηνευτικά σχήματα έχουν ως επίκεντρο τον αλλόγλωσσο μαθητή και το οικογενειακό περιβάλλον του. Αν και οι δάσκαλοι αναφέρουν και άλλους

---

²⁹ Δρεττάκης, Γ.Μ. (2001) Ξεπέρασαν το 5% του μαθητικού πληθυσμού τα παιδιά Παλινοστούτων και Αλλοδαπών, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 119, 38-44

³⁰ Cummins, J. (2003) (μετ. Σ. Αργύρη, εισ.-επιμ. Ε. Σκούρτου), *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την Ενδυνάμωση σε μια Κοινωνία της Ετερότητας*. Αθήνα, Gutenberg, Β' έκδοση βελτιωμένη.

Bautier, E. (1990) Enfants de migrants, langue(s) et apprentissage(s), *Migrantsformation*, 83, 65-73.

Varro, G. (1990) Les représentations autour du bilinguisme des primo-arrivants, *Migrants-formation*, 83, 24-40.

Chryssochoou, X. et al. (2001) Explications de l'échec scolaire. Les théories implicites des enseignants selon l'origine sociale et culturelle de l'élève (1), *VEI Enjeux*, 127, 178-194.

παράγοντες όπως είναι η ηλικία εισόδου στη χώρα, η ελλιπής φοίτηση, το φύλο, η κουλτούρα, οι ενδεχόμενες ρατσιστικές συμπεριφορές στο χώρο του σχολείου, οι παράγοντες αυτοί δε συνθέτουν τον πυρήνα του λόγου που αφορά στις αιτίες των δυσκολιών. Οι διαδικασίες που συντελούνται μέσα στο σχολείο και την τάξη ή/και εξωγενείς παράγοντες φαίνεται ότι έχουν μικρότερη σημασία στα μάτια των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, οι δυσκολίες των παιδιών των μεταναστών αποδίδονται στο γεγονός ότι μιλούν μια διαφορετική γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον, που δεν είναι η ελληνική. Οι δάσκαλοι ενοχοποιούν τη διγλωσσία, θεωρώντας την παράγοντα επιβράδυνσης, χωρίς ωστόσο να τη χρησιμοποιούν ως όρο για να περιγράψουν αυτούς τους μαθητές. Δηλαδή δε μιλάνε για «δίγλωσσα» παιδιά, αλλά για μαθητές με δυσκολίες οι οποίες συνδέονται με το γεγονός ότι μιλάνε μια άλλη γλώσσα στο σπίτι.

Το δεύτερο μεγάλο ερμηνευτικό σχήμα αφορά στην 'οικογένεια', η οποία εμφανίζεται, μέσα στο λόγο των εκπαιδευτικών, ως ένα είδος αναλυτικής κατηγορίας. Εδώ οι αντιλήψεις και αναπαραστάσεις των δασκάλων αντανakλούν την κυριαρχία της θεωρίας του 'κοινωνικο-πολιτισμικού ελλείμματος' (Zimmermann, 1978). Οι δυσκολίες αποδίδονται στο 'φτωχό' μορφωτικό περιβάλλον, στο κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των γονέων, τη στάση τους απέναντι στο σχολείο και τις παιδαγωγικές πρακτικές τους³¹.

Ανεξάρτητα από τις διαφοροποιήσεις που διαπιστώνονται και οι οποίες αφορούν στις αντιλήψεις για τη σχέση των αλλοδαπών γονέων με το σχολείο (κυρίως των Αλβανών), η έμφαση που δίνεται σε αυτόν τον παράγοντα, μας οδηγεί στη διαπίστωση ότι η ερμηνεία των σχολικών δυσκολιών των αλλοδαπών μαθητών συνδέεται πρωτίστως με κοινωνικούς και ταξικούς παράγοντες και δευτερευόντως με εθνο-πολιτισμικούς.

Ωστόσο, απαντώντας σε ερωτήσεις σχετικά με το πώς βλέπουν γενικά τη σχολική πορεία των παιδιών των μεταναστών και τις πιθανότητες επιτυχίας που έχουν, σημαντικό μέρος των δασκάλων θεωρούν ότι οι αλλοδαποί μαθητές, και συγκεκριμένα οι αλβανικής καταγωγής, οι οποίοι αποτελούν τη βασική ομάδα αναφοράς λόγω αριθμητικής υπεροχής (και όχι μόνο), μπορούν να γίνουν «καλοί»

---

³¹ Zimmermann, D. (sous la dir.) (1978) *Le handicap socio-culturel en question*. Centre de recherche de l'éducation spécialisée et de l'adaptation scolaire, Paris, ESF

μαθητές και να επιτύχουν στο σχολείο. Δηλαδή οι αντιλήψεις αυτών των δασκάλων σχετικά με τη σχολική πορεία δεν υποδηλώνουν μια νετερμινιστική προσέγγιση.

Είναι πολλοί δε οι δάσκαλοι οι οποίοι επισημαίνουν ότι όταν τα παιδιά αυτά φοιτήσουν από την αρχή στο ελληνικό σχολείο, και ιδιαίτερα στο νηπιαγωγείο, η σχολική εικόνα που παρουσιάζουν δεν διαφοροποιείται σημαντικά από εκείνη των ελλήνων γηγενών μαθητών. Μερικές φορές μπορεί να είναι και καλύτερη. Σε ότι αφορά ειδικότερα στους μαθητές αλβανικής καταγωγής, αρκετοί δάσκαλοι, κυρίως αυτοί που διδάσκουν στις κανονικές τάξεις, τους χαρακτηρίζουν ως ιδιαίτερα «έξυπνα» παιδιά, με ανεπτυγμένες ικανότητες στα μαθηματικά. Οι ικανότητες αυτές αποδίδονται σε φυλετικά χαρακτηριστικά («είναι στη ράτσα τους»), στις συνθήκες στις οποίες έχουν μεγαλώσει και στον τρόπο ζωής στην Ελλάδα που 'αναγκάζει' αυτά τα παιδιά να διαχειριστούν πρακτικά καθημερινά ζητήματα (π.χ τα ψώνια) και επομένως να αναπτύξουν ανάλογες ικανότητες. Αξίζει να σημειωθεί παρενθετικά ότι η αμφίσημη εικόνα του «καλού» αλβανού μαθητή χρήζει διερεύνησης σε βάθος. Σε αυτό το πλαίσιο οι εκπαιδευτικοί αναφέρονται σε περιπτώσεις «καλών» αλλοδαπών μαθητών οι οποίοι αντιμετωπίζονται και κατηγοριοποιούνται είτε ως «εξαιρέσεις», είτε ως παιδιά που δουλεύουν σκληρά στο σχολείο, που έχουν καλή σχέση με την ελληνική γλώσσα και ιδιαίτερα αναπτυγμένα κίνητρα επιτυχίας λόγω ικανοτήτων, ισχυρής θέλησης ή και στήριξης από το οικογενειακό περιβάλλον.

Αν και τα παραπάνω δε σημαίνουν ότι δεν υπάρχουν δάσκαλοι οι οποίοι διατηρούν σοβαρές επιφυλάξεις ως προς τις πιθανότητες επιτυχίας των αλλοδαπών μαθητών, επιδεικνύοντας, στον αντίποδα, μια ιδιαίτερα απαισιόδοξη στάση σχετικά με το εκπαιδευτικό τους μέλλον, διαπιστώνεται ότι είτε με θετικό είτε με αρνητικό πρόσημο, οι αντιλήψεις των δασκάλων σχετικά με τη σχολική πορεία αυτών των μαθητών δομούνται γύρω από την ιδέα ότι η 'αποτυχία' ή η 'επιτυχία', είναι προσωπική και οικογενειακή υπόθεση των αλλοδαπών μαθητών. Πολύ λιγότερη σημασία δίνεται στο ρόλο των θεσμικών παραγόντων και των πρακτικών που εφαρμόζονται μέσα στις 'κανονικές' ή 'ειδικές' τάξεις. Με άλλα λόγια έχουμε να κάνουμε με ένα ερμηνευτικό σχήμα που εμπλέκει πολύ λίγο τον σχολικό θεσμό και τους ίδιους, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι στην πράξη οι εκπαιδευτικοί δεν καταβάλλουν προσπάθειες με αυτά τα παιδιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.1 ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΞΗ ΣΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

Η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. στην πολιτική του ασύλου και της μετανάστευσης άρχισε κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του '80, με την θέσπιση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, η οποία σκοπό είχε να προετοιμάσει την πορεία της ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μεταξύ των κέντρων βάρους προβλέπονταν μέτρα για τον κοινό έλεγχο των εξωτερικών συνόρων και ρυθμίσεις στον τομέα της εισόδου και της παραμονής πολιτών από τρίτες χώρες.

Με την Συνθήκη του Σένγκεν (Schengen I) του 1985 και την Εκτελεστική Συνθήκη του Σένγκεν (Schengen II) του 1990, καταργήθηκαν τμηματικά οι έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ε.Ε. Η Συνθήκη Σένγκεν I ήταν διακρατική σύμβαση, χωρίς να συμπεριληφθούν τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε., και αφορούσε αρχικά τα κράτη της Benelux, την Γαλλία και την Γερμανία. Οι ακριβείς εκτελεστικές διατάξεις θεσπίστηκαν μόλις με την δεύτερη σύμβαση. Τα συμβαλλόμενα κράτη συμφώνησαν στον ενιαίο έλεγχο των εξωτερικών συνόρων, στις προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής πολιτών από τρίτες χώρες, στην αρμοδιότητα της αντιμετώπισης αιτήσεων χορήγησης ασύλου και στην οργάνωση του Schengen Information System SIS1 (Σύστημα Πληροφόρησης του Σένγκεν). Στο Σένγκεν II ορίστηκε ότι τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να επιβάλουν κυρώσεις σε μη επιτρεπόμενη διάβαση των εξωτερικών συνόρων, εκτός των καθορισμένων συνοριακών σημείων. Επιπλέον, η Εκτελεστική Συμφωνία του Σένγκεν προβλέπει ότι στην περίπτωση παράνομων διαβάσεων των συνόρων αρμόδιο για τον έλεγχο αίτησης χορήγησης ασύλου είναι εκείνο το κράτος μέλος, από τα εξωτερικά σύνορα του οποίου πέρασε για πρώτη φορά ο αιτών άσυλο.

Το 1990, υπογράφηκε η Σύμβαση περί ορισμού του αρμόδιου κράτους για τον έλεγχο αίτησης ασύλου που υποβλήθηκε σε ένα κράτος μέλος των Ευρωπαϊκών

Κοινοτήτων (Σύμβαση του Δουβλίνου). Η συμφωνία αυτή σκοπό έχει να ορίσει ποιο κράτος μέλος είναι αρμόδιο για τον έλεγχο αίτησης ασύλου που έχει υποβληθεί και ποιες οι υποχρεώσεις του στην εκτέλεση της διαδικασίας χορήγησης ασύλου. Μέσω αυτού, επιδιώκεται προσπάθεια εναρμόνισης των πολιτικών χορήγησης ασύλου.

Στην Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση του 1992, η πολιτική της μετανάστευσης και του ασύλου τοποθετήθηκε στο επίκεντρο του τρίτου πυλώνα «Συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων». Στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής τοποθετείται η αποκαλούμενη συνεργασία δεύτερης γενιάς μεταξύ των κρατών μελών, ειδικότερα όσον αφορά στις προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής, στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, της παράνομης παραμονής και της παράνομης εργασίας πολιτών από τρίτες χώρες. Ωστόσο, οι διατάξεις σχετικά με την συνεργασία των κρατών μελών στον τρίτο πυλώνα στερούνταν διεξοδικής αναφοράς στους συγκεκριμένους στόχους που έπρεπε να επιτευχθούν. Επιπλέον, στα πλαίσια του τρίτου πυλώνα - διαφορετικά από ότι συνέβαινε στον πρώτο πυλώνα- δεν επιτρεπόταν να τεθούν υπερεθνικές μορφές δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι οι πράξεις δικαίου του τρίτου πυλώνα ούτε δεσμευτικές είναι ούτε ισχύουν άμεσα ούτε έχουν προβάδισμα από το εθνικό εσωτερικό δίκαιο.

Με την θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ, την 1η Μαΐου 1999, τα ζητήματα του ασύλου, της διάβασης των συνόρων και της μετανάστευσης έγιναν κεντρικής σημασίας πολιτικά θέματα της Ε.Ε., μεταφερόμενα από τον τρίτο στον πρώτο πυλώνα. Με αυτόν τον τρόπο, επισφραγίστηκε ο κοινοτικός χαρακτήρας αυτών των τομέων της πολιτικής. Κοινοτικός χαρακτήρας της μεταναστευτικής πολιτικής και της πολιτικής του ασύλου σημαίνει, συγκεκριμένα, ότι οι σημαντικοί αυτοί τομείς της πολιτικής ρυθμίζονται πλέον από νομική άποψη δεσμευτικά, στην βάση προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο επίπεδο της Ε.Ε. Επιπλέον, από την θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ ακολούθησε η μεταφορά της θεματικής του Σένγκεν στο θεσμικό και νομικό πλαίσιο της Ε.Ε. (το αποκαλούμενο Πρωτόκολλο του Σένγκεν). Αυτές οι μεταφορές αρμοδιοτήτων σημαίνουν αφ' ενός μια τεράστια αύξηση των αρμοδιοτήτων της Ε.Ε. και αφ' ετέρου την απώλεια αρμοδιοτήτων των εκάστοτε κρατών μελών σε ευαίσθητα και σημαντικά πεδία.

Συγκεκριμένα, η Συνθήκη του Άμστερνταμ προβλέπει την σταδιακή οικοδόμηση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαίου, όπως και την εναρμόνιση των πολιτικών των κρατών που συμμετέχουν στους τομείς του δικαίου,

του ασύλου, της μετανάστευσης και του ελέγχου των εξωτερικών συνόρων, εντός χρονικού πλαισίου πέντε ετών μετά την θέση σε ισχύ της Συνθήκης.

Επιπλέον, η Συνθήκη προβλέπει να μην θιγούν οι αρμοδιότητες των κρατών μελών ως προς την διατήρηση της δημόσιας τάξης και της προστασίας της εσωτερικής τους ασφάλειας.

Εφόσον ένα κράτος μέλος θεωρήσει ότι βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης εξαιτίας μιας αιφνίδιας εισροής πολιτών από τρίτες χώρες, μπορεί να λάβει προσωρινά μέτρα διάρκειας ισχύος το πολύ έξι μηνών. Ακόμη, τα κράτη μέλη δεν εμποδίζονται να διατηρήσουν σε ισχύ ή να θεσπίσουν εθνικούς κανόνες, εφόσον αυτοί δεν αντιβαίνουν στην Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή στις διεθνείς Συμβάσεις.

4.2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΥΛΟΥ

Στο σημείο αυτό, πρόκειται να αναφερθούν τα γενικά θέματα για την πολιτική ασύλου που έχει θεσπίσει η Ε.Ε.. Επιγραμματικά:

Οι πρόσφυγες κατά τη Συνθ. Γενεύης'51 + Πρωτ ΝΥ'67

- § Προϋποθέσεις αναγνώρισης της ιδιότητας
  - § Αιτών βρίσκεται εκτός κράτους προέλευσης/διαμονής
  - § Το κράτος δε μπορεί/θέλει να παράσχει προστασία
  - § Αιτών έχει φόβο (υποκειμενικό) αιτιολογημένο (αντικειμενικό)
  - § Δίωξης (ατομικής εις βάρος του – φορείς της δίωξης)
  - § Για έναν από τους προβλεπόμενους λόγους
    - § Φυλή
    - § Θρησκεία
    - § Εθνικότητα
    - § Συμμετοχή σε κοινωνική ομάδα
    - § Πολιτικές πεποιθήσεις
  - § Αιτών δεν εμπίπτει σε περιπτώσεις αποκλεισμού
    - § Ειδεχθές έγκλημα
    - § Κίνδυνος για τη δημόσια τάξη της χώρας υποδοχής
    - § Δράση ενάντια στις αρχές του ΟΗΕ
- § Δικαιώματα

- § Μη απέλαση (προς επικίνδυνο κράτος)
- § Έκδοση εγγράφων παραμονής – ταξιδιού – ελεύθερη κυκλοφορία
- § Ίση μεταχείριση με ημεδαπούς ή ευνοϊκότερους αλλοδαπούς
- § Ευνοϊκό Νομικό καθεστώς: ιδιοκτησία, πρόσβαση στη δικαιοσύνη, συνδικαλιστική ελευθερία
  - § Δικαίωμα εργασίας
  - § Πρόσβαση στο σύνολο της πρόνοιας του κράτους υποδοχής

Κατανομή των αιτούντων άσυλο

- § Το σύστημα του Δουβλίνου (Σύμβαση 1990 + Καν. 343/2002 + 1560/2003)
  - § Στόχοι
    - § Ισόρροπη κατανομή των αιτούντων στα ΚΜ με βάση αντικειμενικά κριτήρια
    - § Αποφυγή πολλαπλών αιτήσεων στα ΚΜ και δευτερευουσών κινήσεων
    - § Αποφυγή των refugees in orbit
  - § Σύστημα: ο αιτών μεταφέρεται στο ΚΜ το οποίο ορίζεται ως αρμόδιο το οποίο ΜΟΝΟ αποφασίζει
  - § Αρχές:
    - § Κάθε αίτηση εξετάζεται από 1 ΚΜ, ΜΟΝΟΝ 1 ΚΜ
    - § Δυνατότητα εθελοντικής + ανθρωπιστικής υποδοχής
    - § Λήψη υπόψη οικογενειακών δεσμών +συμφέροντος ανηλίκων
    - § Σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών
  - § Κριτήρια
    - § Οικογενειακή κατάσταση
      - § Ασυνόδευτο ανήλικο: ΚΜ όπου η οικογένεια
      - § ΚΜ όπου πρόσφυγες άλλα μέλη της οικογένειας
      - § ΚΜ όπου εκκρεμούν αιτήσεις άλλων μελών οικογένειας
    - § Ευθύνη για την είσοδο στην επικράτεια Σένγκεν
      - § ΚΜ που εξέδωσε άδεια παραμονής ή θεώρηση
      - § ΚΜ από το οποίο εισήλθε (για 12 μήνες) ή παρέμεινε (για τουλάχιστον 5 μήνες)
    - § ΚΜ όπου υποβάλλεται η αίτηση

- § KM το οποίο έχει προσφέρει προσωρινή προστασία
- § Συμπληρωματικά μέτρα: EURODAC Καν. 2725/00 + 407/2002
  - § Αποκεντρωμένο σύστημα πληροφοριών (//SIS) με δακτυλικά αποτυπώματα :
    - § Αιτούντες ασύλου
    - § Όσοι συλλαμβάνονται κατά την παράνομη διέλευση των συνόρων
    - § Οι λαθρομετανάστες που συλλαμβάνονται
  - § Προστασία των προσωπικών δεδομένων
- § Αξιολόγηση
  - § Χαμηλή αποτελεσματικότητα
  - § Υψηλό κόστος
  - § Πρόβλημα (κατά)χρησης των προσωπικών δεδομένων

Κατανομή του κόστους

- § Το Ευρωπαϊκό Ταμείο για τους Πρόσφυγες (απόφαση 2000/596), έχει 2 είδη χρηματοδότησης
  - § Πρωτοβουλίες
    - § Των ΚΜ για υποδοχή, ένταξη, επαναπατρισμό
    - § Της Επιτροπής : πρωτότυπα – πρωτοποριακά
    - § Σε περίπτωση επείγοντος
  - § Ανακατανομή
    - § Εφάπαξ ετήσια επιδότηση στα ΚΜ
    - § Αναλογικά με τον αριθμό (στα 3 χρόνια) των
      - § Αιτούντων άσυλο + δευτερεύουσα προστασία
      - § Προσφύγων + άλλων που έγιναν δεκτοί
- § Το Ευρωπαϊκό Ταμείο για τους Πρόσφυγες (απόφαση 2000/596), 2 είδη χρηματοδότησης
  - § Πρωτοβουλίες
    - § Των ΚΜ για υποδοχή, ένταξη, επαναπατρισμό
    - § Της Επιτροπής : πρωτότυπα – πρωτοποριακά
    - § Σε περίπτωση επείγοντος

§ Ανακατανομή

§ Εφάπαξ ετήσια επιδότηση στα ΚΜ

§ Αναλογικά με τον αριθμό (στα 3 χρόνια) των

§ Αιτούντων άσυλο + δευτερεύουσα προστασία

§ Προσφύγων + άλλων που έγιναν δεκτοί

4.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Σύμφωνα με την Καραμάνου Α., (2006), το Κοινωνικό Κεφαλαίο έχει ενταθεί κατά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, περίοδο που συμπίπτει με την αύξηση των μεταναστευτικών ρευμάτων και την ενίσχυση της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας. Το εννοείτε όμως 'Κοινωνικό Κεφάλαιο'³².

Σύμφωνα με τους, P. Bourdieu, J. Coleman και R. Putnam δίνετε ο παρακάτω ορισμός³³.

Κοινωνικό Κεφάλαιο είναι το σύνολο των μη οικονομικών πόρων, πραγματικών ή φανταστικών, που αποδίδονται σε άτομα, ομάδα ή σε ένα δίκτυο κοινωνικών σχέσεων και χαρακτηρίζονται από εμπιστοσύνη, αμοιβαιότητα και κοινά αποδεκτούς κανόνες συμπεριφοράς, που διευκολύνουν τη συνεργασία και τη συλλογική δράση των ανθρώπων, με στόχο το γενικό συμφέρον.

Παρόλο που το κοινωνικό κεφάλαιο διαθέτει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τις άλλες μορφές κεφαλαίου, είναι ριζικά διαφορετικό από μια τουλάχιστον άποψη, κατά το ότι η δημιουργία του προϋποθέτει αλληλοεπίδραση μεταξύ δύο τουλάχιστον ατόμων και συνήθως μεταξύ μιας μεγάλης ομάδας ανθρώπων. Η σχετική βιβλιογραφία (Putnam, Massey, Cox κ.α.) έχει καταδείξει ότι πρόκειται για μια περίπλοκη διαδικασία που επηρεάζεται από ιστορικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς και πολιτισμικούς παράγοντες, καθώς και από το κυρίαρχο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης. Η ύπαρξη ή μη κοινωνικού κεφαλαίου, όπως θα δούμε, επηρεάζει

---

³² Άννας Καραμάνου , (2006), Κοινοτικό κεφάλαιο και μετανάστευση, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστήμων , Τμήμα πολιτικής επιστήμης και δημοσίας διοίκησης

³³ **Putnam, R.**, 1993, "The Prosperous Community-Social Capital and Public Life", *The American Prospect*, vol. 4, (13), March 21, 1993

σοβαρά την απόφαση για μετανάστευση, τον τόπο εγκατάστασης και την κοινωνική ένταξη στη χώρα υποδοχής³⁴.

Το Κοινωνικό Κεφάλαιο αυξάνει, όταν οι άνθρωποι συνεργάζονται σε εθελοντικές οργανώσεις και όταν επικοινωνούν μεταξύ τους. Η Eva Cox (1995), υποστηρίζει ότι η συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου διευκολύνει ακόμη και την επίλυση των διαφορών και τον συγκερασμό διαφορετικών συμφερόντων και απόψεων.³⁵ Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι η συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου επιτυγχάνεται με:

Εθελοντική συμμετοχή σε δίκτυα, ατόμων ή ομάδων, στη βάση της ισότητας των μελών. Το κοινωνικό κεφάλαιο αφορά οριζόντιες σχέσεις (μεταξύ των μελών της κοινότητας και της οικογένειας) αλλά και κάθετες μεταξύ των κοινοτήτων και των διαφόρων θεσμών και φορέων (και κυβερνητικών)³⁶(Grand, 2001).

Αμοιβαιότητα: Τα άτομα παρέχουν υπηρεσίες στους άλλους ή ενεργούν προς όφελος άλλων με προσωπικό κόστος, προσδοκώντας, γενικώς και αορίστως, ότι θα υπάρξει ανταπόδοση σε κάποιο απροσδιόριστο χρόνο στο μέλλον, όταν οι ίδιοι θα το χρειάζονται. Δημιουργείται, δηλαδή, ένας συνδυασμός βραχυπρόθεσμου αλtruισμού και μακροπρόθεσμου συμφέροντος (Cox).

Εμπιστοσύνη: Η εμπιστοσύνη επιτρέπει την ανάληψη ρίσκου, όταν υπάρχει η πεποίθηση ότι οι άλλοι θα αντιδράσουν θετικά και υποστηρικτικά ή τουλάχιστον δεν θα υπονομεύσουν την πρωτοβουλία. Ο Fukuyama³⁷(1995, σ. 26) προσδιόρισε την εμπιστοσύνη ως εξής: *«Εμπιστοσύνη είναι η προσδοκία που γεννιάται στο πλαίσιο μίας οργάνωσης για κανονική, έντιμη και συντροφική συμπεριφορά, από τα άλλα μέλη της οργάνωσης, στη βάση κοινών κανόνων.»* Στο επίπεδο του κράτους συνεπώς,

---

³⁴ Massey S.D., 2003, "Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century", Conference, Johannesburg, South Africa, 4-7 June, 2003

³⁵ Cox, Eva, 1995, "Promoting Australian Discussion", Boyer Lectures on Social Capital

³⁶ Grand, Emma, 2001, "Social Capital and Community Strategies: Neighbourhood Development in Guatemala City", Development and Change, vol. 32 (2001), 975-997

³⁷ **Fukuyama F.**, 1995, Trust-The Social Virtues and the Creation of Prosperity, New York, The Free Press, Simon & Schuster Inc.

όσο μεγαλύτερη κοινωνική συναίνεση υπάρχει (δηλαδή μεγαλύτερη εμπιστοσύνη μεταξύ των κοινωνικών εταίρων), τόσο μεγαλύτερη η πρόοδος της χώρας.

Κανόνες (νόρμες): Συνήθως είναι άγραφοι αλλά κατανοητοί κοινωνικοί κανόνες και αρχές που παρέχουν το πλαίσιο για ανεπίσημο κοινωνικό έλεγχο, χωρίς την προσφυγή σε θεσμικές διαδικασίες επιβολής κυρώσεων. Πολλοί υποστηρίζουν, ότι, όπου υπάρχει ισχυρό κοινωνικό κεφάλαιο, εκεί η εγκληματικότητα είναι χαμηλή, καθώς και η ανάγκη για αστυνόμευση ³⁸(Halpern, 2001).

Κοινότητα: Το συνδυασμένο αποτέλεσμα της εμπιστοσύνης, των δικτύων, των κανόνων και της αμοιβαιότητας δημιουργεί μια ισχυρή κοινότητα, ικανή να απομακρύνει τον κίνδυνο οποιουδήποτε επίδοξου οπορτουνιστή που θα επιχειρήσει να εκμεταλλευτεί το κοινωνικό κεφάλαιο της κοινότητας, χωρίς ο ίδιος να έχει προσφέρει (Cox, 1999). Η κοινότητα δεν είναι ιδιοκτησία κανενός, αλλά αξιοποιείται από όλους. Μόνο όπου υπάρχει ένα ισχυρό έθος εμπιστοσύνης, αμοιβαιότητας και αποτελεσματικών κοινωνικών κυρώσεων εναντίον των παραβατών και των «free riders», μπορεί να διατηρηθεί η κοινότητα στο διηνεκές προς όφελος όλων (Putnam, 1993).

Ανθρώπινο και Κοινωνικό Κεφάλαιο: Το ανθρώπινο κεφάλαιο αντιπροσωπεύει πολύτιμους πόρους, όπως είναι η γνώση και οι δεξιότητες που εκπορεύονται από την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την εμπειρία. Μερικά είδη ανθρώπινου κεφαλαίου, όπως η ομαδική εργασία και η ικανότητα επικοινωνίας λειτουργούν υποστηρικτικά προς το κοινωνικό κεφάλαιο. Επομένως επενδύσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο συμβάλλουν στην ανάπτυξη και των δύο τύπων κεφαλαίου ³⁹(OECD, 2001).

Κατά τα τελευταία χρόνια, η σταδιακή επίγνωση ότι ούτε το κράτος ούτε η αγορά μπορούν να λύσουν, κατ' αποκλειστικότητα, τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα έχει φέρει στο προσκήνιο την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, ως έναν

---

³⁸ Halpern D.S., 2001, "Moral Values, Social Trust and Inequality: Can values explain crime?" British Journal of Criminology, 2001

³⁹ OECD: 2001, The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital

«*τρίτο δρόμο*», που γεφυρώνει τη δημόσια με την ιδιωτική σφαίρα. Από τους Ευρωπαίους πολιτικούς πρώτος χρησιμοποίησε τον όρο, το 1995, ο Tony Blair. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο ότι γίνεται κατανοητός από τους υπολοίπους, ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιείται στη περίπτωση της διεθνούς μετανάστευσης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η νέα θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης (new growth theory), σύμφωνα με τον Putnam, δείχνει πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το κοινωνικό κεφάλαιο, για τις «*εξωτερικότητες του ανθρώπινου κεφαλαίου*», από όσο τα συμβατικά νεοκλασικά μοντέλα. Ο Robert Lucas ο ιδρυτής της οικονομικής θεωρίας των «*λογικών προσδοκιών*» παραδέχεται ότι «*η συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου είναι βασικά μια κοινωνική δραστηριότητα, που εμπλέκει ομάδες ανθρώπων κατά τρόπο χωρίς προηγούμενο στη συσσώρευση φυσικού κεφαλαίου*» (Putnam, 1993).

4.3.1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι κυβερνήσεις, κυρίως των χωρών υποδοχής μεταναστών, έχουν συμφέρον και οφείλουν να μεριμνήσουν (due diligence), ώστε να δοθούν ευκαιρίες στους μετανάστες για επικοινωνία και ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ τους και με τις χώρες τους. Επομένως χρειαζόμαστε αποτελεσματικές πολιτικές οικονομικής και κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και ισότητα ευκαιριών, ώστε να ενισχυθεί το κοινωνικό κεφάλαιο, το οποίο σύμφωνα με την ανάλυση μπορεί να έχει σημαντική συμβολή στην ανταγωνιστικότητα και την αποτελεσματικότητα της οικονομίας (Στρατηγική Λισσαβόνας).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η «*Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική για τη Μετανάστευση και το Άσυλο*» που, σύμφωνα με τη Συνθήκη και το Πρόγραμμα του Tampere (1999) θα έπρεπε να είχε ολοκληρωθεί την 1^η Μαΐου 2004, ακόμη καρκινοβατεί. Οι ευρωπαίοι ηγέτες, προσκολλημένοι στις αναχρονιστικές ιδέες για την «*Ευρώπη Φρούριο*», ακόμη το σκέφτονται, αν θα επιτρέψουν την οικογενειακή επανένωση των μεταναστών ή όχι. Η Ευρωπαϊκή πολιτική κατ' ουσίαν έχει περιοριστεί στον εξορκισμό των διακρίσεων. Αλλά αυτό δεν συνιστά μια συνεκτική πολιτική για τη μετανάστευση, ούτε καν για την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

Μερικές ιδέες για πολιτικές, που μπορούν να ενισχύσουν το κοινωνικό κεφάλαιο των μεταναστών, συνοψίζονται ως εξής:

- § Προγράμματα κοινωνικής και πολιτικής ένταξης για όσους διαθέτουν μακρά διαμονή και συνεχή εργασία (το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προτείνει τα 5 χρόνια)
- § Ενίσχυση των ΜΚΟ κατά το πρότυπο της Σουηδίας
- § Θέσπιση νομίμων διαύλων μετανάστευσης και κοινών κανόνων στην ΕΕ για την υποδοχή και τη διαμονή των μεταναστών
- § Επενδύσεις σε αξιοπρεπείς γειτονιές και ανθρώπινες πόλεις για όλους, χωρίς καμιά διάκριση.
- § Ενίσχυση των ικανοτήτων των μεταναστών μέσω της βελτίωσης της κατάρτισης και των δεξιοτήτων που έχουν αποκτήσει στις χώρες προέλευσής τους.
- § Νομοθεσία –Σεβασμός Διεθνών Συμβάσεων
- § Κοινωνική ένταξη χωρίς ομογενοποίηση
- § Εναλλακτικές και ευέλικτες μορφές ιθαγένειας – διπλή υπηκοότητα (Helliwell, 2003)
- § Απρόσκοπτη πρόσβαση στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση
- § Εκμάθηση της γλώσσας ή των γλωσσών της χώρας υποδοχής
- § Πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας
- § Στέγαση σε αξιοπρεπή περιβάλλοντα
- § Κοινωνική και πολιτική συμμετοχή στο πλαίσιο δικαιωμάτων/ υποχρεώσεων.
- § Σεβασμός αστικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- § Αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν τα Διαρθρωτικά Ταμεία και τα ΚΠΣ για ενθάρρυνση της συλλογικής δράσης και των τοπικών πρωτοβουλιών ανάπτυξης εκ μέρους των μεταναστών (Παρασκευόπουλος, 2001)
- § Ενίσχυση του ρόλου των ΟΤΑ στην ενσωμάτωση των μεταναστών.
- § Αναγνώριση και μέτρηση της θετικής συμβολής των μεταναστών στα οικονομικά μεγέθη (οι άνθρωποι παράγουν αποδοτικότερα όταν το προϊόν τους έχει κοινωνικό αντίκτυπο και αναγνώριση)
- § Σταθερότητα: Οι μετανάστες είναι περισσότερο πρόθυμοι να επενδύσουν σε κοινωνικό κεφάλαιο, όταν ο χρονικός ορίζοντας παραμονής είναι μακρύτερος
- § Απασχόληση, σύμφωνα με τα προσόντα του μετανάστη- ισότητα ευκαιριών
- § Στεγαστικά δάνεια: η ιδιοκατοίκηση βελτιώνει τα επίπεδα κοινωνικού κεφαλαίου

§ Καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας για τη διασφάλιση της κοινωνική συνοχής και του πλουραλισμού

4.4 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μια σειρά από πρωτοβουλίες κρατικών και μη κρατικών δρώντων καταδεικνύουν μια ουσιαστική στροφή στο σχεδιασμό των εθνικών μεταναστευτικών πολιτικών: τη μετάβαση από τη *de facto* στην εκούσια "διεθνοποίηση" της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Τα αίτια του αναπροσανατολισμού της διαχείρισης της μετανάστευσης δύνανται να αναχθούν σε δύο κατηγορίες: (α) στην πραγματιστική προσέγγιση της αρνητικής όψης της αλληλεξάρτησης των εθνικών πολιτικών και στην επιθυμία αποτελεσματικότερης πολιτικής, (β) στην εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων, ιδίως εκείνων που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο στην περίπτωση των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Πρωτοβουλία της Βέρνης, η Διακήρυξη της Χάγης για το Μέλλον της Πολιτικής για τους Πρόσφυγες και τους Μετανάστες, οι εκθέσεις της Παγκόσμιας Επιτροπής για την Κοινωνική Διάσταση της Παγκοσμιοποίησης και της Παγκόσμιας Επιτροπής για την Ανθρώπινη Ασφάλεια, το μη δεσμευτικά Πολυμερές Πλαίσιο για την Οικονομική Μετανάστευση της 92ης Διεθνούς Διάσκεψης Εργασίας, η ένταξη της Γενικής Συμφωνίας Εμπορίου Υπηρεσιών στο Γύρο της Ντόχα, ο Διάλογος Υψηλού Επιπέδου για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, αυτές είναι μερικές από τις πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις αναφορικά με τη μετανάστευση, προϊόντα πρωτοβουλιών κρατών, διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών δρώντων για ένα ζήτημα που μέχρι πρότινος δεν εντασσόταν στις προτεραιότητες των περισσοτέρων. Οι πρωτοβουλίες αυτές μαρτυρούν τη συνειδητή πλέον συλλογική δραστηριοποίηση έναντι της μετανάστευσης.

Σε αυτή συνέβαλε αποφασιστικά η αναγνώριση και αποδοχή των προεκτάσεων του παγκόσμιου χαρακτήρα της σύγχρονης μετανάστευσης στις εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές. Πράγματι, η μετακίνηση 191 εκατομμυρίων ανθρώπων (UNDESA, 2006) από έναν υπολογίσιμο αριθμό κρατών, μέσω ποικίλων προτύπων μεταναστευτικών διαδρομών, υπαγορευόμενων σε μεγάλο βαθμό από τα

δίκτυα παράνομης μετακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, καθιστά την ανεπάρκεια και τις αρνητικές εξωτερικότητες της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής αναμενόμενες έως δεδομένες.

Η αναγνώριση της μετανάστευσης ως ζητήματος παγκοσμίου ενδιαφέροντος, εφάμιλλου της προστασίας του περιβάλλοντος, της παγκόσμιας υγείας, της παγκόσμιας ειρήνης, της ανάπτυξης, είναι αλληλένδετη με την ανάδειξη της διαχείρισης της μετανάστευσης καθ' όλη τη διαδικασία της ως κύριας μέριμνας της σημερινής διεθνούς δραστηριοποίησης για τη μετανάστευση, παραπέμπει δε ευθέως στη συζήτηση περί των σύγχρονων διεθνών δημοσίων αγαθών. Επιταγή για την παραγωγή των τελευταίων αποτελεί η υιοθέτηση διεθνούς δημόσιας πολιτικής. Βασικό ερώτημα αποτελεί ο ρόλος που διαδραματίζουν οι εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές των κρατών προορισμού των μεταναστών.

Η απάντηση στο ερώτημα αναζητάτε μέσα από την περίπτωση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, με φόντο τη διεθνή δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της μετανάστευσης, διερευνώνται οι διεθνείς πτυχές της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, ιδιαίτερα οι συνδεδόμενες με τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και επιχειρείται ερμηνεία και συνολική αποτίμηση των, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής περίπτωσης.

Η διεθνής δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της διεθνούς μετανάστευσης

Η ανάδειξη της μετανάστευσης σε πρωτεύον ζήτημα έχει πυροδοτήσει τα τελευταία έτη εκρηκτικές εξελίξεις, οι οποίες συνδέονται με πρωτοβουλίες στα πλαίσια διεθνών οργανισμών σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο και με τις γεωμετρικά αυξανόμενες περιφερειακές συνεργασίες διαβούλευσης. Από πλευράς περιεχομένου, το αντίστοιχο παραχθέν κανονιστικό έργο αφορά α) στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, β) στην προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και των οικογενειών τους, γ) στην καταπολέμηση της παράνομης μετακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

Παγκόσμιοι οργανισμοί και διεθνής μετανάστευση

Η σύνδεση της μετανάστευσης με την αγορά εργασίας, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το εμπόριο, τις επενδύσεις, την ανάπτυξη και την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος έχει επιβάλει de facto τη συζευκτική πραγμάτευσή τους

στα πλαίσια των περισσότερων διεθνών οργανισμών, ακόμη και εκείνων που δεν αποσκοπούσαν κατ' αρχήν στη διαχείριση της μετανάστευσης.

Σε αυτό το κλίμα, η ενασχόληση της 92ης Διεθνούς Διάσκεψης Εργασίας της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) με τη μετανάστευση οδήγησε στην υιοθέτηση μη δεσμευτικού Πολυμερούς Πλαισίου για την Οικονομική Μετανάστευση. Η ΔΟΕ, με αποστολή τη θέση Προτύπων προστασίας των εργαζομένων μέσω της υιοθέτησης Συμβάσεων και Συστάσεων, μετά από τριμερή διαβούλευση, και την ακόλουθη εποπτεία εφαρμογής των, έχει όμως σχετικό έργο από παλαιότερα.³

Πίνακας 2. Πρότυπα της ΔΟΕ, που αφορούν και στους μετανάστες εργαζομένους

Έτος	Σύμβαση	Αριθ.
1930	Περί αναγκαστικής εργασίας	29
1947	Περί επιθεώρησης εργασίας	81
1948	Περί ελευθερίας του συνέρχεσθαι και του δικαιώματος στην οργάνωση	87
1949	Περί ρητρών εργασίας (δημόσια συμβόλαια)	94
1949	Περί προστασίας αποδοχών	95
1949	Περί δικαιώματος στην οργάνωση και τη συλλογική διαπραγμάτευση	98
1951	Περί ίσης αποζημίωσης	100
1957	Περί εξάλειψης της αναγκαστικής εργασίας	105
1958	Περί φυτειών	110
1958	Περί διακρίσεων (στην πρόσληψη και απασχόληση)	111
1964	Περί πολιτικής της απασχόλησης	122
1969	Περί επιθεώρησης εργασίας (γεωργία)	129
1970	Περί καθιέρωσης ελάχιστων αποδοχών	131
1973	Περί ελάχιστης ηλικίας	138
1977	Περί προσωπικού περίθαλψης	149
1981	Περί ασφάλειας και υγείας στην απασχόληση	155
1988	Περί προώθησης απασχόλησης κα προστασίας από την ανεργία	168
1991	Περί συνθηκών εργασίας (Ξενοδοχείο και εστιατόρια)	172
1997	Περί ιδιωτικών υπηρεσιών πρόσληψης	181

1999	Περί χειρίστων μορφών παιδικής εργασίας	182
2001	Περί ασφάλειας και υγείας στη γεωργία	184

Πηγή: ILO, 2004

Αναλυτικότερα, η συμβολή της ΔΟΕ προκύπτει μέσα από τις διατάξεις συμβάσεων που αφορούν ειδικά στους μετανάστες και συμβάσεων που ισχύουν για όλους τους εργαζομένους. Ειδικά για τους μετανάστες προβλέπει η Σύμβαση 97 περί "Μετανάστευσης για Απασχόληση" (Αναθεωρημένη) (1949) και η Σύμβαση 143 περί "Μεταναστών Εργαζομένων" (Συμπληρωματικές Διατάξεις) (1975). Άλλα Πρότυπα, που αφορούν σε όλους τους εργαζομένους αδιακρίτως, εμφανίζονται ενδεικτικά στον Πίνακα 1. Καθοριστική εξέλιξη αποτελεί η "Διακήρυξη των Θεμελιωδών Αρχών και Δικαιωμάτων στην Εργασία" (1998), διότι δεσμεύει τα κράτη-μέλη *βάσει της συμμετοχής τους* στη ΔΟΕ να εφαρμόζουν *αδιακρίτως* τέσσερις δέσμες θεμελιωδών αρχών και δικαιωμάτων στην εργασία, ανεξάρτητα από το αν τα κράτη-μέλη έχουν κυρώσει τις αντίστοιχες Συμβάσεις (I1_0 2004: 72-74). Ως θεμελιώδεις αναγνωρίζονται:

- Η ελευθερία του συνέρχεσθαι και της συλλογικής διαπραγμάτευσης (Συμβάσεις 87, 98).
- Η κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας (Συμβάσεις 29, 105).
- Η κατάργηση της παιδικής εργασίας (Συμβάσεις 138, 182).
- Η ισότητα στις ευκαιρίες και τη μεταχείριση (Συμβάσεις 100, 111).

Ο ρόλος του ΟΗΕ στη διεθνή δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της μετανάστευσης δεν περιορίζεται στα διεθνή κείμενα που συγκροτούν το Διεθνές Καθεστώς Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (βλ. Πίνακα 3). Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ασχολείται ενεργά με τους μετανάστες από τη δεκαετία του '70, με πιο γνωστή συνεισφορά του μέχρι πρότινος τη "Διεθνή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων Όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους" (1990). Από το 1999 όμως παρατηρείται αυξημένη βαρύτητα στα μεταναστευτικά ζητήματα: διορίζεται ειδικός Rapporteur για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, υπογράφεται Σύμβαση κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος -όπου περιλαμβάνονται η παράνομη μετακίνηση και εμπορία ανθρώπων- και δύο συνδεδεμένα Πρωτόκολλα (2000), πραγματοποιείται Διάλογος Υψηλού Επιπέδου για

τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (2006). Παράλληλα, ο ΟΗΕ ενθαρρύνει, επικουρεί και συμμετέχει σε συναφείς παγκόσμιες και περιφερειακές πρωτοβουλίες.

Πίνακας 3. Διεθνή κείμενα του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους μετανάστες

Έτος	Κείμενο
1948	Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
1965	Διεθνής σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων
1966	Διεθνές σύμφωνο για οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα
1966	Διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα
1979	Διεθνής σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών
1984	Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
1989	Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού
1990	Διεθνής σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων όλων των μεταναστών εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους
2000	Σύμβαση κατά του διεθνώς οργανωμένου εγκλήματος
2000	Πρωτόκολλο για την καταστολή, πρόληψη και τιμωρία της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών
2000	Πρωτόκολλο κατά της λαθραίας μετακίνησης μεταναστών μέσω ξηράς και αέρος, θάλασσας

Πηγή: United Nations, 2006

Με όχημα την παροχή υπηρεσιών, η μετανάστευση εντάσσεται πλέον και στα ενδιαφέροντα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Συγκεκριμένα, η Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο των Υπηρεσιών προβλέπει για την παροχή υπηρεσιών μέσω της παρουσίας φυσικών προσώπων ενός κράτους-μέλους εντός του εδάφους άλλου κράτους-μέλους. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί στην ουσία θεσμοποίηση ενός διαύλου προσωρινής μετανάστευσης εργαζομένων, άμεσα συνδεδεμένης όμως με το εμπόριο υπηρεσιών. Εφαρμογή της συναντάται στην ενδοεταιρική μετακίνηση εργαζομένων πολυεθνικών επιχειρήσεων, συνεπεία της οποίας μη κυβερνητικοί δρώντες εμφανίζονται ως δυνάμει ρυθμιστικοί παράγοντες της διαχείρισης της μετανάστευσης ⁴⁰(Σάσσην 2001: 163).

Η Ομάδα Εργασίας για τη Μετανάστευση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) ασχολείται επίσης με τη μετανάστευση. Ο ΟΟΣΑ υποστηρίζει διεθνείς διοργανώσεις για μεταναστευτικά θέματα και λειτουργεί ως βήμα ανταλλαγής απόψεων και πληροφοριών των μελών του επί του θέματος.

Αξιόλογη είναι η προσφορά του μέσω του Διαρκούς Συστήματος Εκθέσεων για τη Μετανάστευση (SOPEMI) στη συλλογή, επεξεργασία και διάχυση πληροφοριών και στατιστικών δεδομένων για τη μετανάστευση και τις αντίστοιχες κρατικές πολιτικές.

Σε διεθνές επίπεδο, αποκλειστικά για τη μετανάστευση δραστηριοποιείται ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ). Με παγκόσμια πλέον εμβέλεια δράσης, ο ΔΟΜ διαφοροποιείται από τη ΔΟΕ και τον ΟΗΕ, καθώς ούτε θεσπίζει κανόνες ούτε παρέχει νομική προστασία σε σχέση με τους μετανάστες. Οι δραστηριότητες του περιορίζονται σε προγράμματα, έρευνες και συνέδρια με στόχο την εφαρμογή των θεμελιωδών αρχών και δικαιωμάτων που αφορούν στους μετανάστες. Από το 2001, παρέχει τη δυνατότητα σε κυβερνήσεις, διακυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς και άλλους ενδιαφερόμενους να συζητούν για ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής μέσα από τη θέσπιση του Διεθνούς Διαλόγου για τη Μετανάστευση (Ι.Ο.Μ.), σύμφωνα με τους εκ του καταστατικού του στόχους (άρθρο 1.1(ε)), και το Πρόγραμμα Μεταναστευτικής Πολιτικής και Έρευνας.

---

⁴⁰ Σάσσην, Σ. (2001), *Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Εκδόσεις Μετέχμιο

Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση

Η διαμορφούμενη μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί αντικείμενο αρκετών έγκριτων μελετών, ούτως ώστε μια ακόμη διεξοδική αναφορά στη σχετική δράση της να μη συνιστά ουσιαστική συμβολή. Έτσι, εστιάζουμε στην εξέλιξη του σχετικού κοινοτικού κεκτημένου αποκλειστικά σε σχέση με τους στόχους της παρούσας συζήτησης.

Τα ζητήματα της μετανάστευσης υπηκόων τρίτων χωρών αποτελούν διακριτό πεδίο ενδιαφέροντος της Ε.Ε. ουσιαστικά από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχ, οπότε η μετανάστευση εντάσσεται στο θεσμικό οικοδόμημα της Ένωσης. Η μεταναστευτική πολιτική λαμβάνει όμως δυναμικό χαρακτήρα ιδίως μετά τη συνθήκη του Αμστερνταμ, με τη μεταφορά του σχετικού τίτλου για τη μετανάστευση στον κοινοτικό πυλώνα, χωρίς βέβαια αυτό να συνοδεύεται από άμεση πλήρη κοινοτικοποίηση της πολιτικής, και την ενσωμάτωση του κεκτημένου Σένγκεν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρόγραμμα του Τάμπερε (1999) και το διάδοχο πρόγραμμα της Χάγης (2005), προϊόντα αντίστοιχων Ευρωπαϊκών Συμβουλίων, συνδέουν τη μετανάστευση ρητά με τις άλλες πολιτικές της Ένωσης και επιτάσσουν τη σταθερή συμπερίληψη διατάξεων για μεταναστευτικά ζητήματα αντίστοιχα. Έτσι, πτυχές της μετανάστευσης διαλαμβάνονται ρυθμιστικά σε ειδικές και γενικές συμφωνίες με τρίτα κράτη, σε αναπτυξιακά προγράμματα, ενώ εκ μέρους της Ε.Ε. ενθαρρύνονται και στηρίζονται πρακτικά περιφερειακές και διμερείς πρωτοβουλίες.

Παράλληλα, μέσα από την άοκνη προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπως αποδεικνύει ο όγκος των Ανακοινώσεων της, προτείνονται και υιοθετούνται κανονισμοί και οδηγίες για τη ρύθμιση ουσιαστικών μεταναστευτικών ζητημάτων, ενώ τίθενται δημόσια πλέον προς συζήτηση και ρύθμιση ζητήματα που μέχρι πρότινος βρισκόνταν χαμηλά ή καθόλου στην ημερήσια διάταξη. Επίσης, από απόψεως διοικητικής υποστήριξης έχει σημειωθεί αξιόλογη δραστηριότητα για τη συλλογή και διαχείριση έγκυρων στοιχείων.

Στην περίοδο που διανύουμε ρυθμίζονται από την Ε.Ε. μείζονα ζητήματα εγκατάστασης και παραμονής, εργασίας, σπουδών, κοινωνικής ενσωμάτωσης, ισότιμης μεταχείρισης των υπηκόων τρίτων χωρών, καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης, παροχής ασύλου, ενώ άλλα εξίσου σημαντικά ζητήματα εμπεριέχονται σε Ανακοινώσεις της Επιτροπής με στόχο την υιοθέτηση Οδηγίας.

4.4.1 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Αντικρίζοντας τη σημερινή Ελλάδα μέσα από το πρίσμα της διεθνούς μετανάστευσης, βρισκόμαστε ενώπιον μιας χώρας με μεταναστευτικό πληθυσμό ίσο με περίπου 9% του συνολικού πληθυσμού της και 12% του εργατικού δυναμικού της. Ο πληθυσμός αυτός αποτελείται κατά 80% από δυνάμει οικονομικώς ενεργά άτομα, περισσότερους άνδρες από γυναίκες, με προέλευση κυρίως από την Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το συνηθέστερο αίτιο μετανάστευσης είναι οικονομικό, ενώ έπονται η οικογενειακή επανένωση, ο επαναπατρισμός και το άσυλο. Η μεταναστευτική εικόνα συμπληρώνεται με την επισήμανση ότι το 57% των αλλοδαπών ανήκει σε μία μόνο εθνοτική ομάδα, την αλβανική ⁴¹(Τριανταφυλλίδου 2005: 3, 9-10, 15).

Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου πληθυσμού έχουν σίγουρα ειδικό βάρος στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Στην τελευταία βαρύνουν όμως και οι διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας, καθώς και η επιθυμία για εν γένει συμπόρευση με τα κράτη προορισμού των μεταναστών, κυρίως τα ευρωπαϊκά, προκειμένου να περιοριστούν οι αρνητικές συνέπειες των μεμονωμένων πολιτικών. Τα ανωτέρω σωρευτικά υπαγόρευαν τις τρεις διαδοχικές αλλαγές του νομοθετικού πλαισίου τα τελευταία 15 έτη, μετά από 60 έτη νομοθετικής ηρεμίας. Δεδομένου ότι η ουσία των πρόσφατων νομοθετημάτων έχει αξιολογηθεί πολλάκις και σε πολλά επίπεδα, επικεντρωνόμαστε στη συνέχεια στην αξιοποίηση της διεθνούς δραστηριοποίησης για τη διαχείριση της μετανάστευσης συνολικά, και ειδικότερα των διεθνών διατάξεων περί μεταναστών, από την ελληνική πολιτεία, βάσει της μεταναστευτικής πολιτικής της.

Με αφετηρία τους διεθνείς οργανισμούς παγκόσμιας εμβέλειας, επισημαίνουμε εξ αρχής ότι η Ελλάδα αποτελεί ένα από τα παλαιότερα μέλη τους. Η Ελλάδα λοιπόν έχει κυρώσει συνολικά 12 από τα 21 Γενικά Πρότυπα της ΔΟΕ που αφορούν και στους μετανάστες, μεταξύ των οποίων και τις θεμελιώδεις συμβάσεις. Εντούτοις, δεν έχει υπογράψει τις Συμβάσεις 97 και 143 που αναφέρονται ειδικά στους μετανάστες. Ως μέλος του ΟΗΕ, η Ελλάδα έχει κυρώσει τα θεμελιώδη κείμενα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχει υπογράψει την πρόσφατη Σύμβαση κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος και τα συνδεδεμένα Πρωτόκολλα, δεν έχει υπογράψει όμως τη "Σύμβαση του ΟΗΕ για τους μετανάστες εργαζόμενους". Σε περιφερειακό

⁴¹ Τριανταφυλλίδου, Α. (2005), Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: προβλήματα και κατευθύνσεις, κείμενα και πολιτικής. Νο 6. ΕΛΙΑΜΕΠ.

επίπεδο, ως μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ελλάδα έχει υπογράψει και κυρώσει τις συμβάσεις που αφορούν στους μετανάστες, πλην της Σύμβασης για τη συμμετοχή των Αλλοδαπών στη Δημόσια Ζωή σε Τοπικό Επίπεδο. Η ερμηνεία των ανωτέρω επιλογών της ελληνικής πολιτείας θα ήταν πρώιμη χωρίς την παρουσίαση των ευρωπαϊκών συνιστωσών της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Η επιρροή της Ε.Ε. είναι κατ' αρχήν αδιαμφισβήτητη, αποτυπώνεται δε αυξητικό στους νόμους 1975/1991, 2910/2001, 3386/2005. Αναλυτικότερα, μπορεί να μην αναφέρεται ρητά στον ν. 1975/1991, αλλά το περιοριστικό πνεύμα του εκφράζει το γενικότερο κλίμα επιδίωξης μηδενικής μετανάστευσης που επικρατούσε τότε στην Ευρώπη. Είναι δε άμεσα συνδεδεμένο με τις δεσμεύσεις της χώρας στην προοπτική πλήρους εφαρμογής των Συμφωνιών Σένγκεν. Εν συνεχεία, ήδη από τις συζητήσεις στη Βουλή για το νομοσχέδιο του μετέπειτα ν. 2910/2001 διαφαίνεται ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της πολιτικής, όχι μόνο αναφορικά με την Ε.Ε., αλλά και με τις παλαιές χώρες μετανάστευσης, ιδίως τη Γαλλία και τη Γερμανία. Οι τροποποιήσεις που επέφερε η θέση σε ισχύ του ν. 2910/2001 υποδεικνύουν μια στροφή πολιτικής σύμφωνη προς τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τις επιταγές του Τάμπερε.

Η επίδραση της κοινοτικής μεταναστευτικής πολιτικής επί της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής είναι πασίδηλη στην περίπτωση του ν. 3386/2005 ήδη από την αιτιολογική έκθεση, όπου ρητά αναφέρεται ως στόχος η "πλήρης και έγκαιρη εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με το ισχύον ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο". Με τον ν. 3386/2005 ενσωματώνονται στην ελληνική έννομη τάξη τέσσερις κοινοτικές Οδηγίες ουσιώδους σημασίας για όλους τους εμπλεκόμενους (Οδηγία 2003/86 στα αρ. 53-60, Οδηγία 2003/109/ΕΚ, στα αρ. 67-69 & 91, Οδηγία 2004/38/ΕΚ στα αρ. 61-64, Οδηγία 2004/81/ΕΚ στα αρ. 46-52 και Οδηγία 2004/114/ΕΚ στα αρ. 28-35) και τίθενται τα θεμέλια για την επεξεργασία ενός ολοκληρωμένου προγράμματος κοινωνικής ένταξης των μεταναστών (κεφ. ΙΒ', αρ. 65-66) βάσει των Κοινών Βασικών Αρχών του Συμβουλίου της Ένωσης.²² Τα ανωτέρω, σε συνδυασμό με τον ν. 3304/2005 με τον οποίο ενσωματώθηκαν στο ελληνικό δίκαιο οι Οδηγίες 2000/43/ΕΚ και 2000/78/ΕΚ, καταδεικνύουν τη στροφή των στόχων της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής προς τη συνολική διαχείριση των μεταναστευτικών ζητημάτων.

Η κοινοτική επιρροή δεν περιορίζεται στο κανονιστικό έργο. Παράλληλα, η Ελλάδα δραστηριοποιείται σε δύο προγράμματα ⁴²(ΥΠΕΣΔΔΑ 2005): α) Ως εποπτεύων εταίρος και συγχρηματοδότης του προγράμματος "Καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης στην Αλβανία και την ευρύτερη περιοχή: Υποστήριξη στη διαμόρφωση και υλοποίηση της πολιτικής επανεισδοχής στην Αλβανία". Στόχος του προγράμματος είναι να υποστηρίξει την κυβέρνηση της Αλβανίας στην εφαρμογή της "Συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Αλβανίας για την επανεισδοχή προσώπων που διαμένουν χωρίς άδεια" (1.5.2006). β) Στο πλαίσιο του Προγράμματος "Οικονομική και τεχνική βοήθεια προς τρίτες χώρες στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης - ΑΙΝΕΙΑΣ", το ΥΠΕΣΔΔΑ υλοποιεί κατόπιν προτάσεως του διετές πρόγραμμα (2006-2008) για τη "Δημιουργία μηχανισμών με σκοπό την αποτελεσματική και βιώσιμη υλοποίηση της Συμφωνίας Επανεισδοχής μεταξύ της Αλβανίας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς και μεταξύ της Αλβανίας και τρίτων χωρών". Επιπρόσθετα, λειτουργεί το Κέντρο Θαλασσίων Συνόρων της Αθήνας στο πλαίσιο της "Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Διαχείρισης της Επιχειρησιακής Συνεργασίας Εξωτερικών Συνόρων (FRONTEX).

Επίσης, η ελληνική κυβέρνηση έχει υπογράψει διμερείς συμφωνίες για την απασχόληση, την επανεισδοχή αλλοδαπών σε μη νόμιμη κατάσταση και την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης.

Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής δεν εξαντλείται στις εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα με αυτές, η ελληνική πολιτεία παρακολουθεί τις εξελίξεις στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες προορισμού, παλαιές και νέες, και μετέχει ουσιαστικά σε πρωτοβουλίες συντονισμού των πολιτικών, όπως αποδεικνύουν οι πρόσφατες συναντήσεις των μεσογειακών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

---

⁴² ΥΠΕΣΔΔΑ (23/6/2006), Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ
ΕΡΕΥΝΕΣ - ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ
ΣΥΝΟΡΩΝ Ε.Ε

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΕΡΕΥΝΕΣ – ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ Ε.Ε

5.1 ΕΡΕΥΝΑ – Η ΣΤΑΣΗ ΤΩ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΥ- ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η μαζική και παράνομη εγκατάσταση ξένων μεταναστών στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία, εκτός από τις αλλαγές, ως επί το πλείστον αρνητικές, που έχει επιφέρει στην καθημερινή ζωή των Ελλήνων, έχει εισάγει έναν νέο όρο στις πολιτικές συζητήσεις: την «πολυπολιτισμική κοινωνία».

Ως «**πολυπολιτισμική κοινωνία**» θεωρείται μία κοινωνία η οποία αποτελείται από πληθυσμούς διαφορετικών πολιτισμών, θρησκειών και φυλών.

Οι πολιτικοί, δημοσιογράφοι και διανοούμενοι του κατεστημένου υποστηρίζουν την ανωτερότητα της «πολυπολιτισμικής» κοινωνίας απέναντι στην παραδοσιακή «μονοπολιτισμική» κοινωνία. Ποτέ δεν εξηγούν ποια ακριβώς είναι τα πλεονεκτήματα του «πολυπολιτισμού», χάριν των οποίων πρέπει να προκαλέσουμε μία τόσο σημαντική αλλαγή στην κοινωνία με άγνωστες και ενδεχομένως καταστροφικές συνέπειες για την πρόοδο και στην σταθερότητα της Ελλάδας. Η κοινή λογική, αλλά και επιστημονικές μελέτες, τονίζουν ότι οι «πολυπολιτισμικές κοινωνίες» αποτελούν αφορμή πολιτιστικών συγκρούσεων που συχνά εκτραχηλίζονται σε «εμφύλιους» πολέμους.

Όμως οι υποστηρικτές του «πολυπολιτισμού» στην Ελλάδα δεν προούνται από λογικά επιχειρήματα. Υποστηρίζουν πως ο ελληνικός λαός έχει συναινέσει στην μετατροπή της Ελλάδας σε «πολυπολιτισμική κοινωνία» και συνεπώς πρέπει να σεβαστούμε την θέλησή του, όποιες και αν είναι οι συνέπειες. Αν και ποτέ το ερώτημα δεν τέθηκε ευθέως στον ελληνικό λαό, θεωρούν αυτονόητο πως οι Έλληνες ως λαός «φιλελεύθερος» και «προοδευτικός» (δύο ακόμα ταλαιπωρημένες πολιτικές έννοιες) είναι υπέρ της «πολυπολιτισμικής κοινωνίας». Πόσο αληθές είναι αυτό άραγε;

Την απάντηση στο ερώτημα δίνει μία έκθεση του «Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τον Ρατσισμό και την Ξενοφοβία» (άλλες δύο ταλαιπωρημένες πολιτικές έννοιες), η οποία δημοσιοποιήθηκε στις 15 Μαρτίου 2005. Η έκθεση συντάχθηκε από ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου του Νίμεγκεν στην Ολλανδία, η οποία μελέτησε τα αποτελέσματα δημοσκόπησης του Ευρωβαρόμετρου το 2003, αλλά και έρευνα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Επισκόπησης το 2003 στα 25 κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Βουλγαρία, την Τουρκία και την Ρουμανία. Ο βασικός κορμός της έκθεσης αποτελείται από τις απαντήσεις σε 10 ερωτήματα για την στάση απέναντι στην «πολυπολιτιστική κοινωνία». Τα αποτελέσματα της έκθεσης θα παρουσιαστούν συνοπτικά στην συνέχεια και, όπως θα διαπιστώσετε, η στάση των Ελλήνων απέναντι στην «πολυπολιτιστική κοινωνία» είναι άκρως αρνητική και απορριπτική.

Τα ερωτήματα της έκθεσης ήταν τα ακόλουθα:

1. Είναι καλό για μία κοινωνία να αποτελείται από διαφορετικές φυλές, θρησκείες ή πολιτισμούς; Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΟΧΙ.
2. Υπάρχουν όρια στο πόσους ανθρώπους από άλλες φυλές, θρησκείες ή πολιτισμούς μπορεί να δεχθεί μία κοινωνία. Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΝΑΙ.
3. Οι νόμιμοι μετανάστες εκτός Ε.Ε. πρέπει να έχουν τα ίδια πολιτικά δικαιώματα με τους πολίτες της χώρας. Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΟΧΙ.
4. Συμφωνείτε με πολιτικές επαναπατρισμού για νόμιμους μετανάστες εκτός Ε.Ε. (π.χ. αν είναι άνεργοι). Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΝΑΙ.
5. Οι μετανάστες από διαφορετικό έθνος ή φτωχότερες χώρες πρέπει να είναι λίγοι. Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΝΑΙ.
6. Συμφωνείτε με ευνοϊκές πολιτικές (π.χ. δικαίωμα εργασίας, οικονομική υποστήριξη, οικογενειακή επανένωση) για τους πρόσφυγες; Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΟΧΙ.
7. Είναι καλύτερο για μία χώρα σχεδόν όλοι να έχουν τα ίδια έθιμα και παραδόσεις. Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΝΑΙ.
8. Ενοχλείστε αν ο προϊστάμενός σας ή κάποιος συγγενής εξ αγχιστείας είναι αλλοεθνής; Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΝΑΙ.

9. Είναι θετική η παρουσία των μεταναστών για την ανεργία, την οικονομία, τον πολιτισμό ή την εγκληματικότητα; Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΟΧΙ.

10. Υποστηρίζει πολιτικές επαναπατριsmού για τους εγκληματούντες μετανάστες; Τα ποσοστά αναφέρονται στο ΝΑΙ.

Ερωτήματα	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Αυστρία	27	61,3	44,3	29	64,37	25,15	43,01	11,42	61,46	52,03
Βέλγιο	37,3	69,2	54,9	26,2	44,16	48,41	41,98	25,21	63,44	62,88
Βουλγαρία	24,9	34,4	26	11						
Βρετανία Μεγάλη	20,3	68,1	48,5	27,7	51,04	47,88	34,75	18,86	60,34	61,19
Γαλλία	22,2	64,1	40,5	22,9						
Γερμανία Ανατολική	36,2	74,6	46,4	32,6	47,54	39,78	42,1	21,39	83,88	65,99
Γερμανία Δυτική	32,6	71,5	51,8	28,8	37,8	27,79	39,56	16,03	75,19	57,4
Δανία	22,3	55,4	41,4	6,7	50,45	19,02	43,76	17,35	43,83	49,97
Ελλάδα	59	80,6	32,5	31,5	87,48	31,13	77,23	39,33	87,27	84,73
Εσθονία	50,8	64,3	56,6	17,3						
Ιρλανδία	16,9	72,1	30,7	29,5	35,27	28,44	28,92	19,37	59,82	54,36
Ιρλανδία Βόρεια	7,1	48,4	24,5	20						
Ισπανία	14,6	49,3	25	21,9	50,24	18,37	47,87	16,45	64,62	51,96
Ιταλία	23,9	45,5	24,8	19,1	36,5	27,93	48,14	27,75	79,88	53,94
Κύπρος	36,2	52,3	50,2	25,1						
Λεττονία	43,9	58,2	68,5	30,3						
Λιθουανία	32,6	31,1	35	18						
Λουξεμβούργο	16,2	63	37,3	15,4	52,74	16,14	33,03	9,09	46,28	39,58
Μάλτα	21,8	58,9	66,1	39,7						
Ολλανδία	21,6	67,5	43,4	19,9	42,95	36,47	30,8	17,74	65,47	55,08
Ουγγαρία	17,9	48,5	50,2	20,7	86,53	47,47	45,64	22,18	91,9	74,65
Πολωνία	20,1	30,1	14,3	9,3	43,77	16,72	67,64	19,5	78,08	57,48
Πορτογαλία	18,2	59,2	26	23,7	62,47	23,89	68,29	18,24	83,21	61,54

Ρουμανία	10,3	22,6	14,6	7,8						
Σλοβακία	28,5	17,1	37,9	13,1						
Σλοβενία	15,3	42,8	44	22	43,2	34,7	59,34	26,99	69,59	63,36
Σουηδία	12,5	40,7	33,5	7,8	14,64	10,94	39,9	9,06	49,32	32,81
Τουρκία	21,3	39	30,4	29,8						
Τσεχία	39,3	56,4	21	14,7	49,76	29,99	61,81	30,99	86,74	75,13
Φινλανδία	23,5	21,6	41,5	8,8	59,24	15,1	44,96	18,43	59,34	41,83

Πηγή: ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ, 2009

Τα 4 πρώτα ερωτήματα ήταν από την δημοσκόπηση του Ευρωβαρομέτρου, ενώ τα 6 επόμενα από την έρευνα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Επισκόπησης. Για να μην χαθούν οι αναγνώστες ανάμεσα στους αριθμούς, έχουμε τονίσει τις χώρες με τα 3 υψηλότερα ποσοστά σε κάθε ερώτημα. Η Ελλάδα ανήκει σε αυτές τις χώρες σε 8 από τα 10 ερωτήματα, με δεύτερη πολύ πιο πίσω την Ουγγαρία σε 4 από τα 10 ερωτήματα. Από τις χώρες που συμμετείχαν μόνο στην δημοσκόπηση του Ευρωβαρόμετρου, δεύτερες μετά την Ελλάδα είναι η Μάλτα, η Εσθονία και η Λεττονία σε 2 από τα 4 ερωτήματα.

Είναι προφανές ότι οι Έλληνες είναι, με μεγάλη από τους άλλους Ευρωπαίους διαφορά, αντίθετοι στην «πολυπολιτισμική κοινωνία» στις διάφορες εκδοχές της. Το ποσοστό αντίδρασης των Ελλήνων είναι άνω του 70% σε 5 από τα 10 ερωτήματα και σε μερικά ερωτήματα ξεπερνάει το 85%.

Δύο ενδιαφέροντα πολιτικά συμπεράσματα εξάγονται από τα συγκριτικώς χαμηλά ποσοστά των Ελλήνων στα 2 ερωτήματα στα οποία η Ελλάδα δεν είναι στις χώρες με τα 3 υψηλότερα ποσοστά.

Σύμφωνα με το ερώτημα 3, οι Έλληνες είναι αντίθετοι «μόνο» σε ποσοστό 32,5% στην χορήγηση πολιτικών δικαιωμάτων στους νόμιμους μετανάστες. Η αντίθεση των Ελλήνων συνεπώς είναι περισσότερο εστιασμένη στον περιορισμό των ξένων μεταναστών, παρά στην παραμονή τους με περιορισμένα δικαιώματα. Οι Έλληνες είναι (συγκριτικώς με άλλες ευρωπαϊκές χώρες) σύμφωνοι να δεχθούν ξένους μετανάστες ως ισότιμους πολίτες, εφόσον όμως ο αριθμός τους είναι πολύ περιορισμένος. Αντιθέτως οι πολίτες άλλων χωρών (Μεγάλη Βρετανία, Δυτική

Γερμανία, Αυστρία) δεν αντιτίθενται τόσο στην είσοδο ξένων μεταναστών, όσο στην χορήγηση πολιτικών δικαιωμάτων σε αυτούς.

Σύμφωνα με το ερώτημα 6, οι Έλληνες είναι αντίθετοι σε φιλικές προς τους πρόσφυγες πολιτικές «μόνο» σε ποσοστό 31,13%. Η διαφορετική αντιμετώπιση οφείλεται στον όρο «πρόσφυγας» (asylum seeker) προς τον οποίο οι Έλληνες έχουν μία θετική προσέγγιση. Η παρατήρηση αυτή πρέπει να έχει γίνει εγκαίρως αντιληπτή από τους «κοινωνικούς μηχανικούς» της «πολυπολιτισμικής κοινωνίας», γιατί τελευταία χρησιμοποιείται συχνότερα από τα ελληνικά ΜΜΕ ο όρος «πρόσφυγας», αντί του «οικονομικού μετανάστη». Μάλλον θεωρούν πως έτσι είναι ευκολότερο να επιτύχουν τον ίδιο στόχο, απευθυνόμενοι στα ευαίσθητα, λόγω ιστορικών εμπειριών, αντανακλαστικά της ελληνικής κοινωνίας.

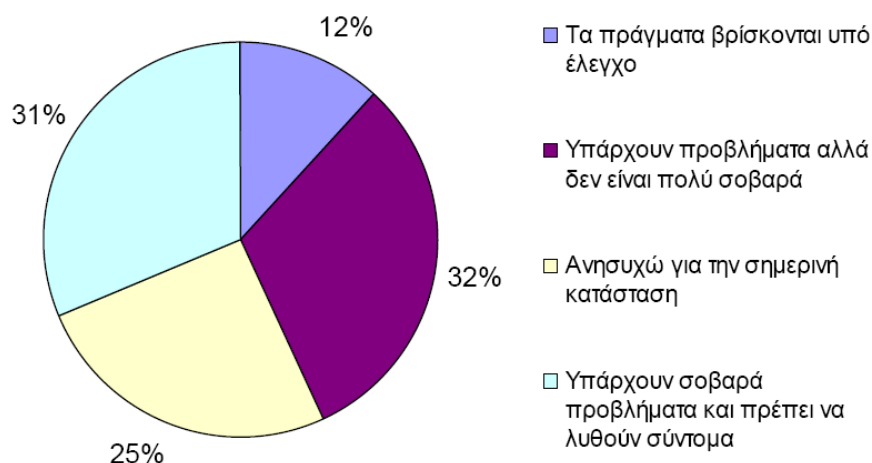
Από τα αποτελέσματα της έρευνας είναι προφανές πως η ελληνική κοινωνία είναι συντριπτικά αντίθετη στην μετατροπή της σε «πολυπολιτισμική». Οι υποστηρικτές του «πολυπολιτισμού», αν και πολιτικώς κυρίαρχοι, αποτελούν ασήμαντη κοινωνική μειοψηφία. Μία μειοψηφία που όχι απλώς δεν σέβεται τις απόψεις της πλειοψηφίας των Ελλήνων, αλλά αντιθέτως τις υβρίζει συστηματικώς ως «ρατσιστικές», «φασιστικές» και «αντιδημοκρατικές». Είναι καιρός οι λέξεις να αποκτήσουν πάλι την σημασία τους: οι μοναδικοί που δεν σέβονται την λαϊκή βούληση και την δημοκρατία είναι οι υποστηρικτές του «πολυπολιτισμού».

5.2 ΕΡΕΥΝΑ - Η ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Το πρόβλημα της μετανάστευσης είναι ένα θέμα που απασχολεί όλους τους Ευρωπαίους πολίτες. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο σημείο της έρευνας, τουλάχιστον οι μισοί Ευρωπαίοι πολίτες θεωρούν ότι η μετανάστευση αποτελεί πρόβλημα το οποίο πρέπει να λυθεί.

Η κατάσταση που επικρατεί με την μετανάστευση, σύμφωνα με τουλάχιστον το 50% των Ευρωπαίων, θεωρείται ανησυχητική και πρέπει να αντιμετωπισθεί σύντομα. Αυτό άλλωστε προκύπτει και από το κυκλικό διάγραμμα που ακολουθεί, στο οποίο φαίνεται η γνώμη των πολιτών σχετικά με το θέμα αυτό.

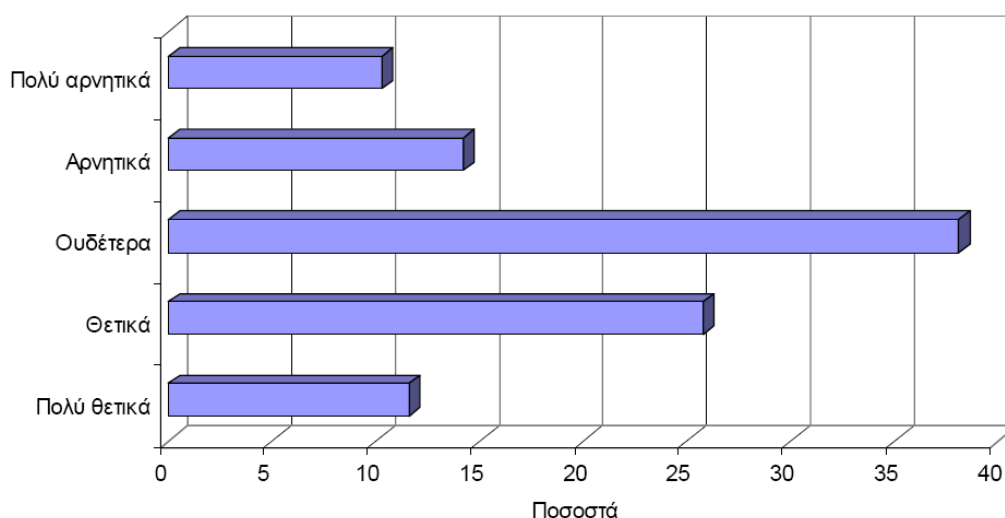
Γράφημα 1: Η σοβαρότητα του προβλήματος της μετανάστευσης

Πηγή: ΕΣΥΕ

Βλέπουμε ότι μόνο το 12% των Ευρωπαίων πιστεύουν ότι τα πράγματα βρίσκονται υπό έλεγχο ενώ το υπόλοιπο 88% πιστεύει ότι υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Ο αντίκτυπος όμως του προβλήματος της μετανάστευσης στην κοινωνία δείχνει να είναι σημαντικός, καθώς μόνο το 37,4% των πολιτών πιστεύει ότι η μετανάστευση έχει θετικό αντίκτυπο, ενώ οι υπόλοιποι θεωρούν ότι είτε δεν έχει καθόλου αντίκτυπο είτε έχει αρνητικό. Σημαντικό όμως είναι το ποσοστό αυτών που πιστεύουν ότι ο αντίκτυπος δεν είναι ούτε θετικός ούτε αρνητικός, το οποίο αγγίζει το 38%. Έτσι:

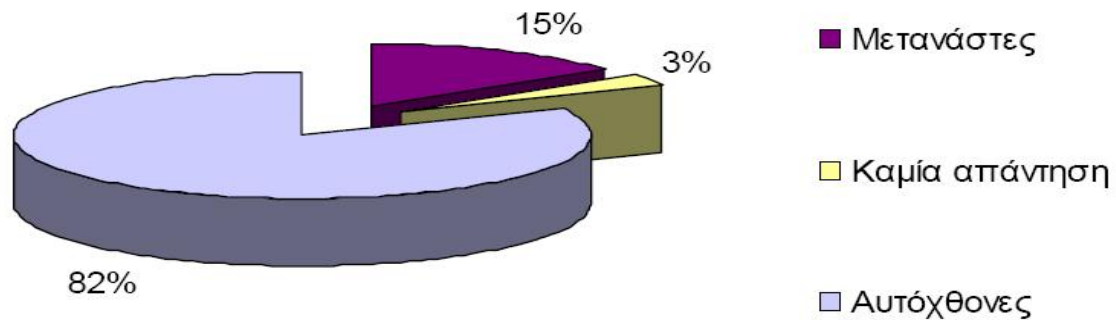
Γράφημα 2: Ο αντίκτυπος του προβλήματος της μετανάστευσης στην κοινωνία

Πηγή: ΕΣΥΕ

Από το σύνολο όμως των ερωτηθέντων, καθώς φαίνεται και από το παρακάτω κυκλικό διάγραμμα, ένα ποσοστό μικρότερο του 16% δηλώνει ότι είναι μετανάστης στην χώρα που ζει ενώ της συγκεκριμένη ερώτηση δεν απάντησε το 3% του πληθυσμού. Ακόμη, το ποσοστό των μεταναστών δεν διαφέρει στατιστικά σημαντικά ανά φύλο, ηλικία, έτη εκπαίδευσης ή περιοχή διαμονής.

Γράφημα 3: Το ποσοστό των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Πηγή: ΕΣΥΕ

Από το σύνολο όμως των μεταναστών, το 7% αισθάνεται ότι υπάρχει διάκριση ανάμεσα σε αυτόν και τους αυτόχθονες, ενώ το 20% θεωρεί ότι δεν υπάρχει. Ακόμη, το ποσοστό αυτών που επέλεξαν να μην απαντήσουν στην συγκεκριμένη ερώτηση αγγίζει το 73%. Το ποσοστό των ατόμων που είχαν τον τελευταίο μήνα στενή καθημερινή προσωπική επαφή αγγίζει το 31% ενώ αυτών που είχαν συχνή επαφή σε επιφανειακό ή περιστασιακό επίπεδο ήταν 44%. Έτσι, αυτοί που δεν είχαν καθόλου επαφή ήταν περίπου το 25% του πληθυσμού, καθώς φαίνεται και από το παρακάτω διάγραμμα.

Γράφημα 4: Η επαφή των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους μετανάστες τον τελευταίο μήνα

Πηγή: ΕΣΥΕ

Η επαφή όμως των πολιτών με τους μετανάστες φαίνεται ότι πλουτίζει την κουλτούρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως πιστεύει το 68% των πολιτών, ενώ η παρουσία τους δεν προκαλεί προβλήματα που σχετίζονται με την ανεργία, καθώς δεν καταλαμβάνουν τις θέσεις εργασίας, όπως πιστεύει το 65% των πολιτών. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί και αποτέλεσμα του γεγονότος ότι οι μετανάστες ασκούν επαγγέλματα που οι αυτόχθονες δεν θα ήθελαν να ασκήσουν, όπως δηλώνει το 85% των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ακόμη, οι νέοι μετανάστες οι οποίοι εισέρχονται την αγορά εργασίας μπορούν να συνεισφέρουν στο σύστημα συνταξιοδότησης και να βοηθήσουν στην εγγύηση της μακροπρόθεσμης ασφάλειάς του, όπως υποστηρίζει το 65% των πολιτών. Το 75% των πολιτών υποστηρίζει ότι οι μετανάστες συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των μελών αυτής. Όσον αφορά όμως την μεταχείριση καθώς και το επίπεδο των κοινωνικών υπηρεσιών που έχουν οι απόψεις είναι διχασμένες, καθώς το 50% των Ευρωπαίων θεωρεί ότι η μεταχείριση και οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι όμοιες με αυτές που έχουν και οι υπόλοιποι πολίτες, ενώ ένα 41% θεωρεί ότι η μεταχείριση που έχουν είναι άδικη και οι υπηρεσίες βρίσκονται σε δυσανάλογο επίπεδο. Το 70% όμως των πολιτών θεωρεί ότι θα ήταν καλό να προσπαθήσουμε περισσότερο ώστε να ενσωματώσουμε τους μετανάστες στην κοινωνία και την οικονομία, καθώς ζούμε σε ένα κόσμο που τα πάντα είναι διεθνοποιημένα.

Έτσι, οι Ευρωπαίοι παρατηρούμε ότι γενικά δεν θεωρούν την μετανάστευση ως σημαντικό κοινωνικό και οικονομικό πρόβλημα, ενώ θεωρούν τους μετανάστες ενεργά μέλη της κοινωνίας. Θεωρούν όμως, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 65%, ότι οι απόγονοί δεύτερης ή τρίτης γενεάς δεν θα ξεχωρίζουν από τους αυτόχθονες, όπως φαίνεται και από το γράφημα που ακολουθεί.

5.3 ΕΡΕΥΝΑ – ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΕ ΔΥΟ ΠΛΑΙΣΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ, ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Η συμβολή εστιάζει στα δικαιώματα που επιφυλάσσει στους μετανάστες η ελληνική κοινωνία και εξετάζοντας τις αρχές που υιοθετεί για την κατανομή διαφορετικών ειδών δικαιωμάτων. Αναφέρονται τα αποτελέσματα δύο πειραματικών ερευνών, στις οποίες εξετάστηκε η προτιμώμενη από την εθνό-πολιτισμική πλειοψηφία κατανομή δικαιωμάτων ανάλογα με α) τη θέση που η ίδια θεωρεί ότι κατέχει στις διεθνείς εξελίξεις και β) τον τρόπο παρουσίασης αυτών των εξελίξεων, σε δύο πλαίσια αναφοράς, τις εργασιακές προοπτικές και την εθνική κουλτούρα. Οι δύο έρευνες προσφέρουν ενδείξεις ότι τα δύο πλαίσια αναφοράς στις διεθνείς εξελίξεις αφήνουν ασύμμετρα μεταξύ τους περιθώρια επαναπροσδιορισμού των δικαιωμάτων των μεταναστών σε δικαιότερη βάση.

Η παρουσία του ξένου μετανάστη διαταράσσει τις διαθέσιμες νοηματοδοτήσεις του εθνικού εαυτού προσβάλλοντας τη στηριγμένη στην πολιτισμική ομοιογένεια ιδιότητα του πολίτη του εθνικού κράτους ⁴³(Chryssochoou, 2004). Περισσότερο τουλάχιστον από ποτέ μετά το Β ' Παγκόσμιο Πόλεμο, η μετανάστευση έχει καταστήσει τα ευρωπαϊκά κράτη πολιτισμικά ετερογενή, ενώ παράλληλα με αυτήν ο ρόλος του εθνικού κράτους ως εγγυητή των συνόρων, των εθνικών πόρων και της εθνικής ταυτότητας έχει τεθεί συνολικότερα υπό αίρεση στα πλαίσια των συγχρονισμένων εξελίξεων που περιγράφονται ως 'παγκοσμιοποίηση'. Μέσα σε αυτό το νέο περιβάλλον, η πολιτισμική ομοιογένεια συνιστά λιγότερο πειστικό αίτημα ή πρόταση συμβίωσης εντός των εθνικών συνόρων, σε σύγκριση με αυτό που ιστορικά επιτέλεσε στα πλαίσια του 'εθνικού προγράμματος'.

Επαναπροσδιορισμός της ιδιότητας του πολίτη σημαίνει επανεξέταση της δικαιοκτικής αρχής στην οποία στηρίζεται ⁴⁴(Castles and Davidson, 2000). Η αρχή που επιφυλάσσει την ιδιότητα του πολίτη μόνο σε όσους είναι μέτοχοι της εθνο-πολιτισμικής πλειοψηφίας είναι η ύπαρξη δεσμών αίματος -η αρχή που βρίσκεται σε

⁴³ Chryssochoou, X. et al. (2001) Explications de l'échec scolaire. Les théories implicites des enseignants selon l'origine sociale et culturelle de l'élève (1), *VEI Enjeux*, 127, 178-194

⁴⁴ Castles, S. and Davidson, A., (2000), *Ethnicity and globalization: From migration worker to transnational citizen*, London, 2004

ισχύ στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας. Έτερη αρχή, λιγότερο διαδεδομένη αλλά καθιερωμένη από παλιά σε άλλα κράτη, όπως οι Η.Π.Α., είναι η γέννηση στην εθνική επικράτεια. Ενώ το δίκαιο του 'αίματος' προαλείφει την ιδιότητα του πολίτη για την εθνο-πολιτισμικά ομοιογενή πλειοψηφία, το δίκαιο του 'τόπου γέννησης' μπορεί να ταυτίζεται με το προηγούμενο (όπως συμβαίνει, για παράδειγμα, με τους περισσότερους Έλληνες πολίτες ελληνικής καταγωγής, αφού έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα), μπορεί όμως και να αποκλίνει, όπως στην περίπτωση των γεννημένων στην επικράτεια μεταναστών δεύτερης γενιάς. Ως επίδικο αντικείμενο σε έναν επαναπροσδιορισμό της ιδιότητας του πολίτη, αυξανόμενη σπουδαιότητα αποκτά η τρίτη αρχή δικαίου, η μακροχρόνια παραμονή και εργασία στην εθνική επικράτεια. Η αρχή αυτή αφορά ευθέως τους οικονομικούς μετανάστες που έχουν εγκατασταθεί στην εθνική επικράτεια και είναι, συνεπώς, κεντρική στη συζήτηση περί ένταξης ή αποκλεισμού τους από την ιδιότητα του πολίτη και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν.

Το είδος των δικαιωμάτων για τα οποία γίνεται λόγος είναι η αμέσως επόμενη πτυχή στο ζήτημα της επαναδιαπραγμάτευσης της ιδιότητας του πολίτη. Κατά ορισμένες δόκιμες τυπολογίες, τα δικαιώματα διακρίνονται σε πολιτειακά, πολιτικά, κοινωνικά και δικαιώματα συμμετοχής⁴⁵ (Janosky and Gran, 2002), κατά ορισμένες άλλες διακρίνονται σε πολιτειακά, πολιτικά, κοινωνικό και πολιτισμικά δικαιώματα (Castles and Davidson, 2000). Σε κάθε περίπτωση, τα δικαιώματα εκτός των άλλων φέρονται να ρυθμίζουν τη συμμετοχή σε πόρους υλικούς (όπως η δυνατότητα συμμετοχής σε μία κλήρωση της Εργατικής Εστίας) και συμβολικούς (όπως το δικαίωμα να φέρει ένας μαθητής τη σημαία της χώρας υποδοχής ως ανταμοιβή για τη σχολική του επίδοση), εκφράζοντας αντίστοιχα υλικά και συμβολικά διακυβεύματα.

Το ερώτημα που μας απασχολεί εδώ είναι πώς υποδέχεται η εθνο-πολιτισμική πλειοψηφία το αίτημα του επαναπροσδιορισμού της ιδιότητας του πολίτη στην ελληνική κοινωνία και, ειδικότερα, από τι εξαρτάται η επιθυμητή από την εθνική πλειοψηφία κατανομή δικαιωμάτων, τόσο ως προς τα κριτήρια της κατανομής, όσο και ως προς το περιεχόμενο της -το είδος, δηλαδή, των προς κατανομή δικαιωμάτων. Μία γενική απάντηση στο ερώτημα μπορεί να είναι ότι οι επιλογές της εθνικής πλειοψηφίας απλά αντανακλούν τα συμφέροντα της. Πράγματι, η απουσία ενός

---

⁴⁵ Janosky, T. and Grad, B., (2002), *Political citizenship: Foundation of Rights, Perspectives on ideology, justice and intergroup relation*, Cambridge U. Press.

πλαίσιου ρύθμισης της υποδοχής και παραμονής των μεταναστών στην Ελλάδα πέρα από την επιβολή κατασταλτικών μέτρων, επέτρεψε την ανάπτυξη σχέσεων άγριας εκμετάλλευσης (προφανώς σε βάρος των μεταναστών) προς όφελος συγκεκριμένων κοινωνικών στρωμάτων της εθνικής πλειοψηφίας. Υπό αυτές τις συνθήκες, η μόνη δέσμευση προς τους μετανάστες που μπορεί να αναλάβουν τα επωφελούμενα αυτά στρώματα είναι η προαιρετική εκδήλωση φιλανθρωπίας. Στην κοινωνιοψυχολογική γραμματεία πάνω στις διομαδικές σχέσεις έχει επισημανθεί επανειλημμένως το εύρος που μπορεί να έχουν σε μια ασύμμετρη κοινωνική σχέση οι επιλογές της ισχυρής ομάδας προκειμένου να επιβεβαιώσει τη θέση της και να διαιωνίσει την εξουσία της σε βάρος της ανίσχυρης ⁴⁶(Jost and Major, 2001, Tajfel, 1981).

Με δεδομένη την ισχύ αυτών των διαπιστώσεων, η εναλλακτική απάντηση που αναπτύσσεται εδώ στο παραπάνω ερώτημα είναι ότι οι επιλογές της εθνικής πλειοψηφίας εξαρτώνται από τη θέση της στις γενικότερες εξελίξεις οι οποίες ευθύνονται, μεταξύ άλλων, για την ανάκυψη του ζητήματος της ανακατανομής δικαιωμάτων μέσα από τον επαναπροσδιορισμό της ιδιότητας του πολίτη - κοντολογίς, οι επιλογές της εθνικής πλειοψηφίας εξαρτώνται από την προσλαμβανόμενη θέση της στη διαμορφούμενη εθνική και διεθνή πραγματικότητα. Κατά μία εκδοχή, η προσλαμβανόμενη θέση' εξαρτάται από την αντικειμενική θέση της ομάδας υπαγωγής του κοινωνικού υποκειμένου. Ο Bauman, (1998) πρεσβεύει ότι η παγκοσμιοποίηση παράγει δύο τουλάχιστον παράλληλες πραγματικότητες: για ορισμένα προνομιούχα κοινωνικά στρώματα αποτελεί ένα κόσμο άρσης καθιερωμένων περιορισμών στην κίνηση και την επικοινωνία, γεμάτο από ευκαιρίες κοινωνικής ανόδου, ενώ για τους μη προνομιούχους αποτελεί ένα εφιαλτικό τοπίο ανασφάλειας, απειλής και καθήλωσης στην κλίμακα της τοπικότητας⁴⁷.

Η διαφορά αυτή αντανακλάται τόσο στην αγορά εργασίας -όπου για τους μεν πρώτους η αλλαγή σημαίνει κινητικότητα, για τους δε δεύτερους απώλεια θέσεων εργασίας και βίαιη περιθωριοποίηση- όσο και στο συμβολικό πεδίο των ταυτοτήτων - όπου για τους μεν η παγκοσμιοποίηση καταργεί στενοκεφαλιές και στεγανά, για τους δε καταργεί τα όσια και ιερά. Η οπτική γωνία της έρευνας που παρουσιάζεται εδώ

---

⁴⁶ Jost, J.T and Major, B (2001), *The Psychology of Legitimacy: Emerging Perspectives on Ideology, Justice and Intergroup Relations* Cambridge. Cambridge U. Press

Tajfel, H. (1981), *Social Stereotypes and social groups*, Intergroup Behaviour, Oxford.

⁴⁷ Bauman, Z. (1998), *Globalization: The Human consequences*, Oxford: Blackwell.

αφορά περισσότερο στους τρόπους με τους οποίους το κοινωνικό υποκείμενο παράγει τη μία ή την άλλη αναπαράσταση της δικής του θέσης -περισσότερο στις εκτιμήσεις του για το πού βρίσκεται και στις προσδοκίες του για το πού μπορεί (ή του πρέπει) να βρεθεί στο μέλλον, συγκριτικά με τις θέσεις άλλων υποκειμένων αναφοράς. Είναι γνωστό βέβαια ότι και οι προσδοκίες των κοινωνικών υποκειμένων διαμορφώνονται ανάλογα με την κοινωνική τους θέση, καθώς από αυτήν κρίνεται τόσο η συμμετοχή τους στον ορισμό των προς επίτευξη στόχων, όσο και η εξάρτηση τους από τις προσδοκίες που έχουν οι άλλοι για τους ίδιους ("αυτοεκπληρούμενη προφητεία").

Είναι όμως γνωστό επίσης ότι οι προσδοκίες προκύπτουν στο επίπεδο της σύγκρουσης διαφόρων κοινωνικών λόγων και εξαρτώνται από το βαθμό συναίνεσης που επιτυγχάνουν ή αποσπούν οι λόγοι αυτοί ⁴⁸(Moscovici, 2000). Αρκεί να αναλογιστούμε τις πάμπολλες περιπτώσεις στις οποίες ακόμα και διαμετρικά αντίθετοι κοινωνικοί λόγοι συνυπάρχουν σε μία και μόνο τοποθέτηση ενός υποκειμένου, όπως, για παράδειγμα, συμβαίνει όταν η παγκοσμιοποίηση (χωρίς συνήθως να ονοματίζεται) επαινείται ενθουσιωδώς ή γίνεται με ανακούφιση δεκτή ως μονόδρομος στην αγορά εργασίας, ενώ αποκηρύσσεται ως θανάσιμη απειλή για τον εθνικό πολιτισμό (και, υπό αυτή της την ιδιότητα, συνήθως ονοματίζεται),

Επιχειρήσαμε σε μία πειραματική έρευνα πεδίου να συλλάβουμε τις δυναμικές από τις οποίες εξαρτάται το επιθυμητό για την εθνική πλειοψηφία εύρος αναφοράς της ιδιότητας του πολίτη, στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης δύο παραγόντων: Πρώτον, του τρόπου παρουσίασης της παγκοσμιοποίησης -κατά πόσον εμφανίζεται ως περιβάλλον ευνοϊκό ή δυσμενές γενικότερα, οπτικές που, όπως υποστηρίχθηκε παραπάνω, μπορούν να συνυπάρχουν περισσότερο ή λιγότερο συγκρουσιακά. Δεύτερον, της παρουσίασης της θέσης των ίδιων των κοινωνικών υποκειμένων μέσα στο εκάστοτε πλαίσιο (ευνοϊκό ή δυσμενές) -αν με τη σειρά της αυτή αναμένεται να βελτιωθεί ή να επιδεινωθεί. Υπάρχουν ενδείξεις στη γραμματεία ότι σκλήρυνση των αντιλήψεων και συμπεριφορών προς άλλες ομάδες παράγει και η συγκριτική υστέρηση αλλά και η συγκριτική υπεροχή των μελών μιας ομάδας. Το ερώτημα που τέθηκε προς διερεύνηση ήταν ποια θα ήταν η επίδραση της σχετικής θέσης των υποκειμένων σε διαφορετικά και αντικρουόμενα πλαίσια πρόσληψης της παγκοσμιοποίησης, πάνω στην απόδοση δικαιωμάτων -σε συμφωνία με τα

---

⁴⁸ Moscovisi, S., (2000), *Social Representations: Explorations in Social Psychology*, London: Polity.

παραπάνω, τόσο ως προς τα κριτήρια αναγνώρισης δικαιωμάτων όσο και ως προς το περιεχόμενο τους. Ως προς τους μετανάστες ειδικότερα, το ερευνητικό ερώτημα ήταν ποιοι είναι οι όροι αποδοχής της παραμονής και εργασίας στη χώρα ως κριτηρίου αναγνώρισης της ιδιότητας του πολίτη και ποια δικαιώματα ("ρεαλιστικά" ή "συμβολικά") αναγνωρίζονται βάσει του κριτηρίου αυτού: αν είναι η συγκριτική υστέρηση ή η συγκριτική υπεροχή που οδηγεί σε ασύμμετρη κατανομή δικαιωμάτων, όταν το ευρύτερο περιβάλλον παρουσιάζεται ευμενώς ή όταν παρουσιάζεται δυσμενώς.

Οι παράγοντες αυτοί (παρουσίαση παγκοσμιοποίησης και σχετική θέση) εξετάστηκαν σε δύο μελέτες, καθεμία από τις οποίες εστίασε σε διαφορετικό πλαίσιο εκδήλωσης των συνεπειών της παγκοσμιοποίησης: η πρώτη μελέτη εστίασε στις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης στην αγορά εργασίας, ενώ η δεύτερη έθεσε ως στόχο τις αντίστοιχες συνέπειες στο πεδίο της εθνικής κουλτούρας. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 279 φοιτητές/-τριες ελληνικής υπηκοότητας και καταγωγής, στους οποίους παρουσιάστηκαν διαφορετικές κάθε φορά πληροφορίες ως προς την παγκοσμιοποίηση και τη θέση των ίδιων μέσα σε αυτήν. Έπειτα από ορισμένες γενικές, κοινές για όλους, πληροφορίες ως προς την αποδυνάμωση του εθνικού κράτους στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, οι φοιτητές είχαν με τυχαία κριτήρια στη διάθεση τους μία από τις εξής περιπτώσεις: α) η παγκοσμιοποίηση φερόταν ως ένα ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον, εντός του οποίου η θέση των ίδιων των φοιτητών (ή της εθνικής ομάδας αναφοράς τους, όπως εξηγείται παρακάτω) αναμενόταν να είναι καλύτερη στο μέλλον, β) η παγκοσμιοποίηση φερόταν επίσης ως ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον, εντός του οποίου η θέση των φοιτητών αναμενόταν να επιδεινωθεί, γ) η παγκοσμιοποίηση φερόταν αντίθετα ως δυσμενές διεθνές περιβάλλον, στο οποίο όμως η θέση των φοιτητών αναμενόταν να βελτιωθεί, ή, τέλος, δ) η παγκοσμιοποίηση φερόταν ως δυσμενές διεθνές περιβάλλον και η θέση των φοιτητών μέσα σε αυτό επρόκειτο να επιδεινωθεί. Στη μία από τις δύο μελέτες οι πληροφορίες που είχαν στη διάθεση τους οι φοιτητές αφορούσαν τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης στην αγορά εργασίας και τη δική τους θέση ως μελλοντικών εργαζομένων, ενώ στην άλλη μελέτη οι πληροφορίες που διετίθεντο αφορούσαν τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης για τις εθνικές κουλτούρες και τη θέση του ελληνικού εθνικού πολιτισμού ειδικότερα. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι πληροφορίες που είχαν στη διάθεση τους οι συμμετέχοντες αποδίδονταν σε διεθνείς πηγές UNESCO και υποστηρίζονταν από αληθοφανή διαγράμματα και στατιστικά στοιχεία.

Έπειτα από την έκθεση τους στις παραπάνω πληροφορίες με τη διαδικασία που περιγράφηκε, όλοι οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σε ποιο βαθμό έκριναν ότι θα πρέπει να απολαμβάνει μια σειρά συγκεκριμένων δικαιωμάτων α) όποιος έχει γονείς με την ίδια εθνική καταγωγή με την πλειοψηφία αυτής της χώρας, β) όποιος έχει γεννηθεί εδώ και γ) όποιος ζει και εργάζεται για χρόνια στη χώρα. Τα εν λόγω δικαιώματα καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και επιλέχθηκαν έτσι ώστε να εκπροσωπούνται όλοι οι τύποι δικαιωμάτων σύμφωνα με δόκιμες τυπολογίες, αλλά και να εκφράζονται, κατά τη λογική μας, τόσο υλικά όσο και συμβολικά διακυβεύματα. Ενδεικτικά, περιλαμβάνονταν τα δικαιώματα διεκδίκησης επιδόματος ανεργίας, συμμετοχής σε κληρώσεις της Εργατικής Εστίας, συμμετοχής στα πλεονεκτήματα των πολυτέκνων, ψήφου στις δημοτικές και σε βουλευτικές εκλογές, απεργίας, συμμετοχής σε διαδηλώσεις, ίδρυσης σωματείων και συλλόγων, δημόσιας χρήσης της μητρικής γλώσσας και δημόσιας έκφρασης των θρησκευτικών πεποιθήσεων, αλλά και απασχόλησης στην κρατική ραδιοφωνία/τηλεόραση, υπηρετήσης στρατιωτικής θητείας, εκπροσώπησης της χώρας σε διεθνείς αθλητικές διοργανώσεις και ύψωσης της ελληνικής σημαίας σε πανηγυρισμούς νίκης και σε ιστορικές επετείους.

Μία πρώτη γενική διαπίστωση που προέκυψε από την ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων είναι ότι η δομή της αναπαράστασης των παραπάνω δικαιωμάτων διέφερε ανάλογα με το πλαίσιο αναφοράς της παγκοσμιοποίησης στην εργασία ή την "κουλτούρα". Στο πλαίσιο αναφοράς "εργασιακές σχέσεις", οι συμμετέχοντες αντιμετώπισαν κατά κοινό τρόπο τα ζητήματα συμμετοχής σε υλικούς και συμβολικούς πόρους, ενώ επιφύλαξαν κοινή αντιμετώπιση στα δικαιώματα στην πολιτική δράση και στη δημόσια έκφραση (π.χ. να απεργεί, να διαδηλώνει, να εκφράζει δημόσια τα θρησκευτικά του πιστεύω...). Αντίθετα, στο πλαίσιο αναφοράς "κουλτούρα", όλα τα δικαιώματα έτυχαν κοινής αντιμετώπισης, εκτός από αυτά της συμμετοχής στη συμβολική ζωή της εθνικής πλειοψηφίας (συγκεκριμένα: να ψηφίζει στις βουλευτικές εκλογές, ...στις δημοτικές εκλογές, να υπηρετεί στο στρατό, να σηκώνει τη σημαία ως φαντάρος, ...σε ιστορικές επετείους, ...σε πανηγυρισμούς νίκης, να εκπροσωπεί τη χώρα σε διεθνείς αθλητικές διοργανώσεις). Είναι ενδιαφέρον ότι μεταξύ των δικαιωμάτων αυτών συγκαταλέγονται και τα δικαιώματα ψήφου, γεγονός που δηλώνει ότι, στο πλαίσιο αναφοράς της παγκοσμιοποίησης στην κουλτούρα, η ψήφος δεν αντιμετωπίζεται τόσο ως πολιτικό δικαίωμα, όσο ως όρος συμβολικής συμμετοχής στην "εθνική ζωή".

Αυτά τα δικαιώματα συμμετοχής στην κυρίαρχη κουλτούρα, όπως προέκυψαν στο ομόλογο πλαίσιο αναφοράς, είναι τα μόνα που έτυχαν διακριτής αντιμετώπισης ως προς την κατανομή τους στις τρεις νοητές κατηγορίες πολιτών. Γενικά η κατανομή των δικαιωμάτων, όπως εξηγείται στη συνέχεια, ήταν ασύμμετρη, χωρίς ωστόσο αυτό να εξαρτάται από το είδος των δικαιωμάτων παρά μόνο σε αυτή την περίπτωση -αναφορικά δηλαδή με τα δικαιώματα συμμετοχής στην κυρίαρχη κουλτούρα, στο συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς. Όπως προέκυψε από τις σχετικές συγκρίσεις, τα δικαιώματα αυτά αναγνωρίστηκαν σαφώς λιγότερο με κριτήριο την επί μακρόν παραμονή και εργασία στη χώρα από ό,τι με τα άλλα κριτήρια,

Όπως ήταν αναμενόμενο, η αρχή της παραμονής και εργασίας εκτιμήθηκε συστηματικά λιγότερο ως προϋπόθεση αναγνώρισης δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο της αγοράς εργασίας, η διαφορά αυτή ήταν προϋπόθετη ως προς τους παράγοντες που εξετάστηκαν, ανεξάρτητη δηλαδή από τον τρόπο παρουσίασης της παγκοσμιοποίησης και από την προσδοκώμενη θέση των συμμετεχόντων. Αντίθετα, στο πλαίσιο της κουλτούρας, το κριτήριο της παραμονής και εργασίας εκτιμήθηκε συγκριτικά με τα άλλα λιγότερο, μόνο υπό την προϋπόθεση ότι η παγκοσμιοποίηση περιγράφεται ως απειλή για τις εθνικές κουλτούρες. Φαίνεται δηλαδή ότι μόνο η επικέντρωση σε μία γενικευμένη, αόριστη πολιτισμική απειλή διαχωρίζει τους αλλοδαπούς από τα άλλα κριτήρια -από την "ομόαιμη" εθνική πλειοψηφία και από τους επαμφοτερίζοντες γηγενείς.

Ενώ η απόσταση της εθνικής πλειοψηφίας από τους μετανάστες ήταν σταθερή όταν διακυβευόταν το εργασιακό μέλλον των συμμετεχόντων, στο ίδιο αυτό εργασιακό πλαίσιο διαπιστώθηκε υπό προϋποθέσεις ένα άνοιγμα του εύρους αναφοράς της ιδιότητας του πολίτη σε αυτούς που έχουν γεννηθεί στη χώρα, συμπεριλαμβανομένων βέβαια των μεταναστών δεύτερης γενιάς. Το άνοιγμα αυτό καταγράφεται τόσο στην περίπτωση που οι εργασιακές προοπτικές για τους ίδιους τους συμμετέχοντες παρουσιάζονταν ως πολύ ευνοϊκές, μέσα σε ένα εξίσου ευνοϊκό για την αγορά εργασίας διεθνές περιβάλλον, όσο και στη διαμετρικά αντίθετη περίπτωση στην οποία οι εργασιακές προοπτικές εμφανίζονταν ζοφερές, σε ένα περιβάλλον καταστροφικό για την αγορά εργασίας διεθνώς.

Κατά συνέπεια, ενώ η διάνοιξη του εύρους αναφοράς της ιδιότητας του πολίτη, τόσο ώστε να περιλαμβάνει όλους όσοι διαμένουν και εργάζονται στη χώρα, είναι ανεπιθύμητη για τους ντόπιους όταν έρχονται αντιμέτωποι με τις εργασιακές τους προοπτικές στο διαμορφούμενο διεθνές εργασιακό περιβάλλον, φαίνεται ότι γίνεται

ανεκτή μία διάνοιξη του εύρους τέτοια ώστε να περιλαμβάνει τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, ανάλογα πάντα με την τύχη που επιφυλάσσει στην εθνική πλειοψηφία το διεθνές σκηνικό. Αξίζει να επισημανθεί ότι η τύχη αυτή δεν πρέπει απαραίτητα να είναι ευνοϊκή για την πλειοψηφία, καθώς το ίδιο διαπιστώνεται όταν τα πάντα φαντάζουν δυσοίωνα -και η διεθνής κατάσταση, και η επιμέρους θέση της πλειοψηφίας. Η επικέντρωση στην αγορά εργασίας δείχνει ότι αφήνει, εν ολίγοις, μια δυνατότητα στοχασμού των όρων και των μέσων αναδιαπραγμάτευσης της ιδιότητας του πολίτη κατά τρόπο τέτοιο ώστε να περιορίζεται η στέρηση δικαιωμάτων που επιβάλλεται σε ευρείες κοινωνικές ομάδες παρά τη συμμετοχή τους στην παραγωγή του εθνικού πλούτου. Από την άλλη πλευρά, η επικέντρωση στις πολιτισμικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, ειδικά σε επίπεδο εθνικής κουλτούρας, παράγει περισσότερο αμφιλεγόμενα αποτελέσματα. Οι εκτιμήσεις των συμμετεχόντων ως προς την κατανομή δικαιωμάτων είναι ευάλωτες σε γενικές εντυπώσεις για τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης (ανεξάρτητα από τις εκτιμώμενες προοπτικές της ελληνικής εθνικής κουλτούρας), αποβαίνοντας σε βάρος της υιοθέτησης του κριτηρίου της διαμονής και εργασίας στη χώρα όταν η παγκοσμιοποίηση παρουσιάζεται γενικά με μελανά χρώματα. Επιπλέον, οι εκτιμήσεις των συμμετεχόντων είναι και πάλι δυσμενείς απέναντι στο ίδιο κριτήριο όταν διακυβεύεται ειδικά η κατανομή δικαιωμάτων συμμετοχής στην εθνική συμβολική ζωή. Το ενδιαφέρον για την κοινωνική κατανομή πόρων δείχνει να υποχωρεί και να εστιάζεται στην οριοθέτηση των διακριτικών συμβολικών δραστηριοτήτων της εθνικής πλειοψηφίας, στις οποίες πλέον συγκαταλέγονται, ως σημειωθεί, η ψήφος στις βουλευτικές και δημοτικές εκλογές.

Η διαφορά μεταξύ των δύο πλαισίων αναφοράς, εργασιακών σχέσεων και εθνικής κουλτούρας, προκύπτει επιπλέον από μία γενικότερου ενδιαφέροντος διαπίστωση ως προς το ρόλο της πολιτικής τοποθέτησης των συμμετεχόντων (όπως προκύπτει από τη συμβατική αυτό - τοποθέτησή τους σε μία κλίμακα Αριστεράς-Δεξιάς) στο εύρος αναγνώρισης δικαιωμάτων βάσει του εκάστοτε κριτηρίου. Ο ρόλος των πολιτικών τοποθετήσεων υπήρξε καταλυτικός στο πλαίσιο αναφοράς της παγκοσμιοποίησης στην αγορά εργασίας, κυρίως ως προς την αναγνώριση δικαιωμάτων στο σύνολο αυτών που διαμένουν και εργάζονται στη χώρα - συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών. Εντούτοις, στο πλαίσιο αναφοράς της παγκοσμιοποίησης στις εθνικές κουλτούρες, η λογική της κατανομής των δικαιωμάτων υπήρξε ανεξάρτητη από την πολιτική τοποθέτηση των συμμετεχόντων,

μαρτυρώντας ένα είδος απολιτικής συναίνεσης ως προς τη διαχείριση μιας ακμάζουσας ή χειμαζόμενης, ανάλογα με τις περιστάσεις, εθνικής κουλτούρας. Σε αυτό το πλαίσιο, η πολιτική αντιπαράθεση δείχνει να σιγά, χάριν της συστράτευσης στην υπόθεση της κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς.

Η απουσία διαφοροποιήσεων βάσει της πολιτικής τοποθέτησης των συμμετεχόντων στο πλαίσιο αναφοράς της παγκοσμιοποίησης στην κουλτούρα έρχεται να επιβεβαιώσει τον αμφιλεγόμενο χαρακτήρα των συνεπειών της επικέντρωσης στο πολιτισμικό πλαίσιο εν γένει. Η απουσία πολιτικών διαφοροποιήσεων σημαίνει, αν μη τι άλλο, ότι η υπόθεση της κοινωνικής κατανομής δικαιωμάτων απεκδύεται στις αναπαραστάσεις των υποκειμένων τον κοινωνικό, συγκρουσιακό της χαρακτήρα. Η συναίνεση των κοινωνικών υποκειμένων (ή του ελληνικού λαού) ως προς την κατανομή δικαιωμάτων, αλλά και σε άλλα κεντρικά ζητήματα της πολιτικής ζωής, είναι καλοδεχούμενη από τη ρητορική της εθνικής ομοψυχίας και ευθυγραμμίζεται πλήρως με τις αξιώσεις της 'κοινής λογικής', αλλά μπορεί κάλλιστα να δυσχεραίνει τόσο τους όρους κατανόησης του ζητήματος, όσο και τη διαδικασία του επαναπροσδιορισμού της βάσης των δικαιωμάτων επί το δικαιότερο. Ως προς τους όρους κατανόησης, η συναίνεση αυτού του είδους είναι πιθανό να αποκρύπτει τις κοινωνικές σχέσεις ισχύος (συνθήκες εργασίας, αξιώσεις εργοδοτών κ.ά.) μεταξύ της εθνικής πλειοψηφίας και των μεταναστών. Κατά δεύτερο λόγο, όσον αφορά τη διαδικασία επαναπροσδιορισμού της ιδιότητας του πολίτη, η συναίνεση μπορεί απλά να λειτουργήσει ως τροχοπέδη για την εξεύρεση δικαιότερων λύσεων.

Όπως έχει υποστηριχθεί ⁴⁹(Alonso, R., Chulvi, B. and Perez, 2000), η αναγνώριση της πολιτικής και κοινωνικής ευθύνης ενός ισχυρού φορέα, μέσα στα πλαίσια της σχέσης του με έναν φορέα ανίσχυρο, προκύπτει από την αντιπαράθεση αντίπαλων λόγων και οπτικών στο εσωτερικό του ισχυρού φορέα παρά από αβασάνιστες συναινέσεις. Σύγχρονες έρευνες δείχνουν ⁵⁰(Haslam, 2004) επιπλέον ότι, αντίθετα με τα κελεύσματα της 'κοινής λογικής' μας, η συγκρουσιακή συνύπαρξη και επεξεργασία αντίπαλων οπτικών και ταυτοτήτων συμβάλλει περισσότερο στην κοινωνική συνοχή από ό,τι η αποδοχή μονολιθικών, αντιστικτικών

---

⁴⁹ Alonso, R., Chulvi, B. and Perez, J.A. (2000), Social Anchoring of Racism Consciousness: Means for intervention, *Revue internationale de sychologie*.

⁵⁰ Haslam, S.A., (2004), *Psychology in organizations: The Social Identity Approach*, London.

κατηγοριοποιήσεων όπως, για παράδειγμα, η θεώρηση ημεδαπών και αλλοδαπών ως ενιαίων, συμπαγών κατηγοριών.

Οι διαπιστώσεις αυτές αφορούν βέβαια αποκλειστικά τις ιδεολογικές διεργασίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της συγκεκριμένης έρευνας. Επειδή αντιλαμβανόμαστε αυτό το επίπεδο ανάλυσης ("κοινωνιοψυχολογικό" κατά Doise, 1992) οπωσδήποτε σε διάλογο με ένα ("κοινωνιολογικό") επίπεδο ανάλυσης όπως αυτό του Bauman για τις αναπαραστάσεις της παγκοσμιοποίησης, αναγνωρίζουμε ότι οι διεργασίες αυτές οφείλουν στη συνέχεια να συνεξεταστούν με τη θέση των ίδιων των συμμετεχόντων (τμημάτων, δηλαδή, της εθνικής πλειοψηφίας) με κοινωνικά/ταξικά κριτήρια. Συναφής άλλωστε θα ήταν και η παρατήρηση που θα μπορούσε να διατυπωθεί για την εστίαση του εργασιακού πλαισίου αναφοράς σε αυτήν την έρευνα στην κοινωνική κινητικότητα μάλλον (εφόσον αφορούσε τις επαγγελματικές προοπτικές των φοιτητών συμμετεχόντων), παρά στην κοινωνική αλληλεγγύη.

Ωστόσο, τα αποτελέσματα της ερευνάς μας συνηγορούν υπέρ της σημασίας που έχει ο τρόπος με τον οποίο η εθνική πλειοψηφία προσλαμβάνει τη θέση της στη διαμορφούμενη διεθνή πραγματικότητα, για τα δικαιώματα που είναι διατεθειμένη να αναγνωρίσει και να μοιραστεί μέσα στην εθνική επικράτεια. Αυτή η προσλαμβανόμενη θέση της εθνικής πλειοψηφίας εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό όπως φαίνεται, από το πλαίσιο αναφοράς των διεθνών εξελίξεων στην αγορά εργασίας ή στην εθνική κουλτούρα. Καθένα από αυτά τα πλαίσια αφήνει διαφορετικά περιθώρια διερώτησής μας πάνω στους όρους και τις προϋποθέσεις αναγνώρισης δικαιωμάτων στους μετανάστες, σε αναλογία με την υψηλή συμβολή τους στην παραγωγή του κοινωνικού πλούτου.

5.4 ΕΡΕΥΝΑ – Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η μετανάστευση αποτελεί ένα ζήτημα στη δημόσια συζήτηση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το οποίο συνδέεται μεταξύ άλλων και με την κοινωνική ασφάλιση και κυρίως με τη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος. Λόγω των δημογραφικών προβλημάτων, της γήρανσης του πληθυσμού και της διατάραξης της ισορροπίας στην κατανομή μεταξύ ασφαλισμένων και συνταξιούχων, ο ρόλος της

μετανάστευσης τονίζεται πολλές φορές ως θετικός και καταλυτικός για την επιβίωση του συστήματος.

Μετανάστευση και κοινωνική ασφάλιση

Η λειτουργία και η αποτελεσματικότητα των ασφαλιστικών συστημάτων στην Ελλάδα και την Ευρώπη αποτελούν ζητήματα τα οποία απασχολούν τη δημόσια συζήτηση και τη χάραξη μεταναστευτικής πολιτικής. Ιδιαίτερα λόγω των δημογραφικών προβλημάτων και της δημογραφικής γήρανσης, αυτή η συζήτηση περιλαμβάνει και το ζήτημα της μετανάστευσης με το γενικό ερώτημα αν οι μετανάστες μπορούν να συμβάλουν θετικά στα ασφαλιστικά ταμεία. Στα κράτη όπου η υπογεννητικότητα και η γήρανση χαρακτηρίζουν τον πληθυσμό, επικρατεί η αντίληψη ότι οι μετανάστες και οι μετανάστριες έχουν θετική συμβολή στην κοινωνική ασφάλιση (Cichon, 2003). Στο σημείο αυτό εξετάζεται η συμβολή της μετανάστευσης στο ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα για τα επόμενα χρόνια⁵¹.

Πρέπει να επισημανθεί ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι μελέτες που εξετάζουν το ρόλο της μετανάστευσης, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, στην επίλυση του προβλήματος της γήρανσης του πληθυσμού και του συνταξιοδοτικού συστήματος υποστηρίζουν ότι και η θετική συμβολή της μετανάστευσης στο συνταξιοδοτικό σύστημα είναι προσωρινή καθώς και ότι η μετανάστευση είναι μόνο ένας από τους πολλούς παράγοντες που επιδρούν στην παραπάνω σχέση ⁵²(United Nations, 2000, Coleman, 2002, Blake and Mayhew, 2004)

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το συνταξιοδοτικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δημόσιο διανεμητικό και ότι η χρηματοδότηση του βασίζεται στις εργασιακές εισφορές. Οι συντάξεις πληρώνονται από τις εισφορές των σημερινών εργαζομένων, εργοδοτών και από κρατικές ενισχύσεις (φορολογία). Τα προβλήματα των ασφαλιστικών ταμείων οφείλονται σε ενδογενείς και εξωγενείς παράγοντες οι οποίοι

---

⁵¹ Cichon, M. Leger, F. and Knof, R. (2003), White or Prosperous: How much migration does the aging European Union need to maintain its standard of living in the twenty – first century?, Antwerp.

⁵² United Nations (2000), Replacement Migration: Is it a Solution to declining and Ageing Populations? New York.

Blake, D. and Mayhew, L. (2004), Immigration or Bust? Options for securing the future viability of the UK state pension system.

οδηγούν στη μείωση των εσόδων τους - κάτι που συνήθως παραβλέπεται⁵³ (Χλέτσος 2003: 105). Ορισμένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ασφαλιστικά ταμεία είναι η εισφοροδιαφυγή και η ανασφάλιστη εργασία. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΚΑ και του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, ετησίως η εισφοροδιαφυγή ξεπερνά τα 4,5 δισεκ. ευρώ και ανέρχεται στο 20% των εσόδων των ασφαλιστικών φορέων. Αυτό το ποσοστό εκτιμάται ότι μειώνει κατά 7 ολόκληρα χρόνια το όριο αντοχής (οικονομική βιωσιμότητα) του ασφαλιστικού συστήματος. Επίσης, υπηρεσίες των ασφαλιστικών ταμείων εκτιμούν ότι η εισφοροδιαφυγή αυξήθηκε από 16% σε 20% το διάστημα 2003-2006. Ο αριθμός των ανασφάλιστων εργαζομένων εκτιμάται ότι είναι περίπου 1.100.000 άτομα (Πανελλήνια Ομοσπονδία Προσωπικού Οργανισμών Κοινωνικής Πολιτικής - Π.Ο.Π.Ο.Κ.Π, 2005 στο Μπουρίκος 2006).

Το δημογραφικό πρόβλημα σε σχέση με το ασφαλιστικό συνδέεται με τη γήρανση του πληθυσμού λόγω της μείωσης του αριθμού των γεννήσεων και της αύξησης του προσδόκιμου επιβίωσης. Αυτό σημαίνει ότι η αναλογία ασφαλισμένων και συνταξιούχων ανατρέπεται και οι εργασιακές εισφορές δεν φαίνεται να καλύπτουν τα αντίστοιχα έξοδα. Επίσης, η αύξηση του πληθυσμού στην Ελλάδα μετά από τη δεκαετία του 1990 οφείλεται κυρίως στη μετανάστευση και όχι στη φυσική αύξηση του πληθυσμού. Π.χ. ο πληθυσμός της Ελλάδας για το έτος 2001 ήταν 10.970.000. Ο αριθμός των Ελλήνων ήταν 10.167.000 και των αλλοδαπών ήταν 800.000. Για το έτος 2005, ο συνολικός πληθυσμός έφτασε στους 11.083.000, εκ των οποίων 10.213.000 Έλληνες και 870.000 αλλοδαποί (ΕΣΥΕ, 2001 και 2006). Για το διάστημα 1991-2004, όπως παρατηρεί ο Δρεπτάκης (2006), η συνολική αύξηση του πληθυσμού ήταν 889.840 άτομα, με τις γεννήσεις και τους θανάτους να διαμορφώνονται στο 1.437.251 και 1.417.678 αντίστοιχα. Άρα η αύξηση του πληθυσμού οφείλεται μόνο κατά 19.573 στη φυσική αύξηση, ενώ κατά 870.267 οφείλεται στην εισροή πληθυσμού από το εξωτερικό.

Ο πληθυσμός των μεταναστών στην Ελλάδα, με βάση τα στοιχεία της Απογραφής του 2001, ήταν 762.191 (Πίνακας 4: Αριθμός απασχολούμενων μεταναστών και ποσοστά στον πληθυσμό και στο εργατικό δυναμικό). Ο αριθμός των ανδρών ανερχόταν σε 415.552 και των γυναικών σε 346.639. Ο μεταναστευτικός πληθυσμός αποτελούσε το 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Οι κυριότερες

---

⁵³ Χλέτσος, Μ. (2003), Οικονομική ανάλυση της κοινωνικής προστασίας, Πανεπιστημιακές σημειώσεις του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

χώρες προέλευσης των μεταναστών ήταν η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Γεωργία και η Ρουμανία. Σύμφωνα μετά ίδια στοιχεία, οι απασχολούμενοι μετανάστες (Πίνακας 4) αποτελούν το 92% του συνολικού εργατικού δυναμικού και οι μετανάστριες αποτελούν περίπου το 88%. Σε ό,τι αφορά τους Έλληνες απασχολούμενους, τα ποσοστά συμμετοχής στο συνολικό εργατικό δυναμικό είναι 90% για τους άνδρες και 86,6% για τις γυναίκες ⁵⁴(Καψάλης 2006).

Πίνακας 4. Αριθμός απασχολούμενων μεταναστών και ποσοστά στον πληθυσμό και στο εργατικό δυναμικό

	Συνολικός πληθυσμός	Απασχολούμενοι	% πληθυσμού	% εργατικού δυναμικού
Μετανάστες	762.191	391.632	51,4	90,8
Άνδρες	415.552	270.731	65,1	92,0
Γυναίκες	346.639	120.901	34,9	88,1
	Συνολικός πληθυσμός	Απασχολούμενοι	% πληθυσμού	% εργατικού δυναμικού
Έλληνες	10.171.906	3.710.317	36,5	88,8
Άνδρες	4.997.874	2.326.153	46,5	90,2
Γυναίκες	5.174.032	1.384.164	26,8	86,6

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

Ο συνολικός αριθμός ασφαλισμένων μεταναστών στα τρία βασικά ασφαλιστικά ταμεία, ΙΚΑ, ΟΓΑ και ΤΕΒΕ, για το 2004 φαίνεται να είναι 263.373 άτομα (Πίνακας 5.), με το ΙΚΑ να έχει το μεγαλύτερο αριθμό των ασφαλισμένων. Όπως σημειώνει η έρευνα του ΙΜΕΠΟ, το 87,7% των αλλοδαπών που είναι ασφαλισμένοι στο ΤΕΒΕ εγγράφηκαν με το νόμο 2910 του 2001.

⁵⁴ Καψάλης, Α. (2006), Μετανάστριες και απασχόληση στην Ελλάδα, Ημερίδα – Γυναίκες και μετανάστευση, 30/06/2006

Πίνακας 5. Μετανάστες ασφαλισμένοι στα βασικά ασφαλιστικά ταμεία

	ΙΚΑ	ΟΓΑ	ΤΕΒΕ
Σύνολο	207.831	41.817	13.725
Άνδρες	149.336	34.257	-
Γυναίκες	58.494	7.560	

Πηγή: ΙΜΕΠΟ 2006

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Βάσης Δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών για το έτος 2003-04 (Πίνακας 6), οι κύριοι λόγοι έκδοσης άδειας παραμονής είναι οικονομικοί και αφορούν στην εργασία⁵⁵ (Κόντης κ.ά. 2006).

Πίνακας 6. Κυριότεροι λόγοι έκδοσης άδειας παραμονής στην Ελλάδα 2003/04

Λόγοι	Αριθμός αδειών ανά /κατηγορία
Εργασία	465.848
Οικογενειακή συνένωση	81.216
Ανεξάρτητες υπηρεσίες	82.954
Σύζυγοι πολιτών ΕΕ	18.751
Εποχιακή εργασία	16.324

Η συμβολή ή όχι της μετανάστευσης στο ασφαλιστικό εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων και από την εφαρμογή μεταναστευτικής πολιτικής. Όμως πρέπει να σημειώσουμε ότι ήδη οι μετανάστες υπήρξαν μια καλή πηγή εσόδων για τα ασφαλιστικά ταμεία, αφού τα προγράμματα νομιμοποίησης (1997-8, 2001 και 2005) συνέβαλαν, λιγότερο ή περισσότερο, στην αύξηση των εσόδων των ασφαλιστικών ταμείων, κυρίως του ΟΓΑ και του ΙΚΑ, από την εξαγορά των ενσήμων των ετών που ήταν ανασφάλιστοι αλλά και από την ασφάλιση τους.

Διερεύνηση της συμβολής των μεταναστών στο ασφαλιστικό σύστημα: μεταβλητότητα μελλοντικών εισφορών και παροχών για τους μετανάστες

Η παρούσα μελέτη διερευνά τη σχέση ασφαλισμένων/συνταξιούχων των μεταναστών σε κάθε ασφαλιστικό φορέα στον οποίο εντάσσονται βάσει της εργασίας

⁵⁵ Κόντης, Α Ζωγραφάκης, Σ. και Μητράκος, Θ. (2006), Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών κατά την διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας στο ΑΕΠ, ΙΜΕΠΟ.

τους. Ειδικότερα εξετάζεται η μεταβλητότητα των μελλοντικών εισφορών και μελλοντικών (ασφαλιστικών) παροχών που προκαλείται από την είσοδο τους στην αγορά εργασίας. Η προσέγγιση αυτή οδηγεί στον προβληματισμό σχετικά με το πώς θα επαναπροσδιοριστεί η αναλογία ασφαλισμένων/συνταξιούχων στους φορείς της κοινωνικής ασφάλισης και κατά συνέπεια η αναλογία εισφορών/ παροχών.

Η αναλογιστική μελέτη ενός πλάνου στοχεύει στη διαπίστωση της κατάστασης βιωσιμότητας αυτού μέσα από τη μελέτη της εξέλιξης των οικονομικών μεγεθών σε βάθος χρόνου. Το διάστημα προβολής των παροχών εκτείνεται μέχρι τη χρονική στιγμή στην οποία εκτιμάται ότι θα καταβληθεί η τελευταία παροχή στον τελευταίο δικαιούχο, κατά την ημερομηνία της αποτίμησης, ο οποίος έχει απομείνει στη ζωή. Δηλαδή η προβολή θα εκτείνεται μέχρι τη χρονική στιγμή κατά την οποία εκτιμάται ότι θα αποβιώσει και ο τελευταίος δικαιούχος συντάξεως από τους υπάρχοντες σε κάθε φορέα κατά την ημερομηνία της αποτίμησης. Η αναλογιστική μελέτη επί της ουσίας αφορά στην αποτίμηση των σωρευμένων υποχρεώσεων, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί μέχρι την ημερομηνία της αποτίμησης, των αναμενόμενων μελλοντικών υποχρεώσεων και των αναμενόμενων μελλοντικών εισφορών. Ως υποχρεώσεις ορίζουμε τις αποδιδόμενες παροχές στον ασφαλισμένο κατά την ημερομηνία εξόδου του από τον φορέα ασφάλισης.

Για την παρούσα αναλογιστική μελέτη λήφθηκαν υπόψη τα παρακάτω χαρακτηριστικά των μεταναστών: το φύλο, το έτος γέννησης, την υπηκοότητα, τον οργανισμό ασφάλισης, το επάγγελμα και το εισόδημα. Σημειώνεται ότι από το σύνολο των αλλοδαπών θεωρήσαμε ως εργαζόμενους εκείνους που βρίσκονται στο ηλικιακό διάστημα από 15 έως 60 ετών, δηλαδή 803 από τα 1.085 άτομα που λάβαμε από την ΕΣΥΕ. Τα Ταμεία στα οποία εντάσσονται οι παραπάνω ασφαλισμένοι καλύπτουν τους κύριους φορείς της κοινωνικής ασφάλισης, δηλαδή το ΙΚΑ, το Δημόσιο, τον ΟΓΑ και το ΤΕΒΕ. Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι ασφαλισμένοι μετανάστες που εργάζονται στο Δημόσιο είναι σύζυγοι Ελλήνων που έχουν αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα.

Οι Πίνακες 7 και 8 παρουσιάζουν τον λόγο των αναμενόμενων παροχών ως προς τις αναμενόμενες εισφορές διαχρονικά και για διάστημα που καλύπτει μία εικοσαετία και για την κύρια και για την επικουρική σύνταξη.

Πίνακας 7. Κύρια σύνταξη

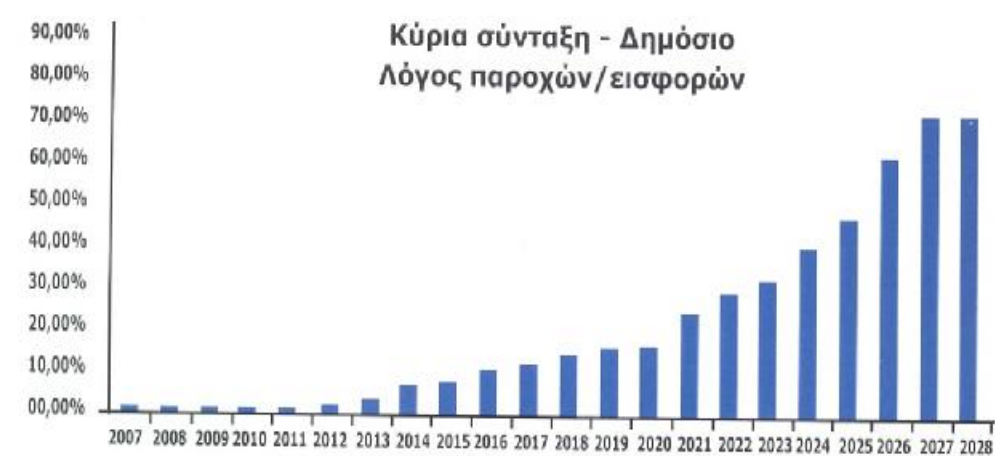
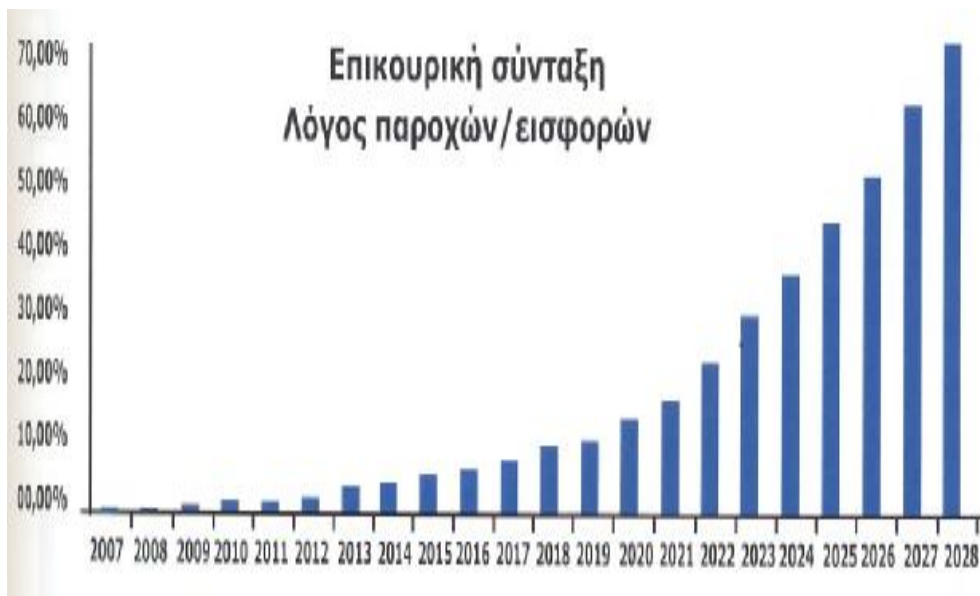
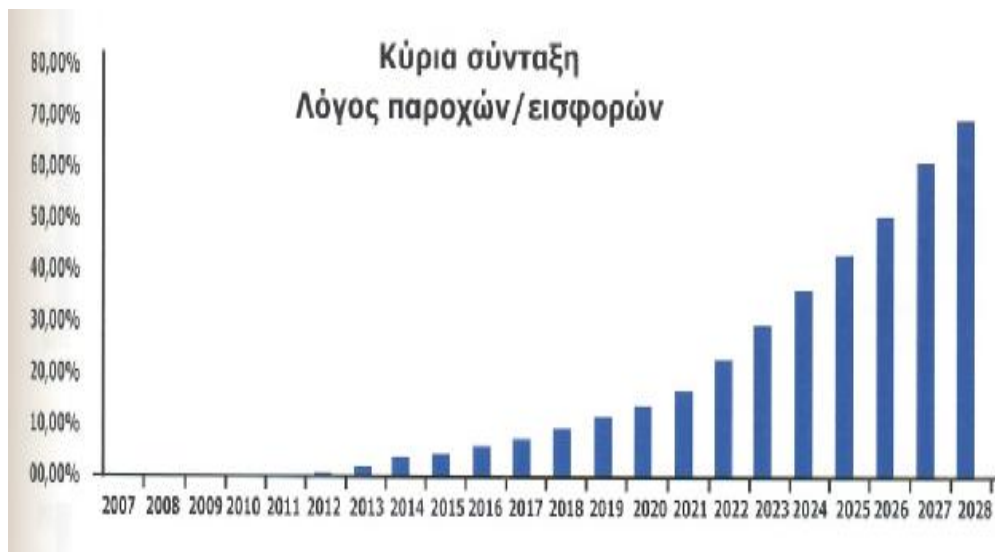
Έτος	Αναμενόμενες παροχές	Αναμενόμενες εισφορές	Λόγος αναμενόμενων παροχών/αναμενόμενων εισφορών (%)
2007	1.545	3.605.922	0,04
2008	4.817	3.717.777	0,13
2009	8.522	3.860.907	0,22
2010	12.728	3.977.199	0,32
2011	17.477	4.207.682	0,42
2012	29.400	4.329.396	0,68
2013	94.707	4.497.215	2,11
2014	173.478	4.623.725	3,75
2015	226.356	4.796.107	4,72
2016	306.497	4.926.585	6,22
2017	381.965	5.058.236	7,55
2018	489.385	5.190.780	9,43
2019	617.469	5.323.955	11,60
2020	759.044	5.457.368	13,91
2021	963.265	5.591.199	17,23
2022	1.174.748	5.062.174	23,21
2023	1.508.013	5.023.456	30,02
2024	1.815.434	5.008.495	36,25
2025	2.179.972	4.973.056	43,84
2026	2.541.717	4.946.434	51,38
2027	3.015.652	4.876.392	61,84
2028	3.404.930	4.854.784	70,14

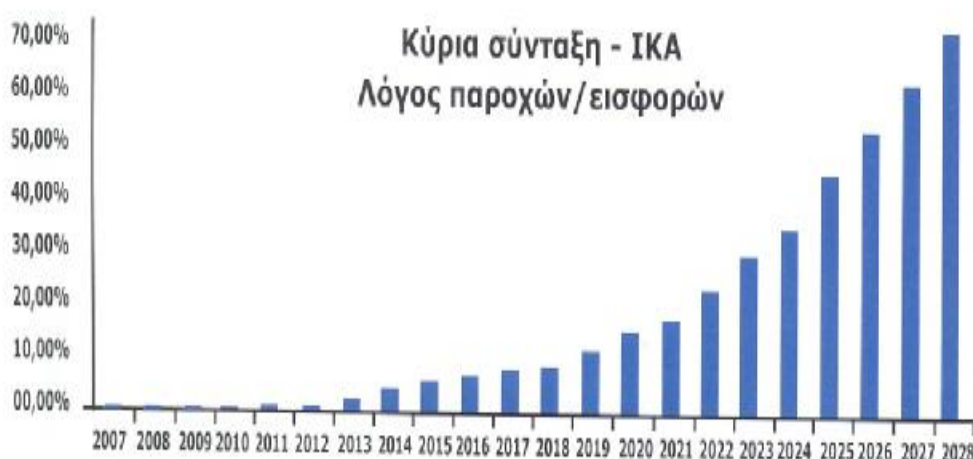
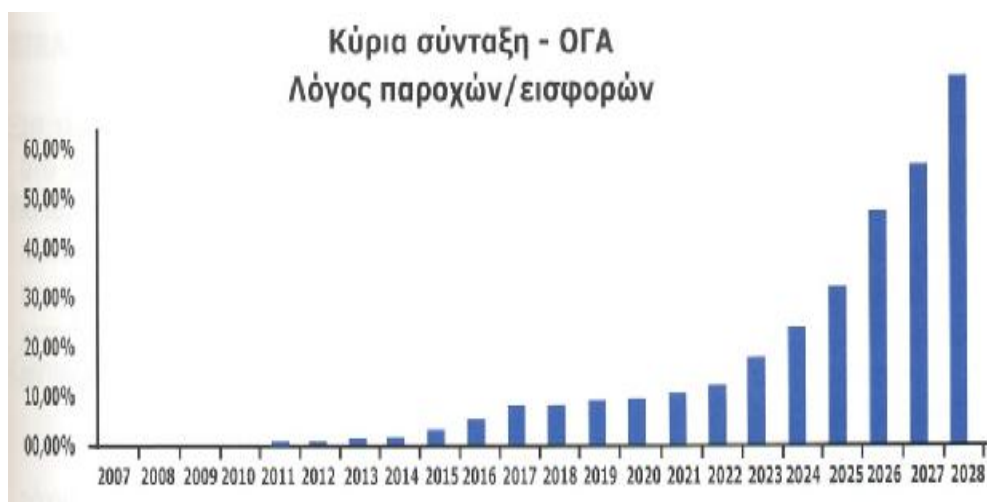
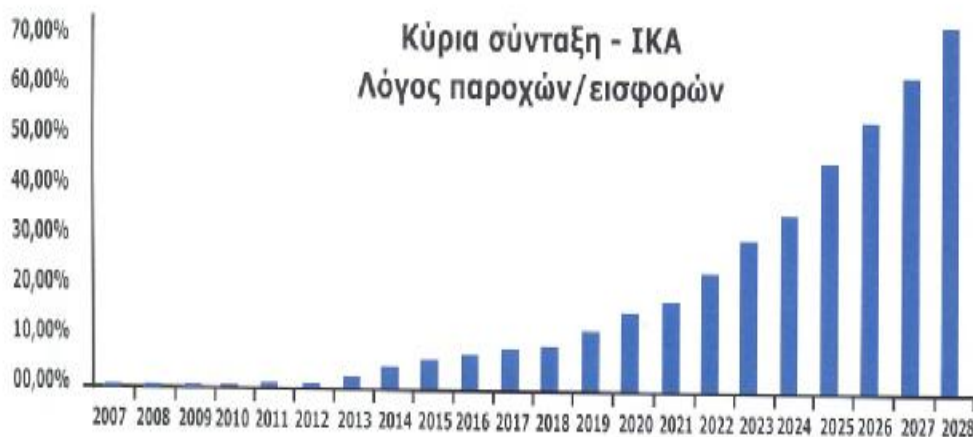
Όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 7, οι αναμενόμενες παροχές για ένα μεγάλο διάστημα είναι πάρα πολύ χαμηλές σε σχέση με τις αναμενόμενες εισφορές. Και αυτό διότι η ένταξη των μεταναστών στους ασφαλιστικούς φορείς είναι πρόσφατη και συνεπώς για τουλάχιστον 20 χρόνια δεν θεμελιώνεται συνταξιοδοτικό δικαίωμα. Μετά την πάροδο όμως της εικοσαετίας, και ακριβώς εξαιτίας του ότι οι μετανάστες θεμελιώνουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα, οι αναμενόμενες παροχές προσεγγίζουν σε

υψηλό βαθμό τις αναμενόμενες εισφορές και ενδέχεται και να τις υπερβούν. Το ίδιο ακριβώς παρατηρείται και στην επικουρική σύνταξη, γεγονός αναμενόμενο καθώς, για να δικαιωθεί ο ασφαλισμένος κάθε φορά επικουρικής συντάξεως, θα πρέπει πρώτα να δικαιωθεί κυρίας συντάξεως.

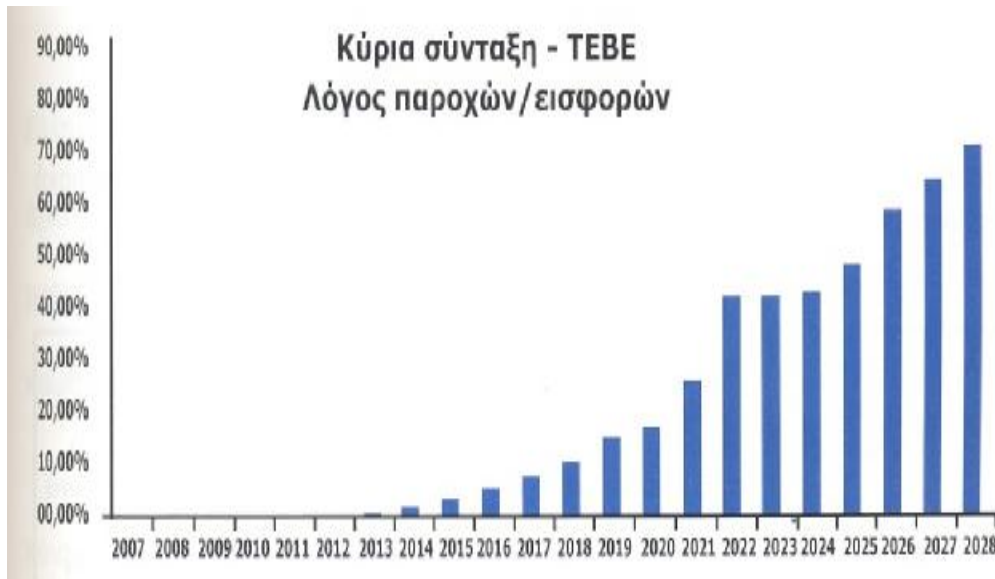
Πίνακας 8. Επικουρική σύνταξη

Έτος	Αναμενόμενες παροχές	Αναμενόμενες εισφορές	Λόγος αναμενόμενων παροχών/ αναμενόμενων εισφορών (%)
2007	1.346	1.101.666	0,12
2008	4.260	1.136.220	0,37
2009	7.699	1.171.450	0,66
2010	11.729	1.207.232	0,97
2011	16.455	1.243.581	1,32
2012	21.942	1.280.440	1,71
2013	38.199	1.317.871	2,90
2014	55.722	1.356.062	4,11
2015	68.594	1.394.853	4,92
2016	89.045	1.434.105	6,21
2017	108.233	1.473.744	7,34
2018	134.887	1.513.671	8,91
2019	164.739	1.553.798	10,60
2020	202.920	1.594.014	12,73
2021	250.830	1.634.357	15,35
2022	307.765	1.493.850	20,60
2023	401.964	1.480.376	27,15
2024	490.275	1.474.195	33,26
2025	588.353	1.465.358	40,15
2026	685.934	1.459.992	46,98
2027	819.169	1.440.680	56,86
2028	931.603	1.433.363	64,99
2028	3.404.930	4.854.784	70,14

Σημαντικός παράγοντας που φαίνεται να έχει τη δυνατότητα να ανατρέψει τις δύσκολες δημογραφικές προοπτικές είναι η μετανάστευση. Η επίδραση της στα ασφαλιστικά ταμεία και τις συντάξεις θεωρείται θετική, γιατί οι μετανάστες και οι μετανάστριες έχουν ενταχθεί πρόσφατα στην κοινωνική ασφάλιση και υπάγονται στο νέο συνταξιοδοτικό καθεστώς. Εκτιμάται ότι θα περάσουν αρκετά χρόνια για θεμελίωση παροχών, δηλαδή τουλάχιστον για τα επόμενα 20 χρόνια οι μετανάστες και οι μετανάστριες θα "τροφοδοτούν" με τις εισφορές τους τα ταμεία χωρίς να "αξιώνουν" αντίστοιχο επίπεδο παροχών.

Η επίδραση της εισροής των μεταναστών στην αναλογία μη παραγωγικός πληθυσμός (νέοι έως 19 ετών, άνεργοι και συνταξιούχοι ηλικίας 60 ετών και πλέον) προς εργατικό δυναμικό είναι:

$$\frac{\text{Νέοι - 19 + άνεργοι + συνταξιούχοι}}{\text{Εργατικό δυναμικό}}$$

και παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα για τα έτη 2000-2004 (Τα πληθυσμιακά στοιχεία 1998-2004 είναι από την ΕΣΥΕ)

Έτος	Χωρίς εισροή μεταναστών	Με αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά 5% λόγω εισροής μεταναστών	Με αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά 10% λόγω εισροής μεταναστών	Με αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά 15% λόγω εισροής μεταναστών	Με αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά 20% λόγω εισροής μετά νόστων
2000	1,16	1,11	1,06	1,01	0,97
2001	1,19	1,14	1,08	1,04	0,99
2002	1,14	1,09	1,04	0,99	0,95
2003	1,13	1,08	1,03	0,98	0,94
2004	1,12	1,07	1,02	0,98	0,94

Πρέπει να τονίσουμε πάντως ότι μια ευνοϊκή δημογραφική επίπτωση αποτελεί μεν σημαντικό θετικό παράγοντα για το ασφαλιστικό, δεν παύει όμως να είναι προσωρινή, έστω και αν ο χρονικός ορίζοντας του προσωρινού καλύπτει 20 χρόνια. Με άλλα λόγια, δεν σημαίνει ότι είναι η λύση στο πρόβλημα. Εάν δεν ληφθούν σοβαρά μέτρα, τότε κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι μακροπρόθεσμα, όταν θα πρέπει να αποδοθούν οι παροχές στον μεγάλο αριθμό των μεταναστών που σήμερα είναι στην αγορά εργασίας, αυτή η ευεργετική επίδραση δεν θα αντιστραφεί.

5.5 ΕΡΕΥΝΑ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΗΓΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε

Η παρούσα έρευνα συγκρίνονται οι οικονομικές επιδόσεις (ποσοστά απασχόλησης, αμοιβές) των μεταναστών με εκείνες των Ελλήνων και επιχειρεί να δει σε ποιο βαθμό οι αποκλίσεις που καταγράφονται μπορούν να εξηγηθούν από τα δημογραφικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά των δύο ομάδων. Πρόσθετες ερμηνευτικές μεταβλητές που προτείνονται είναι το επίπεδο μακροοικονομικής ανάπτυξης, η συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας, η έκταση της άτυπης οικονομίας κ.λπ., μεταβλητές οι οποίες φαίνεται να μπορούν να ερμηνεύσουν και την

κατεύθυνση και το μέγεθος των αποκλίσεων που παρατηρούνται μεταξύ γηγενών και μεταναστών σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η κατάρρευση του πολιτικού συστήματος στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης σε συνδυασμό με τις τεχνολογικές εξελίξεις και τη διεύρυνση της εισοδηματικής ανισότητας μεταξύ αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών οδήγησαν τα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια σε σημαντική ενίσχυση των μεταναστευτικών ρευμάτων παγκοσμίως ⁵⁶(World Bank, 2006). Ενδεικτικό αναφέρεται ότι το 2001 οι αλλοδαποί αποτελούσαν ποσοστό 5,3% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ-15, έναντι 3,3% το 1991. Στην Ελλάδα στο διάστημα αυτό, το μέγεθος του μεταναστευτικού ρεύματος ήταν πιο έντονο, με αποτέλεσμα το 2001 το ποσοστό των αλλοδαπών στον πληθυσμό να ανέρχεται σε 7,0%, από μόλις 1,6% το 1991. Το μέγεθος της εισροής μεταναστών προς την Ελλάδα αποδίδεται τόσο στη γεινίαση της με χώρες στις οποίες ανετράπη το πολιτικό καθεστώς, όσο και στους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ⁵⁷(Kasimis and Kassimi, 2004, Cavounidis, 2006)

Τα δεδομένα αυτά έχουν οδηγήσει σε εκτεταμένη συζήτηση για την ανάγκη εναρμόνισης της μεταναστευτικής πολιτικής των επιμέρους χωρών ⁵⁸(European Commission, 2005), ενώ έχουν αποτελέσει και αφορμή για επανεξέταση, και στη θεωρητική και στην εφαρμοσμένη οικονομική βιβλιογραφία, των συνεπειών των μετακινήσεων του πληθυσμού επί της οικονομικής ευημερίας των μεταναστών και των γηγενών στις χώρες προορισμού αλλά και στις χώρες προέλευσης. Το ενδιαφέρον όμως επικεντρώνεται στις συνέπειες της μετανάστευσης για την οικονομική ευημερία των γηγενών στις χώρες υποδοχής. Οι βραχυχρόνιες συνέπειες, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, εξαρτώνται κυρίως από τη δυνατότητα υποκατάστασης των υπηκόων κάθε χώρας από μετανάστες στην αγορά εργασίας. Οι περισσότερες εμπειρικές μελέτες, είτε για την Ελλάδα είτε για άλλες χώρες του ΟΟΣΑ, διαπιστώνουν ότι η μετανάστευση δεν έχει γενικά οδηγήσει σε αύξηση της ανεργίας ανάμεσα στους υπηκόους της κάθε χώρας. Το αποτέλεσμα αυτό αποδίδεται συνήθως στην περιορισμένη δυνατότητα υποκατάστασης μεταξύ των δύο ομάδων,

---

⁵⁶ World Bank (2006), Global Economic Prospect. Washington DC.

⁵⁷ Kasimis, C. Kassimi, C., (2004), Greece: a history of migration, Migration information Source

Cavounidis, J. (2006), Labor market impact of migration: Employment structures and the case of Greece, International Migration review.

⁵⁸ <http://ec.europa.eu>

τόσο λόγω των διαφορετικών ειδικοτήτων τις οποίες έχουν όσο και λόγω της εγκατάστασης των μεταναστών σε περιοχές με αυξημένη ζήτηση για τις δεξιότητες τους.

Λιγότερη σημασία έχει δοθεί από την οικονομική βιβλιογραφία στην καταγραφή και ανάλυση των οικονομικών επιδόσεων των μεταναστών σε σύγκριση με εκείνες των γηγενών, παρότι οι επιδόσεις αυτές, και ειδικότερα η συμμετοχή στην αγορά εργασίας, αποτελούν βασική προϋπόθεση για την ενσωμάτωση τους στην κοινωνία της χώρας υποδοχής. Η όποια συζήτηση βασίζεται συνήθως είτε σε μη συστηματικές καταγραφές είτε σε έρευνες στάσεων για την οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών. Ωστόσο, τελευταία έχει αρχίσει η χρήση ποσοτικών δεδομένων για να διαπιστωθεί η έκταση της συμμετοχής των μεταναστών στην οικονομική ζωή της χώρας διαμονής. Οι διαφορές μεταξύ χωρών ως προς τις συγκριτικές με τους γηγενείς επιδόσεις των μεταναστών αποδίδονται, μεταξύ άλλων, στην ακολουθούμενη σε κάθε χώρα μεταναστευτική πολιτική, στη διάρκεια παραμονής των μεταναστών στη χώρα υποδοχής και στο βαθμό στον οποίο οι μετανάστες γνωρίζουν τη γλώσσα του τόπου διαμονής και αναπτύσσουν κοινωνικές σχέσεις.

Η συμμετοχή των μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας έχει αποτελέσει αντικείμενο μελετών όπως π.χ. της Cavournidis (2006) και του Κανελλόπουλου (2006). Η πρώτη μελέτη επικεντρώνεται στη μεταβολή που επέφερε η είσοδος των μεταναστών στην έκταση της εξαρτημένης εργασίας και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, επειδή σε μεγάλο βαθμό οι μετανάστες αντικατέστησαν τα συμβοηθούμενα μέλη της οικογένειας ως μισθωτοί, μια από τις συνέπειες της εισροής μεταναστών ήταν η ενίσχυση της μισθωτής εργασίας. Η δεύτερη μελέτη αποτυπώνει τα δημογραφικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά των μεταναστών στην Ελλάδα και καταγράφει το ποσοστό της συμμετοχής αυτών στην ελληνική αγορά εργασίας. Το βασικό της συμπέρασμα είναι η ετερογένεια στα ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών σε σχέση με τη χώρα υπηκοότητας τους και ειδικότερα η αντιστρόφως ανάλογη σχέση που παρατηρείται μεταξύ του ποσοστού απασχόλησης των μεταναστών, από τη μια πλευρά, και του *επιπέδου ανάπτυξης* της χώρας προέλευσης τους από την άλλη.

Η παρούσα έρευνα είναι συναφής με τη δεύτερη μελέτη που αναφέρθηκε και συμπληρωματική ως προς αυτήν. Επιδιώκει τη σύγκριση των επιδόσεων των Ελλήνων και των μεταναστών στην αγορά εργασίας και την παραβολή της εικόνας αυτής με εκείνη σε άλλες χώρες της ΕΕ-15. Η τεκμηρίωση αυτή είναι απαραίτητη για

τρεις τουλάχιστον λόγους. Πρώτον, επειδή μπορεί να συμβάλει στο σχεδιασμό μέτρων οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής με στόχο την αντιμετώπιση των αναγκών των μεταναστών που βρίσκονται ήδη στη χώρα μας. Δεύτερον, γιατί μπορεί να βοηθήσει στην εκτίμηση της μελλοντικής δραστηριοποίησης των ήδη εγκατεστημένων στην Ελλάδα μεταναστών. Τρίτον, διότι τα δεδομένα αυτά μπορούν να χρησιμεύσουν στην πρόβλεψη μελλοντικών εισροών μεταναστών, αφού οι οικονομικές επιδόσεις των μεταναστών σε μια χώρα αποτελούν, για όσους σκέφτονται να μεταναστεύσουν, βασικό κριτήριο στην επιλογή της χώρας προορισμού.

Τα συγκεκριμένα ερωτήματα στα οποία επιχειρεί να απαντήσει η παρούσα έρευνα είναι: (α) Πώς συγκρίνονται τα ποσοστά συμμετοχής, απασχόλησης και ανεργίας των Ελλήνων με εκείνα των μεταναστών; (β) Πόσο ομοιόμορφη είναι η παρουσία των μεταναστών σε όλους τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας; (γ) Πώς συγκρίνονται οι μισθοί των μεταναστών με εκείνους των ημεδαπών; (δ) Μπορεί η απόκλιση στα ποσοστά απασχόλησης να αποδοθεί σε διαφορές ως προς τα δημογραφικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά των δύο ομάδων; (ε) Σε ποιο βαθμό εξηγούνται οι αποκλίσεις στους μισθούς των δύο ομάδων από τις διαφορές στα δημογραφικά και τα παραγωγικά χαρακτηριστικά των δύο ομάδων, από τη δραστηριοποίηση τους σε διαφορετικούς κλάδους και την άσκηση άλλων επαγγελματιών; (στ) Πώς συγκρίνεται η απόκλιση που παρατηρείται στην Ελλάδα στα ποσοστά απασχόλησης και στους μισθούς μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών με τις αντίστοιχες αποκλίσεις σε άλλες χώρες της ΕΕ-15;

Για την Ελλάδα, τρεις είναι οι συνηθέστερα χρησιμοποιούμενες πηγές για τη *συστηματική* παρακολούθηση του αριθμού και των χαρακτηριστικών των μεταναστών: (α) η τριμηνιαία δειγματοληπτική Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΣΥΕ, (β) η ετήσια δειγματοληπτική Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (ΕΕΣΔ) της ΕΣΥΕ και (γ) τα ομαδοποιημένα στοιχεία των ασφαλισμένων στο ΙΚΑ. Δύο επιπλέον πηγές στοιχείων, οι οποίες όμως δεν είναι διαθέσιμες σε τακτική βάση, είναι: (α) η Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) που διεξάγεται κάθε τέσσερα περίπου χρόνια και (β) η διεξαγόμενη ανά δεκαετία απογραφή του πληθυσμού.

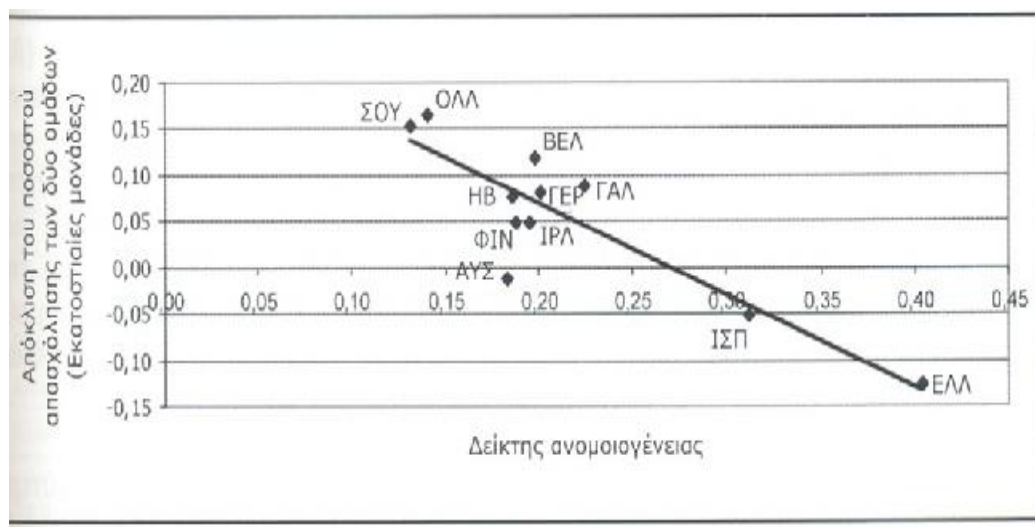
Η ΕΕΣΔ, η οποία βασίζεται σε δείγμα περίπου 6.700 νοικοκυριών, με συνολικά περίπου 15 χιλιάδες μέλη, περιλαμβάνει περισσότερες πληροφορίες σε σύγκριση με άλλες πηγές ως προς τα δημογραφικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά

των μελών των νοικοκυριών, τα εισοδήματα και τις συνθήκες διαβίωσης τους και είναι πιο επίκαιρη από την απογραφή πληθυσμού ή την ΕΟΠ. Η ΕΕΣΔ όμως έχει το μειονέκτημα ότι *υποεκτιμά* τον αριθμό των μεταναστών, όπως φαίνεται από το γεγονός ότι σύμφωνα με την ΕΕΣΔ το 2004 το ποσοστό των αλλοδαπών άνω των 19 ετών στον πληθυσμό είναι 5,4%, ενώ σύμφωνα με την τελευταία απογραφή πληθυσμού το ποσοστό αυτό ήταν 6,7% το 2001. Γι' αυτό το λόγο, τα αποτελέσματα που προκύπτουν με βάση την ΕΕΣΔ πρέπει να λαμβάνονται υπόψη με κάποια επιφύλαξη. Επιπλέον, η ΕΕΣΔ δεν περιλαμβάνει πληροφορίες για το πόσα έτη βρίσκονται οι μετανάστες στην Ελλάδα. Τέλος, λεπτομερή στοιχεία για τη χώρα προέλευσης των αλλοδαπών, παρότι συλλέγονται, δεν δημοσιοποιούνται.¹⁰ Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιφυλάξεις, στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιούνται στοιχεία κυρίως από την ΕΕΣΔ, ενώ στοιχεία από την ΕΕΔ, το ΙΚΑ και την απογραφή πληθυσμού του 2001 χρησιμοποιούνται *συμπληρωματικό*.

Όσον αφορά τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15, τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται εδώ αντλούνται από δύο πηγές: (α) τον ΟΟΣΑ και (β) μελέτες που χρησιμοποιούν το Ευρωπαϊκό Πάνελ Νοικοκυριών την περίοδο 1994-2001. Παρότι οι αναλύσεις των περισσότερων μελετητών για τις χώρες της ΕΕ-15 στηρίζονται στο OECD, είναι πιθανόν η βάση αυτή να υποεκτιμά την παρουσία των μεταναστών, αφού ο σχεδιασμός και η υλοποίηση της ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, πριν από την κατάρρευση του καθεστώτος στην Αλβανία και χωρίς πρόβλεψη για ανανέωση του δείγματος. Ειδικά για την Ελλάδα, το OECD δεν χρησιμοποιείται, επειδή τα "αλλοδαπά" νοικοκυριά είχαν "εξαιρεθεί" από το δείγμα.

Τα δημογραφικά και τα παραγωγικά χαρακτηριστικά των μεταναστών στις επιμέρους χώρες της ΕΕ-15 φαίνεται να είναι σε γενικές γραμμές παρόμοια και επομένως δεν μπορούν να εξηγήσουν γιατί η απόκλιση στα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ των υπηκόων κάθε χώρας και των μεταναστών είναι θετική σε κάποιες χώρες και αρνητική σε άλλες. Οι λόγοι μάλλον θα πρέπει να αναζητηθούν σε διαφορές μεταξύ των χωρών υποδοχής ως προς το μακροοικονομικό περιβάλλον, τη σύνθεση της οικονομικής δραστηριότητας, την έκταση της άτυπης οικονομίας, το μέσο αριθμό των ετών διαμονής των μεταναστών στη χώρα υποδοχής, καθώς και σε διαφορές ως προς το επίπεδο ανάπτυξης στις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Οι εξηγήσεις δεν είναι απλές και σε κάθε περίπτωση απαιτείται συνδυασμός των πιο πάνω πιθανών ερμηνειών. Το υπόλοιπο της ενότητας αυτής προσπαθεί να καταγράψει ορισμένες απλές συσχετίσεις που παρατηρούνται.

Οι ιδιαίτερα υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που καταγράφηκαν στην Ελλάδα και στην Ισπανία κατά το διάστημα 1995-2006 (3,8% και 3,6% αντίστοιχα) συνέβαλαν στα υψηλά ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών, όπως και η απασχόληση των μεταναστών συνέβαλε στους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης των χωρών αυτών. Ωστόσο, στην Ιταλία το υψηλό ποσοστό απασχόλησης των μεταναστών σημειώθηκε παρότι στο διάστημα 1995-2006 ο ρυθμός ανάπτυξης (1,5%) ήταν σημαντικά χαμηλότερος από ό,τι αρκετών άλλων χωρών της ΕΕ-15. Φαίνεται επομένως πιθανόν η έκταση της συμμετοχής των μεταναστών να εξαρτάται και από τους *συγκεκριμένους κλάδους* που τροφοδοτούν την ανάπτυξη. Όπως είναι αναμενόμενο, σε όλες τις χώρες η κλαδική ταξινόμηση της απασχόλησης των μεταναστών διαφέρει από εκείνη των γηγενών εφόσον, μεταξύ άλλων, η απασχόληση σε ορισμένους κλάδους (π.χ. δημόσια διοίκηση) προϋποθέτει την υπηκοότητα του τόπου διαμονής. Τα στοιχεία δείχνουν ότι τα υψηλά ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών σε ορισμένες χώρες (π.χ. Ελλάδα, Ισπανία) συνοδεύονται από υψηλότερο βαθμό συγκέντρωσης σε λίγους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και επομένως υψηλό βαθμό ανομοιογένειας.¹⁵ Αναλυτικότερα για την Ελλάδα, που, όπως φαίνεται από το Διάγραμμα που ακολουθεί, έχει τον υψηλότερο δείκτη ανομοιογένειας, υπάρχει συγκέντρωση των αλλοδαπών ανδρών στις Κατασκευές και των αλλοδαπών γυναικών στα Ξενοδοχεία και Εστιατόρια και σε υπηρεσίες που παρέχονται άμεσα προς τα νοικοκυριά (*Λοιπές υπηρεσίες*), όπως φαίνεται από το ακόλουθο σχεδιάγραμμα.

Διαφορές παρατηρούνται και στην επαγγελματική ταξινόμηση των ημεδαπών και Ι των μεταναστών. Ειδικότερα, το 2001 σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού περίπου το 73% των ανδρών μεταναστών και το 58% των γυναικών μεταναστριών εργάζονταν ως τεχνίτες, χειριστές μεταφορικών μέσων, ανειδίκευτοι εργάτες και μικροεπαγγελματίες, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο των απασχολούμενων (Ελλήνων και αλλοδαπών) ήταν 39% για τους άνδρες και 16% για τις γυναίκες.

Επιπλέον, τα ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών φαίνεται να είναι υψηλότερα σε χώρες που πρόσφατο μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής μεταναστών.

Η συσχέτιση αυτή πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι η ίδια η ζήτηση σε κλάδους στους οποίους οι μετανάστες ήταν διατεθειμένοι να απασχοληθούν αποτέλεσε το κίνητρο για τη μετανάστευση τους στις συγκεκριμένες χώρες.

Το ποσοστό συμμετοχής και απασχόλησης των μεταναστών στη χώρα υποδοχής φαίνεται να επηρεάζεται από τη χώρα προέλευσης. Ειδικότερα, παρατηρείται ότι στις χώρες στις οποίες υψηλό ποσοστό των μεταναστών προέρχεται από ανεπτυγμένες χώρες (ΕΕ-15, Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος, ΗΠΑ) το ποσοστό απασχόλησης των μεταναστών υπολείπεται εκείνου των γηγενών. Για την ερμηνεία της πιθανής αυτής συσχέτισης και για να διερευνηθεί αν αντανακλά την περιορισμένη ζήτηση για τις ειδικότητες που προσφέρουν οι επιμέρους ομάδες ή τους υψηλούς μισθούς επιφύλαξης των μεταναστών που προέρχονται από ανεπτυγμένες χώρες, χρειάζονται αναλυτικά στοιχεία για το ποσοστό απασχόλησης και ανεργίας των μεταναστών ανά χώρα προέλευσης. Μια άλλη πιθανή εξήγηση για τις διαφορές μεταξύ χωρών στα ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών είναι η έκταση της άτυπης οικονομίας στις χώρες υποδοχής. Φαίνεται ότι τα ποσοστά απασχόλησης των αλλοδαπών είναι υψηλότερα σε χώρες στις οποίες εκτιμάται ότι η έκταση της άτυπης οικονομίας είναι μεγαλύτερη ⁵⁹(Schneider, 2006). Η εξήγηση βέβαια αυτή δεν είναι συμβατή με τα στοιχεία για όλες τις χώρες. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελεί η Αυστρία, όπου, ενώ η άτυπη οικονομία εκτιμάται ότι είναι περιορισμένη, το ποσοστό απασχόλησης των μεταναστών είναι υψηλό. Τέλος, φαίνεται ότι οι οικονομικές επιδόσεις των μεταναστών διαφέρουν μεταξύ χωρών ανάλογα με τις προϋποθέσεις για την είσοδο των μεταναστών στις χώρες υποδοχής

---

⁵⁹ <http://www.oecd.org>

καθώς και με τυχόν περιορισμούς στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας και στο κράτος πρόνοιας ⁶⁰(Buchel and Frick, 2003)

Η απασχόληση αποτελεί μια πτυχή των οικονομικών επιδόσεων, μια δεύτερη διάσταση είναι το εισόδημα το οποίο λαμβάνουν όσοι εργάζονται. Οι διαφορές στους μισθούς μεταξύ μεταναστών και υπηκόων κάθε χώρας είναι το αντικείμενο της επόμενης ενότητας.

5.6 ΕΡΕΥΝΑ – ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Η παράνομη είσοδος και διαμονή μεταναστών αποτελεί ίσως τη λιγότερο ερευνημένη πλευρά της μετανάστευσης στη χώρα μας. Η απουσία έρευνας για το θέμα είναι μάλλον αξιοπερίεργη, δεδομένου ότι πλέον η λαθρομετανάστευση δεν αποτελεί περιθωριακή περίπτωση μιας μικρής μερίδας ατόμων, αλλά αποτελεί τρόπο μετανάστευσης για μεγάλο μέρος των αλλοδαπών. Η παρούσα έρευνα εξετάζει την πορεία και τις επιπτώσεις της λαθρομετανάστευσης τόσο για τη χώρα υποδοχής όσο και για τους ίδιους τους μετανάστες, με στόχο να συμβάλει στη πληρέστερη κατανόηση του φαινομένου και τη διεύρυνση της συζήτησης γύρω από το θέμα αυτό. Επιπλέον, η εισήγηση εστιάζει σε κάποια επιμέρους σημεία που συχνά διέπονται από στερεότυπες αντιλήψεις -μύθους- όπως: η χρήση οδηγών για το πέρασμα των συνόρων, η διαφορά μεταξύ human smuggling και trafficking το αν η Ελλάδα είναι χώρα μετάβασης ή εγκατάστασης για αυτές τις ομάδες, η εμπειρία της μεταβατικής μετανάστευσης και η ανάμιξη μεταναστών και προσφύγων στην πορεία της λαθρομετανάστευσης.

Σύμφωνα με έρευνες της Ε.Ε, κάθε καλοκαίρι η Λαμπεντούσα και η Μάλτα γεμίζουν με χιλιάδες λαθρομετανάστες που καταφτάνουν συνωστισμένοι σε βάρκες από τη Λιβύη και τη Τυνησία. Λίγο πιο δυτικά, στα Κανάρια νησιά καταφθάνουν συχνά βάρκες Αφρικανών από το Μαρόκο, τη Μαυριτανία και τη Σενεγάλη. Πολλοί πληρώνουν το ταξίδι με τη ζωή τους, όπως μαρτυρούν τα νεκρά σώματα που ξεβράζει η θάλασσα. Τα τελευταία δύο χρόνια το φαινόμενο έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις: αρκεί να αναφέρει κανείς ότι τους πρώτους 9 μήνες του 2006 έφτασαν στα Κανάρια νησιά περίπου 24.000 μετανάστες, τέσσερις φορές περισσότεροι από

---

⁶⁰ Buchel, F. and Frick, J.R. (2003), Immigrants, economic performance across Europa – Does immigration polity matter?, EPAG Working paper 2003-42, University of Essex

ό,τι το 2005. Η Ισπανία, η Ιταλία, η Μάλτα και η Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολο της επιτείνουν τους θαλάσσιους ελέγχους, αλλά το κύμα μοιάζει ανεξέλεγκτο.

Στην ακριβώς αντίπερα πλευρά της Μεσογείου, στα ανατολικά παράλια, η Ελλάδα και η Τουρκία αντιμετωπίζουν ακριβώς το ίδιο φαινόμενο μετανάστευσης από στεριά και θάλασσα, με την ίδια οξύτητα. Το φαινόμενο παρουσίαζε ιδιαίτερη έξαρση τα τελευταία 5-6 περίπου χρόνια και σε γενικές γραμμές έχει πανομοιότυπα χαρακτηριστικά σε όλη τη Μεσόγειο: μετανάστες και πρόσφυγες από την Αφρική και την Ασία εγκαταλείπουν τις χώρες τους με κάθε τρόπο, αναζητώντας εργασία, προστασία και ασφάλεια, και ξεβράζονται στις ευρωπαϊκές ακτές κατά εκατοντάδες.

Η άφιξη τους θέτει μια σειρά από θέματα κοινωνικής και μεταναστευτικής πολιτικής και επείγουσας ανθρωπιστικής βοήθειας. Επιπλέον, η λαθρομετανάστευση θέτει προκλήσεις για πολύ περισσότερες χώρες εκτός από τη χώρα άφιξης, καθώς αφορά την Ευρώπη στο σύνολο της, αλλά και τις χώρες προέλευσης και μετάβασης.

Στην παρούσα έρευνα θα εξεταστεί συνοπτικά το φαινόμενο της λαθρομετανάστευσης στην Ελλάδα, περιγράφοντας τα αίτια, την πορεία και τις επιπτώσεις του για τις χώρες υποδοχής, αλλά και για τους ίδιους τους μετανάστες. Ο στόχος του κειμένου είναι να φωτίσει κάποιες λιγότερο ερευνημένες πλευρές και να συμβάλει στην πληρέστερη κατανόηση του φαινομένου.

Η έρευνα και καταγραφή της λαθρομετανάστευσης

Η βιβλιογραφία για το θέμα της λαθρομετανάστευσης είναι πολύ περιορισμένη και στην Ελλάδα βρίσκεται σε εμβρυακό στάδιο. Πέρα από τα μέσα ενημέρωσης, ελάχιστα έχουν γραφτεί για τους λαθρομετανάστες. Η απουσία της έρευνας έχει ίσως δύο εξηγήσεις: πρώτον η κυρίαρχη αντίληψη στην Ελλάδα, τόσο των ερευνητών όσο και της κρατικής πολιτικής, είναι ότι η μετανάστευση αποτελεί θέμα από τη στιγμή της άφιξης και μετά. Μέχρι που να φτάσουν και να εγκατασταθούν, οι μετανάστες δεν αποτελούν θέμα ανάλυσης -αντιμετωπίζονται ως 'πρόβλημα', αλλά χωρίς προβληματισμό.

Δεύτερον, η συγκέντρωση στοιχείων είναι αντικειμενικά δύσκολη, έως αδύνατη. Λόγω της παράνομης φύσης της, η λαθρομετανάστευση είναι αδύνατον να καταγραφεί με ακρίβεια. Συνήθως υπάρχουν δύο τύπου υπολογισμοί: ο αριθμός των μεταναστών που τυγχάνει να εντοπιστούν στα σύνορα, χερσαία και θαλάσσια (συμπεριλαμβανομένων και όσων περισυλλέγονται από το λιμενικό σώμα), και ο αριθμός των ατόμων που εντοπίζονται χωρίς (νόμιμα) έγγραφα εντός της χώρας (ο

αριθμός αυτός συχνά συνδέεται με τον αριθμό αιτούντων σε προγράμματα νομιμοποίησης). Τα δύο αυτά σύνολα απέχουν πολύ μεταξύ τους -το δεύτερο μπορεί να είναι και δεκαπλάσιο του πρώτου.

Κανένα από το δύο νούμερα δεν αποτελεί ασφαλή πηγή, παρά μια μερική φωτογράφιση του φαινομένου σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Ο εντοπισμός λαθρομεταναστών στα σύνορα δεν καταγράφει λ.χ. ότι κάποιος μπορεί να επιχειρούν το πέρασμα για δεύτερη, τρίτη ή πολλοστή φορά. Επίσης, κάποιος επαναπροωθούνται στη χώρα μετάβασης ή προέλευσης και κάποιος δεν καταγράφονται ποτέ. Η συχνή μετακίνηση εντός και εκτός της χώρας καθιστά τον υπολογισμό του πληθυσμού αυτού σχεδόν αδύνατο. Για τους λόγους αυτούς, οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας (εθνογραφική έρευνα, αναλυτικές συνεντεύξεις κ.λπ.) αποτελούν πολύτιμο βοήθ στην ανάλυση του φαινομένου.

Πέρα από το πρόβλημα του υπολογισμού, το φαινόμενο της λαθρομετανάστευσης διέπεται και από προβλήματα αντίληψης και κατανόησης, που αντικατοπτρίζονται στο δημόσιο λόγο. Οι λαθρομετανάστες είτε δαιμονοποιούνται ως *απειλή* (οι "εγκληματίες", οι "εισβολείς" που απειλούν τα σύνορα της χώρας και της Ευρώπης) είτε καθαγιάζονται ως *θύματα* (οι ανήμποροι και πεινασμένοι, που τους εκμεταλλεύονται οι "δουλέμποροι" και τους συντηρούν οι ελεήμονες ντόπιοι). Όπως θα δείξουμε παρακάτω, δεν είναι ούτε απειλή ούτε θύματα.

Επιπλέον, ο δημόσιος λόγος αναφέρεται στη λαθρομετανάστευση σαν να πρόκειται για ένα και ομοιογενές φαινόμενο. Στην πραγματικότητα όμως, η λαθρομετανάστευση μπορεί να περιλαμβάνει διάφορες περιπτώσεις, όπως:

- α) είσοδο στη χώρα χωρίς έγγραφα,
- β) είσοδο με πλαστά έγγραφα,
- γ) νόμιμη είσοδο, αλλά ανεπίσημη διαμονή ή/και εργασία (π.χ. είσοδο με τουριστική βίζα και διαμονή πέραν της λήξεως της),
- δ) νόμιμη είσοδο και διαμονή, αλλά ανεπίσημη εργασία (στην άτυπη οικονομία),
- ε) νόμιμη διαμονή και εργασία, που εν συνεχεία καταλήγει παράνομη (με τη λήξη των αδειών παραμονής και εργασίας, λόγω αδυναμίας ανανέωσης τους),
- στ) νόμιμη παραμονή κατά τη διάρκεια αίτησης για άσυλο, αλλά εν συνεχεία παράνομη διαμονή ύστερα από απόρριψη της αίτησης.

Η λαθρομετανάστευση στην Ελλάδα

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 οι περιπτώσεις λαθρομεταναστών ήταν λίγες: κάποιοι Κούρδοι και Τούρκοι ακτιβιοτές που περνούσαν με βάρκες στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, κάποιοι ομογενείς Βορειοηπειρώτες που περνούσαν επίσης με βάρκες ή ακόμη και κολυμπώντας στην Κέρκυρα και λίγοι μετανάστες που έρχονταν στη χώρα με βίζα και παρέμεναν πέραν της λήξεως της. Στη δεκαετία του 1990 όμως μια σειρά από κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές στις εγγύς περιοχές (κατάρρευση του καθεστώτος στη Σοβιετική Ένωση και τα Βαλκάνια, το Κουρδικό στη Τουρκία, πόλεμος στο Ιράκ), καθώς και συγκρούσεις, φτώχεια και εξαθλίωση σε χώρες της Αφρικής και της Ασίας, έφεραν μεγαλύτερα κύματα μεταναστών στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Το παράνομο πέρασμα των συνόρων αρχίζει πλέον να γίνεται οργανωμένο, με δίκτυα 'οδηγών' και άλλων ατόμων που με ένα αντίτιμο 'διευκολύνουν' τη μετάβαση στην Ελλάδα. Τα τελευταία 4-5 χρόνια η λαθρομετανάστευση έχει αυξηθεί σημαντικά. Ενδεικτικά, και σύμφωνα με τον Τύπο, το 2005 οι αρχές συνέλαβαν 63.235 άτομα που εισήλθαν παράνομα στη χώρα, κατά 20.000 περισσότερους από το 2004, και 757 'οδηγούς' (622 το 2004).³

Αίτια

Τα αίτια της λαθρομετανάστευσης εντοπίζονται στους αυξημένους περιορισμούς που καθιστούν την είσοδο και παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα - και στην Ευρώπη γενικά- ιδιαίτερα δύσκολη. Παρά το γεγονός ότι οι γηράσκουσες ευρωπαϊκές χώρες έχουν ανάγκη από το ξένο εργατικό δυναμικό, η μεταναστευτική πολιτική εξακολουθεί να διέπεται από μια λογική περιορισμού της εισόδου αλλοδαπών στην αγορά εργασίας. Και στην Ελλάδα, η μεταναστευτική πολιτική υπαγορεύεται από τη λογική του ελέγχου, παρά τη λογική της προσφοράς και της ζήτησης. Αυτό όμως, αντί να εμποδίζει τη μετανάστευση, απλά σπρώχνει τους μετανάστες στην άτυπη εργασία. Παράλληλα, οι γειτνιάζουσες χώρες της Μέσης Ανατολής, Ασίας και Αφρικής, με το νεαρό και αυξανόμενο πληθυσμό και τα έντονα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, εξακολουθούν να εξαγάγουν μετανάστες που αναζητούν εργασία και προστασία στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι πληθυσμοί αυτοί -που θα μετανάστευαν ούτως ή άλλως- ακολουθούν λοιπόν την παράνομη οδό. Με άλλα λόγια, η μη νομιμότητα δεν αποτελεί τρόπο ζωής ούτε χαρακτηριστικό συμπεριφοράς των μεταναστών, αλλά μια προσωρινή και αναγκαστική κατάσταση επιβίωσης και το αποτέλεσμα των συνθηκών υποδοχής και

δυνατοτήτων παραμονής στην Ελλάδα. Οι κυριότερες εθνοτικές ομάδες είναι Αφγανοί, Πακιστανοί, Ιρακινοί, Κούρδοι, Ιρανοί, αλλά και Μπαγκλαντέςιοι, Ινδοί, Κινέζοι, Αιγύπτιοι, Σουδανοί, Νιγηριανοί, Σομαλοί και άλλες αφρικανικές εθνικότητες.

Καταλήγοντας, είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι η λαθρομετανάστευση αποτελεί προβληματικό φαινόμενο όχι μόνο για τη χώρα υποδοχής, αλλά και για τους ίδιους τους μετανάστες. Για τη χώρα υποδοχής, η λαθρομετανάστευση δεν είναι απειλή -θέτει όμως προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας και του συνοριακού ελέγχου, της πολιτικής υποδοχής και της διαχείρισης των μεταναστεύσεων με τρόπο οργανωμένο και διάφανο. Όσο περισσότερο λαθραία η μετανάστευση, τόσο δυσκολότερο είναι για τη χώρα υποδοχής να έχει συνολική εποπτεία του πληθυσμού, των αναγκών του και των κινδύνων που πιθανόν εγκυμονούνται. Τόσο πιο δύσκολο επίσης να οργανώσει προγράμματα ένταξης και να στηρίξει ένα μεταναστευτικό πληθυσμό που παραμένει 'αόρατος'. Επιπλέον, η λαθρομετανάστευση σε μια χώρα της ΕΕ είναι φαινόμενο της Κοινότητας ως συνόλου παρά της χώρας αυτής μεμονωμένα, δεδομένου ότι τα άτομα μετακινούνται από τη μια χώρα στην άλλη με βάση τις πιο ευνοϊκές συνθήκες. Με απλά λόγια, οι ίδιοι μετανάστες και αιτούντες άσυλο που βρίσκονται φέτος λαθραία στην Ελλάδα θα βρίσκονται του χρόνου στην Αγγλία. Οι λαθρομετανάστες του Αιγαίου θα πρέπει να αφορούν και τις δύο χώρες, και με την ίδια λογική την Ευρώπη στο σύνολο της.

Για τους ίδιους τους μετανάστες η κατάσταση αυτή εγκυμονεί κινδύνους ανθρώπινης ασφάλειας, θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή, την ακεραιότητα και τα θεμελιώδη δικαιώματά τους. Επιπλέον, οι μετανάστες βρίσκονται για μεγάλο διάστημα σε μια κατάσταση αβεβαιότητας, νομικής ανυποστασίας και κοινωνικού αποκλεισμού, επιβιώνοντας χάρη στον προσωπικό τους αγώνα και τη συνδρομή φίλων και φορέων αρωγής. Πρόκειται για ένα εργατικό δυναμικό αδήλωτο, διωκόμενα άτομα χωρίς καμία προστασία και, συνολικά, για ένα πληθυσμό 'αόρατο' από τα στατιστικά στοιχεία, που γίνεται ορατός μόνο στο επόμενο πρόγραμμα νομιμοποίησης. Αυτό σημαίνει όμως ότι η ομαλή εγκατάσταση και ένταξη τους αναβάλλεται για όσο διαρκεί η αναμονή.

Κλείνοντας, η λαθρομετανάστευση δεν αντιμετωπίζεται μόνο με ενισχυμένους συνοριακούς ελέγχους και τη δίωξη των 'οδηγών'. Οφείλει να αποτελεί μέρος μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης και διαχείρισης της μετανάστευσης και να ισορροπεί μεταξύ ελέγχου και προστασίας. Όσο απαραίτητη είναι η αύξηση των συνοριοφυλάκων και η ενίσχυση του λιμενικού σώματος, άλλο τόσο είναι και η

διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων όλων των μεταναστών, ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος και η πρόσβαση των προσφύγων στο σύστημα ασύλου. Όσο αναγκαία είναι η συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών και μεσογειακών ακτοφυλακών και κρατικών αρχών, άλλο τόσο είναι και η βελτίωση της υποδομής για την υποδοχή των νεοαφιχθέντων, στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες. Τα σύμφωνα επαναπροώθησης είναι απαραίτητα, αλλά η επιστροφή, όπου χρειαστεί, πρέπει πάντα να γίνεται ανθρώπινα. Οι χώρες προέλευσης και μετάβασης χρειάζονται ουσιαστική βοήθεια, ώστε να οργανώνουν εκστρατείες ενημέρωσης στον τοπικό πληθυσμό για τους κινδύνους της λαθρομετανάστευσης και να μπορούν να την ελέγξουν και να την αποτρέψουν. Πάνω από όλα, η κρατική πολιτική οφείλει να παρέχει ρεαλιστικές δυνατότητες εισόδου και διαμονής και εγγύηση προστασίας των προσφύγων, χωρίς μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών, ώστε να αποφεύγεται η ανακύκλωση προσφύγων και μεταναστών μεταξύ κρατών-μελών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εδώ και τρεις δεκαετίες η Ευρώπη δίνει την εντύπωση μιας γερασμένης και κλειστοφοβικής ηπείρου, με αβέβαιο δημογραφικό μέλλον. Μοιάζει μ' ένα «κάστρο» που απειλείται από την επέλαση των «νεοβαρβάρων», δηλαδή των εξαθλιωμένων μεταναστών και των προσφύγων του νότου που εγκαθίστανται στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές των ευρωπαϊκών πόλεων. Ενώ κάποτε έστειλε εκατομμύρια μετανάστες για να αποικίσουν διάφορες «ακατοίκητες» περιοχές της υδρογείου –από το 1845 ως το 1930 πάνω από 50 εκατομμύρια Ευρωπαίοι, σχεδόν το 1/4 του πληθυσμού της ηπείρου μας, αναζήτησαν την τύχη τους μακριά από τις πατρίδες τους– η σημερινή πλούσια, αλλά γερασμένη και δημογραφικά φθίνουσα Ευρώπη, δέχεται πλέον μια άνευ προηγουμένου μεταναστευτική πλημμυρίδα από τις φτωχές χώρες της Ασίας και της Αφρικής.

Ως αποτέλεσμα αυτού του σαρωτικού μεταναστευτικού κύματος, που έχει επηρεάσει λίγο ή πολύ όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και κοινωνίες, η Ευρώπη αλλάζει φυσιογνωμία. Μετατρέπεται σταδιακά σε μια πολυπολιτισμική ήπειρο, προσιδιάζοντας έτσι στην πολιτισμική ποικιλομορφία των ΗΠΑ. Σε αντίθεση όμως με τις ΗΠΑ, που είναι ένα κράτος-χωνευτήρι που δημιουργήθηκε από μετανάστες, οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν δομηθεί πάνω στο μοντέλο του έθνους-κράτους και παρουσιάζουν σοβαρές δυσκολίες στην ενσωμάτωση και στην αφομοίωση των μεταναστών. Οι περισσότερες ευρωπαϊκές κοινωνίες δεν μπορούν εύκολα να αποδεχθούν το ξένο, το διαφορετικό και την πολυπολιτισμικότητα. Το πρόβλημα της Ευρώπης είναι ότι ζητά φθηνή εργασία και νέες πηγές άντλησης φόρων και ασφαλιστικών εισφορών, όχι όμως ανθρώπους.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα η δημογραφική φυσιογνωμία του πλανήτη μας άλλαξε ριζικά. Στη νέα παγκόσμια δημογραφική τάξη πραγμάτων η θέση της Ευρώπης επιδεινώνεται χρόνο με το χρόνο. Ενώ, για παράδειγμα η Ευρώπη αντιπροσώπευε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο το 22% του παγκόσμιου πληθυσμού και η Αφρική μόλις το 8%. Σήμερα και οι δύο αυτές ήπειροι αντιπροσωπεύουν η καθεμιά τους περίπου το 13% του παγκόσμιου πληθυσμού. Ωστόσο το έτος 2050 η Αφρική θα έχει τριπλάσιο πληθυσμό από την Ευρώπη.

Μια σύγκριση ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες οικονομικές δυνάμεις στον κόσμο, ανάμεσα στις ΗΠΑ και στην Ε.Ε., φωτίζει ακόμη περισσότερο αυτή τη Νέα Δημογραφική Τάξη Πραγμάτων. Ακολουθώντας διαφορετική δημογραφική τροχιά ο πληθυσμός των ΗΠΑ, που το έτος 2000 ήταν κατά 93 εκατομμύρια μικρότερος από εκείνον της Ε.Ε. των 15 χωρών, προβλέπεται το 2050 να είναι κατά 53 εκατομμύρια μεγαλύτερος από την Ε.Ε. των 15.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση Ελλάδας-Τουρκίας. Τη δεκαετία του 1950 η Τουρκία είχε 21 εκατομμύρια κατοίκους και η Ελλάδα 7 (αναλογία 1 : 3). Σήμερα η Τουρκία έχει 70 εκατομμύρια και η Ελλάδα 11 (1 : 7). Εξαιτίας της πτώσης των γεννήσεων, της αύξησης του μέσου όρου ζωής και της οριακής μετανάστευσης, ο πληθυσμός σε ολόκληρη την Ευρώπη θα γίνεται όλο και μικρότερος και πιο γερασμένος. Για παράδειγμα το 2050 η Γερμανία θα είναι κατά 14% μικρότερη πληθυσμιακά, η Ιταλία και η Ουγγαρία κατά 25%, ενώ η Ρωσική Ομοσπονδία και η Ουκρανία θα μειωθούν κατά 30-40%!

Συμπερασματικά η Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα θα χαρακτηρίζεται από έναν πληθυσμό αριθμητικά λιγότερο, πιο γερασμένο και πιο πολυπολιτισμικό (εξαιτίας της μετανάστευσης). Κύριο χαρακτηριστικό της νέας ευρωπαϊκής πραγματικότητας θα είναι η γήρανση του πληθυσμού της, η οποία θα οδηγήσει σ' έναν κόσμο πιο γκρίζο, όπου οι ηλικιωμένοι θα είναι περισσότεροι από τα παιδιά. Από την άλλη, η αθρόα είσοδος μεταναστών από τις μουσουλμανικές κυρίως χώρες θα οδηγήσει στο βαθμιαίο εξισλαμισμό της Ευρώπης του 21^{ου} αιώνα, κάτι που κάνει πολλούς Ευρωπαίους να αισθάνονται απειλή.

Η θέση της Ελλάδας σ' αυτή τη Νέα Πληθυσμιακή Τάξη Πραγμάτων θα επιδεινωθεί. Το 2000 η χώρα μας, με βάση τον πληθυσμό της, ήταν 69^η ανάμεσα σε 217 χώρες. Το 2050 αναμένεται να κατρακυλήσει στην 99^η θέση του παγκόσμιου πληθυσμιακού πίνακα. Το ίδιο έτος το 32% του πληθυσμού της χώρας μας θα είναι άνω των 65 ετών, γεγονός που θα κατατάσσει την Ελλάδα σε μια από τις πρώτες θέσεις στη γκρίζα «λέσχη» των πιο γερασμένων χωρών του πλανήτη μας. Η γήρανση του ελληνικού πληθυσμού θα έχει τεράστιες επιπτώσεις στην οικονομία, στην κοινωνία, στα ασφαλιστικά συστήματα, στη γεωπολιτική ισορροπία, στην εξωτερική πολιτική και στη περιφερειακή ασφάλεια. Ιδιαίτερα το εύθραυστο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας θα κινδυνεύσει να τιναχθεί στον αέρα και η ελληνική οικονομία να βυθιστεί σε μια ύφεση διαρκείας.

Μια πρόχειρη και σχετικά μετριοπαθής εκτίμηση ανεβάζει το κόστος της παγκόσμιας γήρανσης (συντάξεις, παροχές και δαπάνες περίθαλψης) στο αστρονομικό ποσό των 70 τρισεκατομμυρίων ευρώ! Όλες οι χώρες της Ε.Ε., άλλες λιγότερο και άλλες περισσότερο, θα αναγκαστούν να υιοθετήσουν μέτρα για τη σωτηρία των ασφαλιστικών τους συστημάτων. Σε όλες τις χώρες οι κυβερνήσεις θα αναγκαστούν να έρθουν σε σύγκρουση με τα συνδικάτα, με τους εργαζόμενους και τους φορολογούμενους πολίτες, προκειμένου να προωθήσουν επώδυνα αλλά αναγκαία μέτρα για την ασφαλιστική μεταρρύθμιση. Σε όλες, τέλος, τις ευρωπαϊκές χώρες οι αυριανοί συνταξιούχοι θα είναι σε χειρότερη θέση από τους σημερινούς. Ενώ οι σημερινοί συνταξιούχοι λαμβάνουν συνταξιοδοτικές παροχές που υπερβαίνουν των εισφορών που πλήρωσαν, η παρούσα γενιά εργαζομένων θα λάβει περίπου το 80% των καταβληθεισών εισφορών της ως συντάξεις, ενώ η επόμενη γενιά θα είναι τυχερή αν λάβει ως σύνταξη το 50% των εισφορών που θα έχει πληρώσει μέχρι τη συνταξιοδότησή της. Με άλλα λόγια «κάθε πέρσι και καλύτερα».

Για την αντιμετώπιση του ασφαλιστικού και γενικότερα του προβλήματος της γήρανσης του ευρωπαϊκού πληθυσμού, καθώς και για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης, οι χώρες της Ευρώπης έχουν ανοίξει τα σύνορα τους στους μετανάστες, που εμφανίζονται ως μια φθηνή εργατική δύναμη, που θα πληρώνει ασφαλιστικές εισφορές για να σωθούν τα χρεωμένα συνταξιοδοτικά συστήματα των ευρωπαϊκών χωρών. Η παρουσία ωστόσο δεκάδων εκατομμυρίων μεταναστών, και ειδικά μουσουλμάνων, στην καρδιά μιας πολιτιστικά ομοιογενούς (χριστιανικής) ηπείρου, δημιουργεί πολλές προκλήσεις αλλά και ευκαιρίες.

Το Ευρωκοινοβούλιο έκανε έκκληση προς όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. να επιδιώξουν την ομαλή και πλήρη ένταξη των μεταναστών στις κοινωνίες τους. Τα μέτρα που εξήγγειλε το Ευρωκοινοβούλιο είναι:

- Η παροχή του δικαιώματος ιθαγένειας σε όλους τους επί μακρόν διαμένοντες μετανάστες και ιδίως στα παιδιά μεταναστών, που έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στα κράτη-μέλη.
- Η δυνατότητα συμμετοχής τους στις τοπικές εκλογές.
- Η θέσπιση ειδικού εθνικού ύπατου αρμοστή, που θα εξετάζει τα παράπονά τους και θα διαμεσολαβεί για τη λύση τους.

- Η ένταξη των μεταναστών στις εργασιακές εκπαιδευτικές δομές των κρατών, καθώς και η συμμετοχή τους στις διαδικασίες των πολιτικών κομμάτων στις χώρες της Ε.Ε.
- Η άμεση, δίκαιη και χωρίς απαγορευτικούς περιορισμούς εφαρμογή των οδηγιών για την οικογενειακή επανένωση, την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και το καθεστώς των επί μακρόν διαμενόντων μεταναστών.
- Η ενίσχυση της νομοθεσίας για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του ρατσισμού.

Το θέμα της ενσωμάτωσης των μεταναστών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες αναδεικνύεται σ' ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα για όλα τα κράτη, καθώς, όπως αναφέρεται στην έκθεση, στις χώρες της Ε.Ε. ζουν και εργάζονται περισσότεροι από 40 εκατομμύρια μετανάστες, οι οποίοι ουσιαστικά συνιστούν το 26ο κράτος της Ένωσης και πληθυσμιακά το πέμπτο κατά σειρά.

Ενδεικτικό της απάθειας με την οποία το σύνολο των χωρών της Ε.Ε. αντιμετώπισαν μέχρι σήμερα τις πολιτικές ενσωμάτωσης των μεταναστών είναι και το γεγονός ότι, τα τελευταία 10 χρόνια, τα χρήματα που έχουν διατεθεί από τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό για το σκοπό αυτό ανέρχονται στο «αστρονομικό» ποσό του 0,5 ευρώ ανά μετανάστη.

Ο εισηγητής της έκθεσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Λαμπρινίδης Σ., τονίζει ότι οι μετανάστες επιβάλλεται να γίνουν πλήρη μέλη των κοινωνιών μας μέσω και της δυνατότητας απόκτησης της ιθαγένειας των κρατών στα οποία διαμένουν. «Πρέπει να σπάσουμε τον φαύλο κύκλο της εκπαιδευτικής και εργασιακής περιθωριοποίησης, της κοινωνικής και πολιτικής απομόνωσης και, τελικά, της αναπόφευκτης γκετοποίησης. Οτιδήποτε λιγότερο θα υποδήλωνε ότι αποδεχόμαστε και προκρίνουμε μια κοινωνία με πολίτες πρώτης και δεύτερης κατηγορίας», πρόσθεσε.

Το Ευρωκοινοβούλιο καλεί επίσης την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη-μέλη να αρχίσουν εκστρατείες πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης για την κατανόηση του μεταναστευτικού φαινομένου και της συμβολής των μεταναστών στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξιάς Γ. (2001), Η κοινωνική πρόσληψη και μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης, Αμίσης Γ.

Βεντούρα Λίνα, «Μετανάστευση γυναικών: Γέννηση και εξέλιξη του επιστημονικού ενδιαφέροντος», *Δίμη* 6, 1993, σ. 232-233

Δρεπτάκης, Γ.Μ. (2001) Ξεπέρασαν το 5% του μαθητικού πληθυσμού τα παιδιά Παλινοστούτων και Αλλοδαπών, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 119, 38-44

Καραμάνου Άννας, (2006), Κοινοτικό κεφάλαιο και μετανάστευση, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολίτικων Επιστήμων, Τμήμα πολιτικής επιστήμης και δημοσίας διοίκησης

Καψάλης, Α. (2006), Μετανάστριες και απασχόληση στην Ελλάδα, Ημερίδα – Γυναίκες και μετανάστευση, 30/06/2006

Κόντης, Α Ζωγραφάκης, Σ. και Μητράκος, Θ. (2006), Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών κατά την διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας στο ΑΕΠ, ΙΜΕΠΟ

Κόντης Αντώνιος,(1998), Συνέπειες της εργασίας των μεταναστών για την Ελληνική οικονομία, *Μετανάστες*

Λαζαρίδη Γ., (επιμ.), *Θεσμικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, σελ.256

Λοης Λαμπριανίδης, Αντιγόνη Λυμπεράκη (2001) “Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη” Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας, εκδόσεις παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Μουσούρου Α.Μ., (1991) «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», Εκδ. Gutenberg, Αθήνα.

Ναζακής Χάρης, Μιχάλης Χλέτσος, (2002) Μετανάστες και μετανάστευση, "οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές" επιμέλεια: Εκδόσεις Πατάκη, Αθηνά

Σάσσην, Σ. (2001), Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης, Αθήνα, Εκδόσεις Μετέχμιο

Τριανταφυλλίδου, Α. (2005), Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: προβλήματα και κατευθύνσεις, κείμενα και πολιτικής. Νο 6. ΕΛΙΑΜΕΠ

ΥΠΕΣΔΔΑ (23/6/2006), Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Χλέτσος , Μ. (2003), Οικονομική ανάλυση της κοινωνικής προστασίας, Πανεπιστημιακές σημειώσεις του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alonso, R., Chulvi, B. and Perez, J.A. (2000), Social Anchoring of Racism Consciousness: Means for intervention, *Revue internationale de sdychologie*

Alexander, M. (2003): 'Local policies towards migrants as an expression of Host-Stranger relations: a proposed typology', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29/3

Bauman, Z. (1998), *Globalization: The Human consequences*, Oxford: Blackwell

Bautier, E. (1990) *Enfants de migrants, langue(s) et apprentissage(s)*, *Migrantsformation*, 83, 65-73

Brubaker, R. (1992): *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Cambridge MA: Harvard University Press

Blake, D. and Mayhew, L. (2004), *Immigration or Bust? Options for securing the future viability of the UK state pension system*

Castles, S. (1995): 'How nation-states respond to immigration and ethnic diversity', *New Community*, 21/3

Castles, S. and Davidson, A., (2000), *Ethnicity and globalization: From migration worker to transnational citizen*, London, 2004

Cavounidis, J. (2006), *Labor market impact of migration: Employment structures and the case of Greece*, *International Migration review*

CEC (2003): 'Communication from the Commission... on immigration, integration and employment', COM (2003) 336 final, 3.6.2003

Cox, Eva, 1995, "Promoting Australian Discussion", *Boyer Lectures on Social Capital*

Cichon, M. Leger, F. and Knof, R. (2003), *White or Prosperous: How much migration does the agin European Union need to maintain its standard of living in the twenty – first cenury?*, Antwerp

Chryssochoou, X. et al. (2001) *Explications de l'échec scolaire. Les théories implicites des enseignants selon l'origine sociale et culturelle de l'élève (1)*, *VEI Enjeux*, 127, 178-194

Cummins, J. (2003) (μετ. Σ. Αργύρη, εισ.-επιμ. Ε. Σκούρτου), *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την Ενδυνάμωση σε μια Κοινωνία της Ετερότητας*. Αθήνα, Gutenberg, Β' έκδοση βελτιωμένη

Entzinger, H. and R. Biezeveld (2003): Benchmarking in Immigrant Integration, Rotterdam: ERCOMER. Study carried out for the European Commission, DG Justice and Home Affairs, August 2003

Fukuyama F., 1995, Trust-The Social Virtues and the Creation of Prosperity, New York, The Free Press, Simon & Schuster Inc

Janosky, T. and Grad, B., (2002), Political citizenship: Foundation of Rights, Perspectives on ideology, justice and intergroup relation, Cambridge U. Press

Jost, J.T and Major, B (2001), The Psychology of Legitimacy: Emerging Perspectives on Ideology, Justice and Intergroup Relations Cambridge. Cambridge U. Press

Grand, Emma, 2001, "Social Capital and Community Strategies: Neighbourhood Development in Guatemala City", Development and Change, vol. 32 (2001), 975-997

Halpen D.S., 2001, "Moral Values, Social Trust and Inequality: Can values explain crime?" British Journal of Criminology, 2001

Haslam, S.A., (2004), Psychology in organizations: The Social Identity Approach, London

Heckmann, F. (1999): 'Integration Policies in Europe: National Difference and/or Convergence?', EFNATIS Working Paper 28, efms, University of Bamberg

Hollifield, J. (1997): L'immigration et l'état-nation à la recherche d'un modèle national, Paris: Harmattan

Kasimis, C. Kassimi, C., (2004), Greece: a history of migration, Migration information Source

Koff, H. (2002): 'Let's Talk: Dialogue Across Disciplines on Immigration and Integration Issues', Working Paper 60, Center for Comparative Immigration Studies, UCSD

Massey S.D., 2003, "Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century", Conference, Johannesburg, South Africa, 4-7 June, 2003

Moscovisi, S., (2000), *Social Representations: Explorations in Social Psychology*, London: Polity

Niessen, J. (2000): *Diversity and Cohesion: new challenges for the integration of immigrants and minorities*, Strasbourg: Council of Europe

Payet, J-P. (2003) *Ecole et Immigration. Un bilan des travaux (1996-2002), un programme de recherche (1)*, *Ville-Ecole-Immigration*, 135, 103-122

Putnam, R., 1993, "The Prosperous Community-Social Capital and Public Life", *The American Prospect*, vol. 4, (13), March 21, 1993

Rex, J. (1991): *Ethnic Identity and Ethnic Mobilisation in Britain*, Coventry: CRER, University of Warwick

Ravenstein, E.G. (1885) 'The Laws of Migration' *Journal of the Royal Statistical Society*, v 48, pp. 167-227, και (1889) "The Laws of Migration". *Journal of the Royal Statistical Society*, v. 52, pp. 241-301

Tajfel, H. (1981), *Social Stereotypes and social groups*, *Intergroup Behaviour*, Oxford

United Nations (2000), *Replacement Migration: Is it a Solution to declining and Ageing Populations?* New York

Varro, G. (1990) *Les représentations autour du bilinguisme des primo-arrivants*, *Migrants-formation*, 83, 24-40

Vermeulen, H. (2004): 'Models and Modes of Immigrant Integration...and where does southern Europe fit?' in C. Inglessi et al. (eds): *Immigration and Integration in Northern versus Southern Europe*, Athens: Netherlands Institute in Athens, pp. 27-39

World Bank (2006), Global Economic Prospect. Washington DC

Zimmermann, D. (sous la dir.) (1978) *Le handicap socio-culturel en question*. Centre de recherche de l'éducation spécialiste et de l'adaptation scolaire, Paris, ESF

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<http://www.apodimos.com>

<http://www.sinigoros.gr>

<http://anti-metanasteush.blogspot.com>

<http://el.wikipedia.org>

<http://www.tovima.gr>

<http://www.imepo.gr>

<http://www.europeangreens.org>

<http://www.e-telescope.gr>

<http://www.euranet.eu>

<http://www.inegsee.gr>

<http://www.inegsee.gr>

<http://www.eliamep.gr>

<http://www.europarl.europa.eu>

<http://www.cccoe.k12.ca.us/edsvcs/events/synopsis/GenderandGlobalization.doc>